Abdulgani Fahri Buldak

DİYARBAKIR VALİLERİ

Yayına Hazırlayanlar
Eyyüp Tanrıverdi - Ahmet Taşğın

DİYARBAKIR VALİLERİ

Abdulgani Fahri Bulduk

Hazırlayanlar

Eyyüp Tanrıverdi - Ahmet Taşğın

Medrese Yayınları: 3
İnceleme-Araştırma: 1

ISBN: 978-975-9044-30-5

Diyarbakır Valileri
Yazan:
Abdulgani Fahri Bulduk
Yayına Hazırlayanlar:
Eyüp Tanrıverdi - Ahmet Taşğın
Editör:
Canan Seyfeli
Grafik ve Kapak Tasarım:
Hakan Aytekin

Kapak görseli:
Matrakçı Nasuh'un "*Beyan-ı Menazil-i Seferi Irakeyn*" kitabındaki "*Diyarbakır*" (20 Temmuz 1535)

Medrese Yayınları
Merkez: (AĞAÇ KİTABEVİ) Fevzipaşa Cad. Şehit Kubilay Sok. No: 6 Fatih / İSTANBUL
Telefon: (212) 621 83 31 Faks: (212) 621 84 52
Şube: (YAYINEVİ) Çatalçeşme Sok. Yücer Han No: 46/8 Cağaloğlu / İSTANBUL
Telefon: (212) 514 53 54 Faks: (212) 514 53 55
Dağıtım: (CAĞALOĞLU DAĞITIM) Alayköşkü Cad. Küçük Sok. Gürdere İşhanı No: 2 Cağaloğlu / İSTANBUL
Telefon: (212) 512 77 38 Faks: (212) 528 90 54

www.medreseyayinlari.com
medrese@medreseyayinlari.com

**Baskı: İSMAT Matbaacılık Ltd. Şti.
Meşrutiyet Cad. No: 9/7 Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 425 36 34**

Bu kitap,
DİYARBAKIR HİZMET VAKFI'nın
katkılarıyla yayınlanmıştır.

DİYARBAKIR VALİLERİ

Abdulgani Fahri Bulduk

Yayına Hazırlayanlar

Eyyüp Tanrıverdi - Ahmet Taşğın

MEDRESE YAYINLARI

• ☙ Abdulgani Fahri Bulduk (9 Ağustos 1864 - 20 Aralık 1951):

Diyarbakır / Çermik asıllı Buldukoğulları ailesine mensuptur. Babası Zülfikar Bey, kaymakamlıktan emeklidir. Abdulgani Fahri Bey, adliyede zabıt kâtibi olarak meslek hayatına girmiş, daha sonra savcı yardımcılığı göreviyle emekli olmuştur. Tarih ve kültür araştırmalarının yanı sıra şiirleriyle de ilgi toplamıştır. Haddizatında kendisi ebcet hesabıyla tarih düşürme yeteneği ile ünlüdür. Şiirde Fahri mah-lasını kullanır. Farsça şiirleri de vardır.

Eserleri: 1. *Diyarbekir Valileri*: Tam adı: *Diyarbekir'in Acemlerden Fethini Müteakip Gelen Valilerin Terâcim-i hâllerini Mübeyyin Tarihçe*'dir. 2. *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*, (haz. Mustafa Öztürk, İbrahim Yılmazçelik, Elazığ 2004, eserin bir kısmıdır). 3. *Mardin Tarihi* (haz. Burhan Zengin, Ankara 1999). 4. *Divan*.

• ☙ Dr. Eyüp Tanrıverdi:

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora öğrenimini tamamladı. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı bilim dalında araştırma görevlisidir. Evli ve bir çocukludur.

• ☙ Doç. Dr. Ahmet Taşğın:

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora öğrenimini tamamladı. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi bilim dalında öğretim üyesidir. Evli ve üç çocukludur.

Yayına Hazırlayanların Önsözü

Abdulgani Fahri Bey, bu eserinde Yavuz Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine geçişinden, Cumhuriyet'e kadar geçen sürede Diyarbakır'da görev yapan valilerin biyografisini tespit etmiştir. Böylece Diyarbakır'ın ilk vali Bıyıklı Mehmed Paşa ile başlayan Osmanlı idaresi serüveni kesintisiz olarak ortaya konulmuştur. Yazar, valilerin özellikle Diyarbakır'daki icraatları üzerinde durmaktadır. Bu yönüyle eser, Diyarbakır'ın şehir monografisidir. Ayrıca bu şehirde görev yapan valilerin bütün görevleri eserde ana hatlarıyla söz konusu edilmiştir. Bu açıdan da eser geniş anlamda bütünüyle Osmanlı idare yapısı ve kültürünün panoramasıdır. Buna göre yazar dar alanda ele aldığı konunun, geniş alandaki zeminini hiçbir şekilde göz ardı etmemiştir.

Abdulgani Fahri Bey'in bu eseri mevcut tek nüsha olan müellif nüshasından hazırlanmıştır. Bu nüsha hâlen Abdussettar Hayati Avşar Bey'in özel kitaplığındadır. Nüshanın ilk sayfasında eserin unvanı, *'Diyarbekir'in Acemlerden fethini müteakip gelen valilerin terâcim-i hâllerini mübeyyin tarihçedir"* şeklinde belirtilir. Bu ifadeden sonra Diyarbakır'ın ilk Osmanlı dönemi valisi Bıyıklı Mehmed Paşa ile doğrudan konuya girilir. Gerek eserin içinde gerekse sonunda eserin ismine dair başka herhangi bir ifade mevcut değildir.

Nüshada eserin yazarı ile ilgili herhangi bir kayıt da mevcut değildir. Buna dair tek kanıt, metin içinde eserin yazarı olarak kendisine işaretle "Fahri" mahlasıyla yazdığı beyitler ve kurduğu ebcet tarihlerinden ibarettir.

Eser, çizgili okul defterine yazılmıştır. Vikâye varağı dahi konulmadan ilk sayfada, önsöz veya giriş olmaksızın doğrudan metin ile başlar. Eserin metni; mavi, bazı yerlerde gece mavisi tükenmez kalemle yazılmıştır. Sonradan yapılan ilâvelerde birkaç yerde kamış kalem ve siyah mürekkep kullanılmıştır. [128] sayfada üç satırın altı tükenmez kalemle çizilmiştir. Bu tasarruf, eseri inceleyen araştırmacılara ait olabilir. Bazı yerlerde mürekkep dağılmıştır. Okunaklı rika hat ile yazılan eser, yazarın sayımına göre 150, hazırlanan metne göre [156] sayfadan oluşur. Sayfa numaraları, her sayfanın sağ üst kenarına konulmuştur. Eserde yazara ait olmak üzere çok sayıda satır ve paragraf düzeyinde üzeri çizilerek iptal edilen bölümler vardır.

Nüshada eserin yazılış tarihi ve müstensihe dair de hiçbir kayıt mevcut değildir. Ebcet hesabıyla tarih düşürme yeteneği ile ün yapan yazar, ilginç bir şekilde kendi eserini tarihsiz bırakmıştır. Bununla beraber yazar, Seyyid Hasan Paşa'nın mezarını 1923'e kadar sürekli ziyaret ettiğini söylüyor. Diğer taraftan *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'ndeki son vali Mehmed Nazım Paşa'nın ikinci valiliği olan 30 Haziran 1928 tarihini kaydediyor. Buna göre bu tarihler, eserin yazılış tarihi hakkında genel bir fikir vermektedir.

Metin yazar tarafından en az iki defa bütünüyle gözden geçirilmiş, gerekli yerlerde müdahale yapılmıştır. Bunun kanıtı, eserin tümüne yayılan ve aynı zamanda işlendiğine kanaat getirilen ilâve ve düzeltme notlarıdır. Valiler dizisi de en az iki defa bütün eser düzeyinde düzeltilmiştir. Bunun dışında yazar, nüshayı elinin altında tutuyor, sürekli yeni ilâveler yapıyordu. Bunun kanıtı da farklı kalemlerle yapılan ilâve ve düzeltme notlarıdır.

Yazar istisnalar hariç olmak üzere sonradan yaptığı notları numaralandırma âdetine sahiptir. Bu notlar için metin içinde ilgili yerde genellikle 11, 22, 55, 77, 88 gibi rakamlar konularak aynı rakam, ilgili notun başında da tespit edilmiştir. Sözkonusu bilgilerin yerli yerinde mütalaasını önemseyen yazarın düzenli bir bakış açısına sahip olduğunu gösteriyor.

Eserin, *Diyarbekir Salnamesi* esas alınıp adı geçen kaynaklardan bilgi derleme yoluyla meydana getirildiği anlaşılıyor. Yazar, taslakta her vali için bir sayfa ayırmış görünmektedir. Sonradan yapılan ilâveler bir yana bırakılırsa, eser bir solukta yazılmış izlenimi veriyor. Buna göre yazarın daha önce kurduğu bilgi notları üzerinden hareket ettiğini tahmin etmek mümkündür. Biyografileri yazılan valilere sıra numarası verilmiştir. Ancak yazar, araştırmalarını sürdürüp yeni bulguları işlemeye ve yeni isimleri sayfaların boş kısımlarına ilâve etmeye devam ettiğinden, bu sayı dizisi birkaç defa üzeri çizilerek yeniden düzenlenmiştir. Birkaç yerde de aynı nitelikte geçici numara yani sayfadaki asıl isim ile müşterek numara kullanılmıştır.

Bunun yanı sıra bazı ilâvelerin de henüz ham hâliyle aktarıldığını ve daha önce kurulmuş olan biyografi ile harmanlanmadığını söyleyebiliriz. Bütün bunlar, yazarın zihninde metni temize çekme fikrinin mevcut olabileceğini düşündürmektedir.

Eserin mevcut tek nüshası tavsifi yapılmış olan müellif nüshasıdır. Yazarın *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi* adlı eseri de muhtelif konular çerçevesinde eserin nüshası konumundadır. Herhâlükârda *Diyarbekir Valileri* daha sonra yazılmış bir eser olduğundan, diğer eser için dahi yeni bir edisyon olarak kabul edilmek durumundadır.

Yazar dar bir kaynak alanı içinde hareket eder. Referans aldığı kaynaklar, Naîmâ'nın *Târîh-i Naîmâ*'sı, Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî*'si, Ş.Sami'nin *Kāmûsü'l-a'lâm*'ı, Cevdet Paşa'nın *Târîh-i Cevdet*'i, Ayvansarayî'nin *Hadîkatü'l-cevâmi*'i, *Nuhbetu't-tevârîh;* Atâ'nın

Târîh-i Atâ'sı, Vâsıf'ın *Târîh-i Vâsıf*'ı ile Diyarbekir ve ilgili diğer vilayet salnamelerinden oluşur. Bunların yanı sıra yazar bazı yazma eserleri de kaynak olarak kullanır. Sözgelimi Ragıb Bey'in yerel tarihe dair el yazması eserinden alıntı yapması, bu eserin hâlen kayıp olması dolayısıyla büyük önem taşır. Şehirdeki kitabeler yazarın kullandığı kaynaklar arasında yer alır, kentin kültür tarihi açısından değer taşıyan belge nitelikli şiirlere yer de verilir. Buna ilâve olarak onun, sözlü hafızadan kurduğu kayıtlar da yerel tarih ve kültür açısından son derece önemlidir. Kaynakları dikkatli bir şekilde kullanan yazarın bilgiyi tenkide tabi tuttuğunu ve çelişen bilgilerde güvenilir bilgiyi belirtme alışkanlığına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bu arada eserde üslubun pek akıcı olmamasının, kısmen yazarın uzun cümleler kurmuş olmasından kaynaklandığını kısmen de konunun tabiatı ile ilgili olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Aynı zamanda farklı kaynaklardan yapılan alıntılar nedeniyle kronolojide meydana gelen kimi sorunlara, hatta yer yer mevcut bilgi karışıklığına da bu çerçevede işaret etmeliyiz. Sonradan ilâve edilen notlar üslûbu daha da olumsuz etkilemiştir. Bu açıdan dahi eser nihaî bir redaksiyon gerektirmekte idi. Ancak bilindiği kadarıyla yazarın böyle bir çalışması söz konusu değildir.

İlke olarak metnin üslûp ve içeriğine müdahalede bulunmaktan sakınılmış, hazırlayanlara ait en küçük tasarruflar dahi açıkça gösterilmiştir. Bu kapsamda yazarın metin içinde verdiği referans notları dipnota alınmıştır. Referansların tespitinde yazarın örneğin *"Sicill, cilt 1, s. 445"* şeklindeki referansı *"Sicill-i Osmânî, I, 445"* şeklinde; yine yazarın *"Sicill-i Osmânî'nin üçüncü cildinin 918. sayfasında"* şeklindeki referansı, metin içinde *"Sicill-i Osmânî'de"* ifadesinden sonra dipnotta *"Sicill-i Osmânî, III, 918"* şeklinde gösterilmiştir. Yine yazara ait *"Naîmâ'nın 4. cildinin 30. sayfasında"* şeklindeki referans, metin içinde *"Naîmâ'da"* denildikten sonra dipnotta *"Naîmâ, IV, 30"* şeklinde gösterilmiştir. Bu arada yazarın referanslarını birden fazla şekilde tespit ettiğini, bazen sadece kaynak

adına, bazen kaynak ve cilt sayısına ve sayfa numarasına genellikle de bunların tamamına yer verdiği ifade edilmelidir. Eser hazırlanırken bu tür farklılıklar, düzen birliği sağlamak amacıyla göz ardı edilmiş ve referanslar tek yöntem ile düzenlenerek dipnota alınmıştır. Bu arada Osmanlı padişahlarının isim ve unvanlarında, yazarın sözgelimi "Birinci Sultan Mahmud" şeklindeki ifadesi "Sultan I. Mahmud" şeklinde tespit edilmiştir.

Abdulgani Fahri Bey, aynı ismi taşıyan bazı valiler arasında bir ayırım olmak üzere daha az şöhretli olanları, *Diyarbekir Salnamesi*'nde olduğu üzere "diğer" nitelemesiyle göstermiştir. Fakat çok anlamlı sayılmayan bu niteleme eser hazırlanırken metinden düşürülmüştür. Yazarın "Diğer" nitelemesiyle kaydettiği valiler şunlardır: [21] sayfada 22. vali Hüsrev Paşa, [41] sayfada 45. vali Mustafa Paşa, [82] sayfada 89. vali Osman Paşa, [92] sayfada 99. vali Hacı Ali Paşa, [114] sayfada 138. vali İbrahim Paşa, [119] sayfada 154. vali Abdullah Paşa, [121] sayfada 159. vali Osman Paşa'dır.

Metin içinde köşeli parantez [ ] içine alınan bütün ilâveler hazırlayanlara aittir. Bu kapsamda bütün hicrî ve rumî tarihlerin miladî karşılıkları, özgün metnin sayfa numaraları ile alıntılarda görülen önemli bazı eksiklikler ayrıca gramer ve anlam açısından lüzum duyulan küçük bazı ilâveler yer alır. Ayrıca ortalama bir okuyucu dikkate alınarak, *Redhouse*'a göre, bazı kelimelerin anlamı da köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Aynı şekilde bazı yerlerde çeşitli dipnotlar koyma gereği doğmuştur. Hazırlayanlara ait bütün ilâveler, hazırlayanların notu olarak (H.N.) kısaltmasıyla gösterilmiştir.

Yazar, aynı ismin Diyarbekir'deki müteakip valilik görevlerine genellikle ilk görev döneminde işaret eder. Buna rağmen görev sayısına bağlı olarak dizide birkaç defa yer alan isimler de görülmektedir. Sözgelimi Bekir Paşa ve Katarağasızade Silâhtar Hacı İbrahim Paşa ikişer defa dizide yer almıştır. Haddizatında

yazarın sonradan yaptığı ilâvelerle birkaç defa yeniden şekillendirdiği sayı dizisi yazarın kaleminden son hâlini almamış durumdadır. Bu ilâveler kapsamında sözgelimi [57] sayfada biyografisi yer alan Bosnalı Tarhuncu Sarı Ahmed Paşa, yine [73] sayfada yer alan Kadirbillâh Tavil İbrahim Paşa, [128] sayfada Gürcü Osman Paşa gibi sayı dizine girmemiş isimler de vardır. Eser hazırlanırken bunlar ile biyografisi sonradan ilâve edilen birkaç valinin ismi de ayrıca işaret edilmeden diziye alınmıştır.

Bu arada bazı valilerin, kaynaklarda Diyarbekir valiliği kayıtlı olmakla beraber, eserin dizisinde yer almadığını belirtmek gerekiyor. Sözgelimi *Sicill-i Osmânî*'ye göre Diyarbekir beylerbeyi Muytapzade Ahmed Paşa (ö.990/1582'den sonra), Sinan Paşa kethüdası Mustafa Paşa (ö.1008/1599) ve 1074/1663'te Diyarbekir valisi olan Tekeli Mustafa Paşa (ö.1083/1672) bunlardandır. Bu isimler *Salnamede* de yer almamıştır.

Yazara ait sayfa numaralandırmasında 35, 51, 65, 104. sayfalarda numara mükerrer yazılmış, 126. sayfadan sonra ise 127 yerine tekrar 125'ten saymaya başlayarak 150. sayfaya kadar devam etmiştir. Bu karışıklığı ortadan kaldırmak için sayfa numaralandırması yeniden yapılmıştır. Buna göre özgün eserin toplam sayfa sayısı [156]'dır.

Bu eser, Diyarbakır valisi Sayın Efkan Ala'nın destekleri ile yayınlanmaktadır. Kültürel çalışmalara gösterdiği ilgi ile gönülleri fetheden Sayın Vali Efkan Ala'ya şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca eserin yayınlanması için elindeki müellif nüshasını bize takdim eden Abdussettar Hayati Avşar'a ve Ankara Üniversitesi'nden meslektaşımız Canan Seyfeli'ye teşekkür ederiz.

Dr. Eyyüp Tanrıverdi - Doç. Dr. Ahmet Taşğın
2007

Diyarbekir'in

Acemlerden fethini müteakip gelen

valilerin terâcim-i hâllerini mübeyyin

tarihçedir

1• ◆ BIYIKLI MEHMED PAŞA

Diyarbekir'i fetheden, bu zattır. 922 [1516] senesinde IX. padişah Yavuz Sultan Selim-i evvel tarafından birinci vali olarak tayin edilmiştir. Trabzon, Sivas dahi idaresi altında idi. Bayburt'un fethinde gösterdiği gayret, sadakat üzerine evvelâ 920 [1514]'te Erzincan valiliğine naspedildi. Sonra İdrîs-i Bitlisî'nin yardımıyla Musul'u, Mardin'i, Diyarbekir'i zaptederek bu meyanda el-Cezîre'nin sair memleketlerini de aldı. İran seraskeri Kara Han'ı mağlup eyledi.

Diyarbekir'de altı sene hayat sürdü. Namına mensup mahalledeki câmi-i şerîfi yaptırdı. Birçok emlâk, arazi vakfetti.

928 senesi Muharreminin 24. Salı [12 Aralık 1521] gecesi vefat ederek mezkûr camiin şarkındaki kabristana defnedildi. Mezarının levh taşında şu kitabe, celî hat ile yazılıdır:

"el-Emîru'l-umerâ bi-vilâyet-i Diyarbekir harasehallâhu taâlâ ani't-telbîsi ve'l-mekri fî leyleti's-sulesâi'r-râbi'i ve'l-işrîne şehre Muharremi'l-harâmi min şuhûri seneti semân ve işrîne ve tis'i-mi'etin."

Levhin diğer tarafında olan, ki kitabenin başıdır; oradan okunması icap eder; budur:

'İntekale min dâri'l-fenâ ilâ dâri'l-bekā sāhibu's-seyfi ve'l-cûdi ve'l-'atā el-merhûmu ve'l-mağfûru Mehmed Paşa nevverallâhu merkadehu ilâ yevmi'l-haşri ve'l-cezâ."[1]

---

[1] "Diyarbekir vilayeti beylerbeyi, büyük komutan ve hayırsever Bıyıklı Mehmed Paşa, 24 Muharrem 928 / 24 Aralık 1581 Salı gecesi fani dünyadan ebedî aleme

Merhûm-ı müşârünileyhin oğlu Mustafa Paşa'nın 951 [1544]'te Halep'te bir sene valiliği vardır.

Mehmed Paşa'nın Üveys Paşa isminde bir kardeşi olup Sultan Selim-i evvel'in kölesi idi. Bi't-tefeyyuz, kardeşinin şehadetinden[2] sonra, ümeradan olup hayli mahalde bulunmuş ve 940 [1533] tarihinden sonra, Bağdat ve Halep beylerbeyiliğini ihraz etmiştir. 952 [1545]'te Yemen beylerbeyisi oldu. 954 [1547]'de eşkıyadan Pehlivan Hasan, bunu şehit eylediyse de, bir hafta sonra Pehlivan Hasan'ı, Özdemir Ali Paşa tutup kısasen katletmiştir. Şedîdü'l-batn ve ehl-i işret olmakla biraderi Mehmed Paşa gibi hizmette bulun[m]amıştır. Oğlu, Mehmed Paşa'dır.[3] *Halep Salnamesi* valiliğini yazmıyor. [2]

2• ☙ HÜSREV PAŞA

İkinci validir. 928 [1521]'de gelmiştir. Müddeti yedi senedir. Kıbrıs, Şirvan fatihi Lala Mustafa Paşa'nın büyük biraderidir. Bîbâk [:korkusuz], bî-haşyet kimse olmakla "Divane Hüsrev" diye yad olunur. Aslen Bosnalıdır.

Bir müddet kapıcılar kethüdası ve Diyarbekir ve Rumeli beylerbeyi olduktan sonra, 941 [1534] senesinde Mısır'a vali oldu. Bir sene on ay hüküm sürdü. Badehu azledildi. Selefi Hadım Süleyman Paşa kendine halef oldu. Ba'de'l-azl İstanbul'a gitti. Vezaret-i sâniye mesnedini haiz iken, 947 [1540] senesinde veziriazam

---

göçtü. Allah, merhuma mağfiret etsin, mezarını kıyamet gününe kadar mamur etsin. Allah, Diyarbekir'i de karışıklıklara ve tuzaklara karşı korusun." Kitabe bir bütün olarak dikkate alınarak çevrilmiştir. (HN)

2 Bu kelime metinde "vefatından" şeklinde yazılmış, ancak daha sonra satır altına "şehadetinden" ilâvesi yapılmıştır, *Sicill-i Osmânî* de ise "kardeşinin şehadetinden sonra" denilmektedir. *Sicill-i Osmânî*, I, 445, Üveys Paşa maddesi. (HN)

3 *Sicill-i Osmânî*, I, 445. [Bu referans Üveys Paşa içindir. Bıyıklı Mehmed Paşa için bkz. *Sicill-i Osmânî*, IV, 109. (HN)]

olan müşarünileyh Süleyman Paşa ile divanda münazaa ettiler; birbirine hançer çektiler. İkisi de azledildi. Hüsrev Paşa bir müddet sağ kalarak öldü. Bahçekapısı'nda kendi için bina ettiği türbeye gömüldü. Babasının adı Abdusselâm'dır.

Namına mensup mahalledeki câmi-i şerîfi ve on dört hücreli medreseyi, zaviyeyi, imareti, çocuklara mahsus dershaneyi, kütüphaneyi inşa; ve 934 [1527] senesinde ikmal ettirmiştir.

Minare, 1141 [1728] tarihinde bina edilmiştir. Mezkûr tarihte vali olan Hacı Mustafa Paşa'dır. Minarenin şimale bakan cephesinde bir beyti bahr-ı remelden, diğeri hezecten olarak manzum kitabe yazılıdır ki dördüncü mısra, ebced-i kebîr hesabıyla târîh-i binâsına işarettir. Diyarbekir şuarasından Haffaf Hasan Vali tarafından inşa edilmiştir. İşte kitabe budur:

Şâhideyn istemez ey Hüsrev-i 'âlî-mikdâr[4]
Oldu bir tarh-ı cedîd ile menârın mümtâz

Olup târîhi Vâlî bu menârın
Nihâl-ı tâze-i tevhîd-i Bârî (1141/1728)

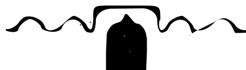
El-yevm mevcut Delîller Hanı ve Deva Hamamı, Çardaklı Hamamı ve İçkale'de kâin olup bu gün Evkaf Dairesi binasına tahvil edilen Kale Hamamı ve kale dahilinde olup suyu, kaledeki kapalı membadan gelen Das Değirmeni, bu camiin akaratındandır ve başka emlâki vardır.[5]

Müşarünileyh, 938 [1531]'de Halep'e vali olmuştur. Üç sene sonra Mısır'a gitmiştir. Halep'te de mükemmel bir camii vardır.

---

[4] "Şâhideyn" kelimesinin, çoğul kipiyle "şâhidîn" şeklinde okunduğu da görülmektedir. Haddizatında imlâ ve vezin bu okumaya da müsaittir, ancak dönemin meri hukukuna göre iki şahit esas olduğundan, ikili kip ile "şâhideyn", daha isabetlidir, Abdulgani Fahri Bey de *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi* adlı eserinde (s. 213) "şahideyn" şeklinde hareke tespiti yapmıştır. Kitabede ise bu kelime hâlen tahrip olmuştur. (HN)

[5] *Nuhbetu't-tevârîh; Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 158.

946 [1539]'da Şam'da bir sene bir ay valilik eden bir Hüsrev Paşa vardır; bu olması muhtemeldir. [3]

3•ଓଃ FİL YAKUB PAŞA

935 [1528] senesinde vali olmuştur. Müddeti iki yıldır. [4]

4•ଓଃ SÜLEYMAN PAŞA

Uzun Ramazanoğullarından Nablus ve Kudüs beyi olup 937 [1530] senesinde Diyarbekir'e vali tayin edildi. 939 [1532]'de infisal ederek 946 senesi Cumâdelûlâsında [1539 Eylül] Bağdat ve 942 [1535]'te Budin ve 943 [1536]'da Şam ve 941 [1534]'te Halep beylerbeyisi olmuştur. Orada kendi etbaı gadriyle vefat etmiştir. İdâre-i mülke kadir idi.[6]

Halep Salnamesi'nde mezkûr tarihte ismi yazılı değildir. O tarihte Hasan Bey isminde biri vali olarak gösterilmiştir.

Kāmûsü'l-a'lâm'da[7] "Kanuni Sultan Süleyman Han'ın vüzerasından an-asl Macarlı ve mühtedi olup 941 [1534] senesindeki İran seferinde Diyarbekir valisi iken, Bağdat'ın fethinde oraya nakil buyrulmuş ve Bağdat'ın birinci Osmanlı valisi olmuş ve Macaristan'da Ofen şehri fetholundukta, rütbe-i vezâretle ora valiliğine naspolunarak 952 [1545]'te istifa ve çok geçmeden vefat etmiştir" diye bahsolunuyor. Ama *Diyarbekir Salnamesi*'nde mezkûr tarihte Hadım Ali Paşa'nın vali olduğu yazılıdır ve *Sicill-i Osmânî*'de mezkûr 941 [1534] senesinde Hadım Ali Paşa'nın Diyarbekir'de vali olduğunu gösteriyor. *Kāmûsü'l-a'lâm*, yanılmıştır. [5]

---

[6] *Sicill-i Osmânî*, III, 64.
[7] *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 2620.

5• ☙ İBRAHİM PAŞA

939 [1532]'de gelmiştir. Müddeti iki senedir. *Sicill-i Osmânî*'de[8] "Hadım İbrahim Paşa namıyla mevsum bir zat vardır, tavaşî olmakla, saraya bi'd-duhûl nâil-i câh olarak taşraya ihracında Anadolu beylerbeyisi, 939 [1532]'de Rumeli beylerbeyi olup 941 [1534]'te infisal eyledi. Badehu kubbe veziri oldu" diye yazılıdır. Fakat Diyarbekir'e vali olduğunu yazmamıştır. Herhâlde unutmuştur. Çünkü tarih, *Salname*'nin gösterdiği tarihin aynıdır. [6]

6• ☙ HADIM ALİ PAŞA

Rumeli kethüdalığından ve Tımışvar beylerbeyliğinden sonra, *Salname*'ye göre 941 [1534]'te, *Sicill-i Osmânî*'ye nazaran 944 [1537]'de Diyarbekir'e vali olmuştur. Doğrusu, 941 [1534]'tür. Valiliği, üç senedir. 944 [1537]'de azledildi. 959 [1551]'de Bosna Beylerbeyi, 966 Recebinde [1559 Nisan] Mısır valisi olup bir sene dört ay ittisaf ettiği adl ve insaf ile valilik etmiş ve eslâfının adını gümnâm [:adı unutulmuş] bırakmıştır. 967 Zilhiccesinde [1560 Temmuz] orada vefat ederek Karâfe Mezarlığı'na defnedilmiştir. Vefatında, hazinesinde dört yüz altın çıktığı meşhurdur. Müşfik, merhametli bir zat idi.

Diyarbekir'de namına mensup mahalledeki minareli camiin, medresenin, tekyenin, hamamın banisidir. Camiin vakıfnamesini, Câmiu's-Safâ'nın garbındaki kabristanda medfun; ve mezkûr tarihte müftü olan meşhur Lârî Muslihuddîn Efendi gayet nefis ve güzel hat ile yazmıştır. O vakitte şeyhülislâm olan Ebussuud Efendi merhum tarafından tasdik ve imza edildiği, camiin tevliyetinde bulunan Kefevîzâde merhum Süleyman Şakir Efendi'nin ahfadı yanında mevcut olup manzurumuz olan nâdirü'l-emsâl vakıfna-

---

[8] *Sicill-i Osmânî*, I, 94.

meden anlaşılmıştır. Eski Kazancılar Çarşısı'nda kâin olup kısmen harap olan dükkânlar bu camiin evkafındandır.

Ali Paşa merhumun hadım olmasına ve o zamanlar mabeyne alınan gayrimüslim devşirme çocuklarını hadım etmek, usulden olduğuna ve babasının adı "Abdullah" olarak vakıfnamede yazıldığına göre mühtedidir, rahimehullâhu.

Kāmûsü'l-a'lâm'da ismi mezkûr değildir. Fakat *Nuhbetu't-tevârîh*'te ve *Sicill-i Osmânî*'de[9] tercüme-i hâli yazılıdır.

Mezkûr camie ait Hanefî harem dairesinin ittisalindeki Şafiîlere mahsus [kısım], aşağıdaki manzum tarihten anlaşıldığına göre, 1183 [1769] tarihinde yapılmıştır. Banisi malûm değildir. Manzum tarih budur:

Hem du'â oldu bu hem târîh yâ rabb kıl kabûl
Şâfi'î ola ehl-i mescidin yâ rabb resûl (1181/1767)[10] [7]

7• SOFU MEHMED PAŞA

944 [1537] senesinde tayin edilmiştir. Müddeti üç senedir. [8]

8• RÜSTEM PAŞA

Hırvatiyyü'l-asldır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde harem-i hümâyûndan vezaretle çıkıp 947 [1540] senesinde Diyarbekir'e vali olmuştur. Padişah, müşarünileyhi damat etmek arzusunda olmakla, erbâb-ı hased, cüzam illetine müptelâ olduğunu arz etmeleri üzerine etibbâ-yı hâssadan Mehmed Halife bu işin muayenesi,

[9] *Sicill-i Osmânî*, III, 498. [Ayrıca] *Târîh-i Atâ*, II.
[10] Kitabenin tarafımızdan okunmuş şeklidir. Yazarın okuması işe şöyledir:
Hem du'âdır hem de târîh, eylesin Mevlâ kabûl
Şâfi'i ola bu ehl-i mescidin yâ rabb resûl (1183/1769) (HN)

teftişi için Diyarbekir'e gönderilmiştir. Cüzam illetine duçar olanlarda kehle bulunmaz olduğu, tıbben sabit olduğuna mebni, tabîb-i mûmâileyh lede'l-muâyene, üzerinde kehle görmekle damatlığını tebşir ettikten ve İstanbul'a avdetinden sonra müşarünileyh celp ile Anadolu mesnediyle be-tebcîl ve Mihrimah Sultan kendisine tezvic edilmiştir.

951 [1544]'te sadrazam olup tezyîd-i vâridât hususunda ve sair umûr-ı mühimmede iktidarı görülmüştür. Dokuz sene bu makama ziynet verdikten sonra Karaman Ereğlisi'nde azledilmiştir, (sene 960/1552). Üsküdar'daki köşkünde iki sene mazul kalmasını müteakip 962 [1554]'te tekrar sadarete gelerek bu defa da altı sene ki cem'an on beş sene o makama revnak-bahş olmuştur.

968 [1560]'ta vefat ederek Şehzade Camii kurbündeki sebîli civarında müstakil türbede medfundur.

"Ona olsun cinânda Adn, mesvâ"

mısraı, vefatına tarihtir.

Nalburlarda Hacı Halil namında bir sâhib-i hayrın harap olan mescidi yerinde, fevkānî güzel bir camii, altında mahzeni ve sair akarı ve bundan maada hayratı ve Cağaloğlu Sarayı kurbünde medresesi ve bir hanı ve hanın içinde mescidi vardır.[11]

Müşarünileyhin vücudunda görülen kehlenin, dâmâd-ı pâdişâhî olmasına sebep olması üzerine şuaradan biri:

Olıcak bir kişinin bahtı kavî tâli'i yâr
Kehlesi bile mahallinde onun işe yarar

beytini söylemiştir.

Müşarünileyhin, müddet-i ömründe rüşvet almadığı, kabâyîh irtikâb etmediği meşhurdur. Beyne'n-nâs Kara Rüstem Paşa diye yad olunur. Sultan Süleyman'ın büyük oğlu Mustafa'nın, babası

[11] *Kāmûsü'l-a'lâm*, III, 2277.

tarafından katline sebep olduğu için sultân-ı müşârünileyh tarafından kendi de katledilmiştir.[12] [9]

9• ☙ BALİ PAŞA

Valiliği, 950 [1543]'tür. İki sene devam etmiştir. Derviş Hüseyin Mahallesi'nde namına mensup bir çeşmesi var idi, yakınlarda kaldırılmıştır. Sulu Beden kurbünde yıkık ve enkazı kısmen mevcut bir hamamı vardır. Bu zata, "Kör Bali Paşa" dedikleri, bazı eserlerde okunmuştur. [10]

10• ☙ TOKATLIZADE MEHMED PAŞA

952 [1545]'te tayin edilmiştir. Müddeti, iki senedir. [11]

11• ☙ AYAS PAŞA

955 [1548]'de gelmiştir. Müddeti üç senedir. Arnavuttur. Yemen fatihi meşhur Sinan Paşa'nın büyük biraderidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Bayezid'in İran'a kaçmasını 966 [1558] tarihinde Erzurum'da vali iken, teshil etmesine mebni Şehzade Selim-i sânî tarafından idam edilmiştir.[13] Bazı tarihler, Diyarbekir'de idam edildiğini yazmışlar; ama yanlıştır. Çünkü mezkûr 966 [1558] tarihinde Diyarbekir'de 958 [1551] senesinden beri vali olan, 12. vali zikri ati Çerkes İskender Paşa olduğu, müşarünileyhin tercüme-i hâlinde vesaikiyle gösterilmiştir. Bu Ayas Paşa'nın oğlu Mustafa Paşa, amcası Sinan Paşa'nın maiyetinde Eflâk muharebesinde bulunmuştur.

---

[12] *Târîh-i Atâ*, II, 23.
[13] *Kāmûsü'l-a'lâm*, I, [505].

Sicill-i Osmânî,[14] Enderûn-ı hümâyûn'da bi't-tefeyyuz beylerbeyi ve 952 [1545]'te Bağdat valisi olup Basra'ya sefer eylediğini ve o sırada vezaret payesi aldığını ve 956 [1549]'da Diyarbekir'e vali tayin edildiğini; ve Şehzade Bayezid'in isyanında Erzurum valisi olup şehzadenin askerine nal ve mıh vermesinden dolayı nev'an-mâ şehzadeye iştiraki ve meyli olduğu anlaşılıp menkûben [:itibardan düşmüş olarak] azledildikten sonra, 967 [1559]'da vefat ettiğini ve harem-i hümâyûnda perveriş [:terbiye] bulmakla adabı, mürüvveti kemalde, kapısı açık ve Mahmud ve Mustafa paşalar adlı oğul[lar]ı olduğunu yazıyor. Katledildiğini reviş-i hâl katlini andırıyor. [12]

12• ☙ İSKENDER PAŞA

958 [1551]'de gelmiştir. Valiliği 14 sene sürmüştür. Çerkes kabilesinin Kabartay taifesindendir. 941 [1534] senesi Şaban'ında Hadım Süleyman Paşa yerine Mısır'a vali olan Diyarbekir'in ikinci valisi Divane Hüsrev Paşa'nın kapıcıbaşısı ve sonra serçavuşu ve badehu Halep'e defterdar ve ba'de'l-azl Anadolu defterdarı olmuştur. 955 [1548] senesinde[15] el-Kāss Mirza seferi esnasında Van eyaleti, bilâhare Erzurum beylerbeyisi ve ardınca Diyarbekir'e ve 972 [1564]'te Hızır Paşa yerine Bağdat'a vali olmuştur. O esnada Basra tarafında urbân [:bedevî Arap] aşairinden Ulyânzâde'nin hurucu vaki olmakla, o havalide toplanan ve İstanbul'dan gelen asakire serasker naspedildi. Merkum aşairi, taht-ı itāate aldıktan sonra azledildi. 976 senesi Cumâdelâhiresinin 23. günü [12 Aralık 1568] Mısır'a vali olup 979 senesi Muharremi [Mayıs 1571] nihayetinde mazulen İstanbul'a geldi.

---

[14] *Sicill-i Osmânî*, I, 447.

[15] Yazar buraya "Van Kalesi'nde kalmak gayet ihtirazlı olmakla kimse talip olmamışken, o hizmeti kendisi rızasıyla deruhte etmiştir ve beylerbeyi payesiyle kalıp İranîlere hayli hasaret vermiştir. (*Sicill-i Osmânî*, I, 346, 347)" şeklinde açıklama notu yazmıştır.

Mezkûr sene [979/1571] içinde vefat ederek Kanlıca'daki camiin avlusuna gömüldü. Mezarı taşında tarih yoktur. Yalnız Gazi İskender Paşa diye yazılıdır. Oğlu Ahmed Paşa'nın kabri de yanındadır. Müşarünileyh âkıl, kâmil, ulema ile ihtilata mail idi.

Diyarbekir'de namına mensup mahalledeki zarif, dilârâ camii, minaresiyle beraber bina ve 973 [1565] tarihinde ikmal ettirmiştir. Birçok emlâk, akar, arazi vakf[etmiş] ve tevliyetini evlâdına şart eylemiştir. Şilbe, Şeyh Kenid köyleri o cümledendir. Van'da da evkafı vardır.

Evlât ve ahfadı o vakitten beri Diyarbekir'de müteselsilen tavattün etmişlerdir. Şanlarına hürmet, riayet olunur.

Kāmûsü'l-a'lâm'da[16] tercüme-i hâlinin muhtasaran yazılması, bakiyye-i ahvâline kesb-i vukûf edilmesinden ileri gelmiştir.[17] [13]

13• ☙ HALHALLI BEHRAM PAŞA

972 [1564]'te vali olmuştur. Müddeti üç senedir. Nâdirü'l-emsâl gayet kıymetli, sanatlı, zarif, latif, kâşîli [:vitraylı] minareli bir camii vardır. Namına izafeten yad olunur. Kanuni Sultan Süleyman Han'ın oğlu Sultan Selim-i sânî zamanında 980 [1572] tarihinde ikmal edilmiştir. Burada bir çok evkafı olduğu gibi, Urfa'da da vardır. Diyarbekir'deki Paşa Hamamı eşher-i evkāfındandır, mamurdur. 988 [1580]'de Halep'te vali iken Diyarbekir'deki camii gibi bir cami yaptırmıştır; o dahi mamurdur.

Müşarünileyhin Şam'da da valiliği vardır. 994 [1585]'te Halep'e vali olan Rıdvan Paşa, bunun biraderidir.

Buradaki camiinin harem kapısı üzerindeki kitabe budur:

---

16 *Kāmûsü'l-a'lâm,* II, 928.
17 *Nuhbetu't-tevârîh; Hadîkatü'l-cevâmi',* II, 158, 159, 160.

"Enşe'e hâze'l-câmi'a'ş-şerîfe el-abdu'd-da'îfu Behrâm Paşa, yesserallâhu lehu mâ yeşâu ve huve abdun mine'l-merhûm es-Sultān Suleymân, fî eyyâmi'd-devleti's-Sultâni'l-a'zam Selîm Hān, senete 980 [1572]."[18]

Merhûm-ı müşârünileyh bu vakfı, evvelâ nefsine sonra kölesi ve matuku Kasım bin Abdulhayy'e bahedu bunun erşed [evlâd ve] evlâd-ı evlâdına[19] şayet tevliyet munkarız olursa, aslahu fe'l-aslahu min sâiri utekāihi [min] utekāi'l-vâkifi ve ebnâihim ve ebnâi ebnâihim, bilâhare sultân-ı zamânın veya hâkim-i vaktin lâyık ve ahrâ gördüğü kimsenin mütevelli tayin edilmesini şart etmiştir. [14]

14• TAVAŞÎ HÜSREV PAŞA

975 [1567]'de vali ve 978 [1570]'te mazul olmuştur. Müddeti, üç senedir. 946 [1539]'da bir sene bir ay, 970 [1562]'da bir sene ki iki defada iki sene bir ay Şam'da valiliği vardır. 1003 [1594]'te sekiz gün, 1004 [1595]'te bir sene dört mah, 1007 [1598]'de altı ay dokuz gün tekrar orada valilik ettiği, *Suriye Salnamesi*'nde yazılıdır. [15]

---

18 Yazarın imlâ ettiği metin tam olarak şöyle okunabilir: *"Unşie hâzihi'l-câmiu'ş-şerîfu bi-abdi'd-da'îfi Behrâm Paşa bismillâh imâ yeşâu ve huve abdun min el-merhûm Sultân Suleymân fî eyyâmi'd-devleti's-Sultân el-A'zam Selim Han, senete 980."* Bu metin birçok yerde hatalıdır. Krş. *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*, s. 312 (valiler bölümü).
Çeviri: "Bu mübarek cami, Merhum Sultan Süleyman'ın bendesi olup mütevazı bir insan olan Behram Paşa tarafından kudretli sultan, Selim Han döneminde 980/1572 yılında yaptırılmıştır. Allah, onun yapmak istediklerini kolaylaştırsın." (HN)

19 Bu ifade metinde *"erşed olan evlâd-ı evlâdına"* şeklindedir, ancak Yazarın *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi* adlı eserinde (s. 187 camiler bölümü) bu ifade *"Erşed evlâd ve evlâd-ı evlâdına"* şeklindedir; doğru ifade de budur. (HN)

15• ☙ VEZİRZADE HASAN PAŞA

978 [1570]'te gelmiştir. Valiliği bir senedir. Meşhur Sokullu Şehid Mehmed Paşa oğludur. Bağdat'ta valiliği vardır. Bağdat valiliğinden infisal, meşhur Celâlî eşkıyası Yazıcıoğlu'nun tenkîline serdarlıkla memur ve İstanbul'dan, üç defa sadarete geçen ve 1010 [1601] tarihinde İbrahim Paşa, Hasan Paşa ile mülâkat ederek birlikte ta'kîb-i eşkıyâya gitmesi emrolunmuştu.

Bu adam hodserâne hareketle Kayseri'de eşkıya ile harbe girişti, bozuldu, kaçtı, Kayseri Kalesi'ne kapandı. Bu haber, Diyarbekir kurbünde cemiyet başında olan Hasan Paşa'nın mesmûu olmakla bilâ-tevakkuf göçüp 1010 senesi Saferinin 12. günü [8 Ağustos 1601] Elbistan Yaylakı'nda ve Seyyidli[20] mevkiinde eşkıyaya mülâki olup harp eyledi ve kuşluktan akşama kadar harp devam ederek gâlip oldu. Ve otuz bin eşkıyanın yirmi binini kılıçtan geçirdi. Bakiyyetü's-suyûf, kaçtılar. Canik (Samsun) dağlarında karar kıldılar. Şakilerin kellesi Cumâdelâhirede İstanbul'a gönderildi. Ramazan'da Yazıcıoğlu dağda geberdi. Yerine kardeşi Deli Hasan geçti.

Yazıcıoğlu'nun kethüdası Şahverdi'den menkuldur ki Yazıcıoğlu'nun cenazesini Hasan Paşa belki bulur, yandırır diye pare pare edip her birini bir mahalle gömdüler. Merkum Şahverdi ve Tavil Yularkaptı, Deli Hasan'ın yanında gittiler. [Bir] kaç bin eşkıya Diyarbekir'den gelen Hasan Paşa'nın malını yağmaya gittiler ve yolda tesadüf edip aldılar ve gelip Tokat'a girdiler.

Yanında mevcut asker olmadığı için Hasan, kaleye kapandı. Leşker-i eşkıyâ, şehri yağma ettikten başka, Hasan Paşa'nın "Cennet Bağı" tesmiye eylediği murassa', mücevher çiçeklerini de bozup aldılar.

---

[20] Böyle imlâ edilmiştir. *Naîmâ*'da (I, 282) ise "Elbistan Yaylakı'nda müfsid-i mezbûr askeriyle Sepetli mevkiinde" şeklindedir. (HN)

Eşkıyanın kaleyi muhasara[sını], İstanbul haber almakla, Diyarbekir beylerbeyi Hüsrev Paşa'ya vezaret verilip Kürdistan askeriyle Celâlî def'ine namzet kılındı.

Hasan Paşa'nın mansıbı[nın] Hüsrev Paşa'ya verildiğini Hasan Paşa'ya haber vermeye kimse cesaret edemedi. Tebliğe gelen kapıcıbaşı[yı] öldürmek kastında bulundu. "Böyle mahalde beni azletmek, hânedân-ı pâdişâhîye hıyanettir" diye kapıcıbaşıyı tard etti. Dergāh-ı âlî kapıcıbaşılarından İbrahim Ağa ile geldiler; yine tard etti.

Eşkıya bir ay muhasara etti. Bir Türk neferi kaleden çıkıp eşkıyanın yanına Hasan Paşa'nın her seher, etrafı tahta ile çevrilmiş mahalde oturduğunu haber verdi. Eşkıyadan bazı, Şevvalin ahirinde o mahalli nişan alıp Hasan Paşa'yı şehit ettiler. Deli Hasan'ın meramı hasıl olmakla, Anadolu savuştu.

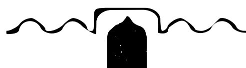
Hasan Paşa'nın malını yağma edenler, nukûdunu kalkanla; dîbâcını [ve] çukasını da kılıç zirayla paylaştılar. Bundan, ziyade kuvvet bulup yedi sekiz sene memaliki zîr ü zeber ettiler.[21] [16]

16• ☙ ÖZDEMİROĞLU OSMAN PAŞA

933 [1526]'da dünyaya kadem basmıştır. 979 [1571]'de Diyarbekir'e vali olarak gelmiştir. Müddeti dört senedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde iki defa Bağdat'a vali olup hayli hüsn-i hizmeti görülen Çerkes Kurt Ali Paşa'nın oğludur. Validesi tarafından nesebi, hulefâ-yı Abbâsiyyeye bağlıdır.

Enderûn-ı hümâyûndan bi't-tefeyyuz 975 [1567] tarihlerine doğru serbevvâbîn ve küçük mirahor, 977 [1569]'da Yemen beylerbeyi olup Âl-i mutahhar'dan Yemen'i tekrar feth etmekle Yemen seraskeri Sinan Paşa'nın haset ve fesadını anladı. Korkusun-

[21] *Naîmâ*, I, 281, 282, 283, 284, 353.

dan İstanbul'a gelip bir müddet İstanbul civarında çadır altında oturdu. Padişâh-ı zamân Sultan II. Selim Han'ın iltifatına nail olmuş iken, sadrazam meşhur Sokullu Tavil Mehmed Paşa'nın gadriyle, mekriyle nazardan sakıt oldu.

Badehu Kıbrıs fatihi ḳadirşinas Lala Mustafa Paşa'nın himmetiyle mezkûr 979 [1571]'de Diyarbekir'e vali tayin edildi. 983 [1575]'te azl ile Rîhâ, Maarra eyaletlerine ve 986 [1578]'de vezaretle Şirvan valiliğine nasbedilmiş ve İran'la cenk edip Mugan ve Karabağ cihetinden dahi Osmanlı hududunu hayli ileri sürmüş ve birçok mühim kaleler zapt etmiştir.

Bu hizmetleri o tarihlerde sâhib-i serîr-i saltanat olan Sultan Murad-ı sâlis'in mûcib-i takdîri olmakla, İstanbul'a bi'l-celb 992 [1516] tarihinde mühr-i sadâret uhde-i liyâkatine verilmiştir.

Bir ay sonra İran'a tekrar sefer edip evvelki seferinde hâl-ı isyânda olan Kırım hanı Mehmed Giray'ı harben katlettiği gibi, bu kere de fevkalâde ibrâz-ı hüsn-i hizmetle muzaffer iken, 993 [1585] Zilkade [Ekim] veya Zilhiccesinde [Kasım] Tebriz'de terk-i hayât ederek naaşı Diyarbekir'e getirilmiş, Fatih Paşa Camii avlusundaki türbeye defnedilmiştir. Şecaati, dirayeti, sadakati fevkalhad idi. Vefatında validesiyle bir kızından başka varisi yoktu.

İstanbul'da Valide Medresesi'ni binaya başlatmışsa da ikmaline muvaffak olmamıştır. Sonra Hadım Mehmed Mesih Paşa itmam eylemiştir.

Merhum Osman Paşa'nın türbesi kapısı üzerindeki manzum tarih budur:

Budur Sultân Murâd Hân'ın vezîri
Ki feth oldu elinde mülk-i Şirvân

Yedi yıl terk-i taht etti elinden
Hüdâbende Muhammed Şâh-ı İrân

Tatar Hân âsi oldu pâdişâha
Onun ref'i olundu buna fermân

Koyup Şirvân'ı gitti âsi Hân'a
Kesip başın yerine dikti bir hân

Dönüp Tebrîz'i aldı oldu târîh
Cihânda nâm koydu göçtü Osmân
(993/1585)

"Eyleye rûhuna rahmet, Hâdî" dahi vefatına tarihtir.

Mezkûr medresenin tarihi budur:

Acebdir hâli dünyânın fenâ eyvân ü dîvânı
Bu gün var ise yarın yok vezîr ü mîr ü sultânı

Görün Osmân Pâşâ'yı yeter fikr edene ibret
Gazâlar eyledi andırdı nâm-ı Âl-i Osmân'ı

Açıp Tebrîz ü Şirvân'ı alıp Îrân ü Tûrân'ı
Kesip âsî Tatar Hân'ı gazâda aldı meydânı

Fenâya münkalib oldu bekā kaldı bir ardınca
Meğer gilmân ile ol seyre gitti bâğ-ı rıdvânı

Bi-hamdillâh kodu hayr-ı halef yerine bir merdi
Vezâretle olan Rûmili'nin ol mîr-i mîrânı

Muhammed nâmı pâşâ-yı mu'azzam mefhar-ı âlem
Mezâlim def'i kârı Hakk hatâdan saklasın onu

Edip bu hayrı merhûmun adın andırdı âlemde
Anılsın adı dursun dünyâlar durdukça dîvânı

Tamâm oldukta hayr ile Vücûdî dedi târîhin
Ne zîbâ medrese oldu oku bil ilm-i rabbânî (993/1585)[22] [17]

---

[22] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 215, 216, 217; *Sicill-i Osmânî*, III, 416; *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 3126.

17• ♡ DERVİŞ ALİ PAŞA

979 [1571] senesinden 983 [1575] senesine kadar üç sene yedi ay Şam'da vali olduktan sonra, mezkûr 983 [1575] tarihinde Diyarbekir'e tahvil edilmiş ve on ay hüküm sürmesini müteakip Diyarbekir'de vefat etmiştir.

70 sene sonra ahfadından biri, Diyarbekir'e gelerek bakiyye-i ızâmını Şam'a nakil ile namına izafeten yad olunan Dervişiyye Caddesi'nde inşa ettirdiği gayet zarif, dil-keş, müzeyyen, minareli cami kurbündeki azametli, ihtişamlı türbeye defnolunmuştur. Mezarı; beyaz berrak mermerden yapılmış, kavuğu; sanatlı bir tarzda baş tarafındaki levh taşına takılmıştır.

Büyük bir tahtaya yazılıp türbede duvara talik edilen tercüme-i hâlini camiin imamı Sükkerî Said Efendi delâletiyle Şam'da seferberlik esnasında İstinaf Ceza Mahkemesi azalığında bulunurken kıraat, kabrini de ziyaret eyledim.[23]

18• ♡ SAĞIR BEHRAM PAŞA

983 [1575]'te gelmiştir. Müddeti üç senedir. [18]

19• ♡ HADIM MEHMED MESİH PAŞA

Asıl ismi, Mehmed'dir. Fakat *Kāmûsü'l-a'lâm*'da, *Nuhbe-tu't-tevârîh*'te "Mesih Paşa" diye yazılıdır. *Hadîkatü'l-cevâmi'*, Hadım Meh-

[23] Metnin sonunda üç buçuk satırlık üstü çizili kısımdan sonra "Çizilen yerler Melek Ahmed Paşa'ya ait iken, sehven buraya yazılmıştır" şeklinde not yazılmıştır. Söz konusu not, [52] sayfada yer alan Silahtar Melek Ahmed Paşa'nın biyografisindeki son paragrafı oluşturur. (HN)

med Paşa olup "Mesih" lâkabıyla şöhret bulduğunu vesaikiyle yazıyor.[24]

Sultan Selim-i sânî zamanında harem-i muharremde hazinebaşı iken, *Nuhbetu't-tevârîh*'in ifadesine göre, 982 [1574], *Kāmûsü'l-a'lâm*'ın beyanına nazaran, 979 [1571]'de Mısır'a vali olmuştur. *Nuhbe*'nin sözüne bakılırsa, Mısır'da beş sene on ay valilik ederek 988 Cumâdelûlâsında [1580 Haziran] infisali vuku bulmuş ve 994 [1585]'te sadarete geçmiştir.

Hâlbuki sadarete geçişi, Özdemiroğlu Osman Paşa'ya halef olarak 993 [1585] senesinde olduğunu, *Hadîkatü'l-cevâmi'* kitabelerle ispat etmiştir.[25] *Kāmûsü'l-a'lâm* dahi bu cihetten *Hadîkatü'l-cevâmi*'i teyit ediyor.

Kāmûsü'l-a'lâm, 997 [1588]'de vefat ederek Karagümrük'teki kendi camiine gömüldüğünü söylüyor. *Hadîkatü'l-cevâmi'* ise Hasan Paşa isminde bir vezirin mescidini, sahibinin izniyle Karagümrük'e naklederek onun yerinde kendi namıyla el-yevm mevsum cami ve altındaki çeşmeyi 994 [1585] tarihinde yaptırmış ve Karagümrük'e naklettirdiği mescidin bütün masarifini bu camiin evkafından verip şart etmiştir diyor. Camiin binasına söylenen tarih budur:

Hamdu lillâh âsaf-ı âdil muvahhid pâk-dîn
Eyledi bu câmi'in bünyâdını bî-kāl ü kîl

Etti ihyâ vahy-ı Hakk ile çün ol Îsâ-nefes
Vuslat-ı Hakk'a tarîk-i cennete oldu delîl

Hâtif-i kudsî dedi itmâmının târîhini
Bu makām oldu ibâdet-gâh-ı makbûl-i Celîl (994/1585)

Merhûm-ı müşârünileyh bir sene kadar devam eden sadaretinde reisülküttap Hamza Efendi'nin azlini yürüttüremediğinden

---

[24] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 192, 215, 216, 217.
[25] İstanbul'un *1294 Salnamesi* de *Hadîkatü'l-cevâmi*'i teyit ediyor.

dolayı, pâdişâh-ı zamân olan Sultan Murad-ı sâlis'e istifanamesini vermiştir.

Merhumun, 987 [1579] tarihinde vali olup 988 [1580]'de infisal ettiği, *Diyarbekir Salnameleri*'nde mukayyettir. Ama isimleri geçen tarihler, yazmamıştır. *Nuhbetu't-tevârîh*'in, müşarünileyhi; 987 [1579]'da Mısır'da vali göstermesi yanlış olacaktır. *Kāmûsü'l-a'lâm*'ın 979 [1571] tarihinde Mısır'a vali ve *Nuhbe*'nin beş sene on ay Mısır'da kalarak mazulen İstanbul'a geldiği kabul edilirse, 987 [1579]'de Diyarbekir'e vali olduğu sabit olur. [19]

20• ☙ DAMAD İBRAHİM PAŞA

Salname'de 988 [1580]'de gelmiştir diye yazılıdır. *Sicill-i Osmânî*'de[26] 987 [1579'da] tayin edildiği mukayyettir. Valiliği bir senedir. Bosnalıdır.

Mabeynde tefeyyüzle silâhtar ve 987 [1579]'da Diyarbekir'e ve 989 [1581]'de Şam'a ve 991 [1583]'te Mısır'a vali oldu.

Bir sene dört ay sonra Defterdar Sinan Efendi'yi vekil bırakarak İstanbul'a gitti. 992 [1584]'te Sultan Murad-ı sâlis'in kerimesi Ayşe Sultan'ı tezevvüç eyledi. Kılıç Ali Paşa, sağdıç oldu.

995 [1586]'da kaptan, 996 [1687]'de vezîr-i sâlis, badehu vezîr-i sânî ve sadrazam kaymakamı ve 1004 [1595]'te sadrazam oldu. Yedi ay sonra 1005 [1596]'da Eğri seferinde azledildiyse de bir ay sonra tekrar sadrazam naspedildi. On bir mah sonra 1006 [1597]'de tekrar azl; ve 1007 senesi Cumâdelâhiresinin dokuzuncu günü [1 Ocak 1599] salisen sadrazam oldu; dört mah sonra serdâr-ı ekremlik de ilâveten kendisine tevcih olundu.

1011 Muharreminin dokuzuncu günü [6 Haziran 1602] mevki-i harbde vefat eyledi. Cenazesi İstanbul'a getirilip Şehzade

[26] *Sicill-i Osmânî*, I, 97.

Camii'nde gömüldü. Her üç sadrazamlığı dört buçuk sene devam etmiştir. Yanında oğluyla kızı medfundur. Gazi, muhsin, adil, mütevazı, sâhib-i kerem idi. Müdebbir olmakla muharebeyi zayi etmemiştir. Biraderi, Damad Mehmed Paşa'dır.

Bir yazma mecmuada bu İbrahim Paşa, Süleyman Paşa namıyla yazılıdır. Yanlış olacak. Çünkü *Sicill-i Osmânî*'de o tarihte Süleyman ismi yoktur. [20]

21• CİGALAZADE SİNAN PAŞA

989 [1581]'de vali olmuştur. Müddeti bir senedir. 998 [1589]'da tekrar vali olarak yine bir sene kalmıştır. Bosnalıdır. Frenk kaptanı Cigala'nın oğludur. Anası, Novobrdo hisarı dizdarının kızı iken esir edilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman asrında babası ahz olunup oğlu müşarünileyh, harem-i hümâyûn hizmetine alınarak müslüman olmuştur.

Sırasıyla silâhtar ve 987 [1579]'da mîralemlikle haremden çıkmış ve o sene Recebinin 2. [25 Ağustos 1579] günü yeniçeri ağası ve sonra mezkûr 989 [1581]'de Diyarbekir ve 991 [1583]'te Budin ve badehu Van ve Erzurum ve Bağdat valisi ve 998 [1589]'da yine Diyarbekir'e gelmiştir. 993 [1585]'te Osman Paşa'nın vefatında ordu kaymakamı ve 999 [1590]'da derya kaptanı ve 1003 [1594]'te azl ile vezîr-i kubbenişîn oldu. 1005 Rebiülevvelinde [Ekim 1596] Eğri seferinde sadrazam olup kırk gün sonra azledildi. 1006 Cumâdelûlâsında [Aralık 1597] Şam'a vali ve müteakiben yine derya kaptanı naspedildi.

1012 [1603] senesinde İran seferi serdarı oldu. İki sene Acemlerle uğraşmışsa da muvaffak olamadığından, mağlûben Diyarbekir'e gelerek muvaffakiyetsizliğin verdiği keder yüzünden Sultan Ahmed-i evvel'in cülûsunu müteakip 1014 senesi Recebinin

yirmi birinci günü [12 Aralık 1605] hasta olarak Diyarbekir'e gelmiş, Ramazân-ı şerîfte vefat etmiştir. Diyarbekir'de medfundur. İstanbul'da Cağaloğlu'nda bir saray ve bir hamamı vardır. Diyarbekir'de Ali Paşa Mahallesi ile Hoca Ahmed Mahallesi arasında "Cağal"dan muharref olarak beyne'n-nâs "Çakal" diye yad olunan yine o isimle maruf mahalledeki mescidin banisidir.

Pek gazûb, mehîb, mağrur, vakur imiş. Canpolatzade Hüseyin Paşa'yı cüz'î bir bahane ile çadırı önünde söyletmeksizin idam etmiştir.[27] [21]

22• HÜSREV PAŞA

990 [1582]'de vali olmuştur. Müddeti bir senedir.

23• ŞEHİD MEHMED PAŞA

991 [1583]'te gelmiştir. İki sene kalmıştır.[28] [22]

24• HADIM CAFER PAŞA

993 [1585]'te gelmiştir. Müddeti iki senedir. Sultan II. Selim'in hizmetinde bulunan Hadım Gazanfer Ağa'nın kardeşidir. Gayet şeci, cesur idi. 1005 [1596] tarihinde Eğri fatihi, Sultan III. Mehmed ile beraber muharebede bulunmuştur.

Aslen Macardır. Küçük iken, biraderiyle birlikte İstanbul'a getirilmiş, harem-i hümâyûnda terbiye olunmuştur. III. Murad Han

---

[27] *Naîmâ,* I; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [III, 1822].

[28] Yazma metinde "Bazı mecmuada bu, Hüsrev Paşa'dan sonra Mehmed Paşa isminde biri" şeklindeki üzeri çizilmiş ifadeden sonra "991 [1583]'te gelmiştir, iki sene kalmıştır, diye yazılıdır" denilmektedir. (HN)

zamanında vaki İran seferinde pek çok hizmeti görülmüştür. O esnada Özdemir Osman Paşa tarafından Dağıstan kaymakamlığına naspedilmiştir. Bilâhare yani 1009 [1600] tarihindeki İran seferinde Tebriz muhafızı iken, İranîlerle olan harpte merdane mukavemetle mevkii muhafaza ve Serdar Ferhad Paşa'nın maiyetinde hayli hizmet ibraz eylemiştir.

Tebriz'i muhafaza ile meşgul olduğu sırada mezkûr 1009 senesi Recebinde [Ocak 1601] vefat etmiştir. [23]

25• KOCA MEHMED PAŞA

995 [1586]'da gelmiş, 998 [1589]'da gitmiştir. Müddeti üç senedir. [24]

26• DELİ İBRAHİM PAŞA

Sultan Murad-ı sâlis zamanının ricalindendir. O vakit harem-i hümâyûnda kethüda olan Canfeda Kadın'ın biraderi ve aslen Ermeni olup hemşiresi ve bir kardeşiyle ihtida etmiştir. 999 [1590]'da Diyarbekir'e vali olarak iki sene ve 1002 [1593]'te tekrar gelerek bir sene kalmıştır ki cem'an valiliği üç senedir.

Zulmünden dolayı vaki olan şikâyete ve mîrî malından sabit olan ihtilâsına mebni azledildikten sonra, İstanbul'a celple Sultan III. Mehmed'in cülûsunu müteakip 1004 [1595] tarihinde boğdurulup meyyiti denize atılmıştır.[29] [25]

---

[29] *Kāmûsü'l-a'lâm*, I, 561; *Sicill-i Osmânî*, I, 96.
[*Kāmûsü'l-a'lâm*'da "Sultân Murâd-ı râbi'" denilmesi hatadır. III. Murad dönemi 1546-1595; IV. Murad dönemi 1623-1640'tır. Zaten III. Mehmed, III. Murad'dan sonra tahta geçer. Ayrıca burada Deli İbrahim Paşa'nın ölüm tarihi de 1003/1594'tür. (HN)]

27• ☙ SAATÇİ HASAN PAŞA

1001 [1592]'de gelmiştir. Bir sene valiliği vardır. 1010 [1601]'de sadaret kaymakamı iken, bazı töhmet isnadıyla azl; ve Yedikule'ye hapsedildi.

1011 Recebinin yirmi üçüncü günü [1 Ocak 1603] bir kısım asker, padişah-ı cihân Sultan III. Mehmed Han'ı ayak divanına istediler.

Hazreti padişah, bâb-ı saâdetten arz-ı dîdâr ettiğinde, zorbalar bazı kimselerin mesâvî-i hâllerinden bahisle tertîb-i cezâlarını talep ettikleri gibi, bu Hasan Paşa'nın da cezâ-yı sezâsının verilmesini ısrar ettiler. Bunun üzerine biçareyi hapishaneden meydân-ı siyâsete getirdiler. Zorbalar, müşarünileyhin aleyhinde madde tayiniyle çok söz söylediler. Hasan Paşa her maddeyi pâye-i serîr-i a'lâya arz ettiğine dair hutût-ı şerîfe ile muvaşşah telhisler ibraz etmekle berâet-i zimmet ederek katlden halâs oldu.

Bir müddet sonra Serdar İbrahim Paşa'nın mekriyle Trabzon'a nefyedildi. 1012 [1603]'te İran hududuna serdar tayin edilmekle, mezkûr senede Erzurum'da vefat etti.[30] [26]

28• ☙ ÇULGİYDİREN MEHMED PAŞA

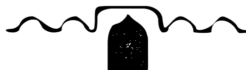
1003 [1594]'te gelmiştir. Bir ay, bir de 1004 [1595]'te gelerek altı mah kalmıştır. [27]

29• ☙ HADIM OSMAN PAŞA

Enderûn-ı hümâyûnda perverde [:terbiye almış] edilmiştir. Bir müddet kilercibaşı, sonra Trablusşam, Budin; müteakiben Sivas

---

[30] *Naîmâ*, I, 295, 296, 373.

ve 1000 [1591] tarihinde Halep ve 1001 [1592]'de Mısır, 1002 [1593]'te Diyarbekir, 1004 [1595]'te Gence beylerbeyi olup o senede vefat etti.[31]

30• ☙ MEHMED PAŞA

1004 [1595]'te gelmiştir. Müddeti altı aydır. 27. numaralı [:bu metinde [26] sayfada 28. sırada Çulgiydiren] Mehmed Paşa mıdır, yoksa diğer Mehmed Paşa mıdır bilinememiştir. [28]

31• ☙ FERHAD PAŞA

Arnavuttur. Sarây-ı hümâyûnda kapıcıbaşı iken, Sultan Murad-ı sâlis devrinde mîrâhûr-ı kebîr, sonra yeniçeri ağası olmuş, sûr-ı hümâyûn akabindeki fetrette azl; ve vezaretle kadri tevkir ve Rumeli ve badehu 986 [1578]'de açılan İran seferine serdar tayin edilerek şanlı muzafferiyete nail olmakla nafi bir sulh akdetmiş ve şahın biraderzadesi Haydar Mirza'yı rehin suretiyle padişahın rikâbına göndermiştir.

999 [1590] senesinde Yemen fatihi Sinan Paşa'nın ikinci sadareti zamanında vezîr-i sânî olduğu esnada müşarünileyhin yerine sadrazam olmuştur. Sekiz ay umûr-ı devleti idare ettikten sonra azl; ve Sultan III. Mehmed'in cülûsu tarihine müsadif 1003 [1594]'te sâniyen sadrazam olup altı ay o makamda kalmış, badehu azledilerek Diyarbekir valiliğine gönderilmiştir.

Altı aydan sonra seraskerlikle Eflâk seferine gönderilmiş ve temşît-i umûr ile meşgul iken müşarünileyh Sinan Paşa'nın dördüncü sadaretinde müşarünileyhin intikamcûyâne ifsadıyla azledilerek İstanbul'a geldiğinde, 1004 senesi Saferinin yirmi beşinci gü-

31 *Sicill-i Osmânî*, III, 417.

nü [10 Ekim 1595] sadaret kaymakamı İbrahim Paşa'nın Okçuzade kalemiyle yazdığı telhis üzerine sadır olan hatt-ı hümâyûna mebni Çavuşbaşı Süleyman Ağa marifetiyle yatsı vakti çiftliğinde hanekan idam edilmiştir.

Cesur, muktedir bir zat olup bahusus İran seferindeki hizmeti çok büyüktür, şâyân-ı takdîrdir. Ne fayda ki hemcinsi olan Sinan Paşa'nın rekabeti, hasedi, padişahın da iğfal edilmesi, bâis-i idbârı, mematı olmuştur.[32]

Müşârünileyh-i merhûmun İstanbul'da Kumkapı yanında Musalla namıyla mevsum bir mescidi vardır. Halvetî meşayıhından Şeyh Mahmud Efendi'nin pâşâ-yı müşârünileyhin yeniçeri ağalığı zamanında gördüğü rüya üzerine, sadrazam olacağını tabir ve tebşir etmiş. Paşa merhum da: "Sadrazam olursam, sana bir mescit yaptırırım" diye vaat etmiş.

Vakta ki sadra geçmiştir, vadini yerine getirerek mezkûr mescidi inşa etmiştir. Ba'de-zaman şeyhin adı, "Şeyh-i Ferhad" diye yad olunmuştur. Şeyh-i mûmâileyh, vaaz hesabını mübeyyin olan 976 [1568] tarihinde rihlet eylemiştir.[33] [29]

32• ☙ KUYUCU MURAD PAŞA

Sultan I. Ahmed devrinde sadrazam olan vüzeradandır. Aslen Hırvattır. Harem-i hümâyûnda terbiye olunarak 965 [1557] tarihinde Mısır valisi Mahmud Paşa'ya kethüda olmuş ve vüzerâ-yı Mısır silkine ilhak edilmiştir. 979 [1571]'de Sinan Paşa maiyetinde Yemen'in fethinde bulunmakla iki sene kadar Yemen'de valilik

---

[32] *Kāmûsü'l-a'lâm*, V, 3401; *Naîmâ*, I, 65, 114, 116, 122-125.
[33] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 202, 203.
[Yazar sonradan Bekir Paşa Köşkü ile ilgili beş beyti, herhangi bir uyarı yapmadan bu sayfaya yazmıştır. Bu beyitler, Bekir Paşa bölümüne alınmıştır. (HN)]

etmiştir. Badehu İstanbul'a gelerek Karahisar-ı şarkîye ve 1004 [1595]'te Diyarbekir'e vali olmuş ve altı sene valilik etmiştir.

İran seferinde Karaman valisi olduğu hâlde orduya iltihak etmiş ve esir olmuştur. Esaretten kurtulmasıyla İstanbul'a gelerek Kıbrıs valiliğine tayin edilmiştir.

Macar seferinde de hazır bulunup güzel hizmete muvaffak olmakla, 1015 [1606] tarihinde orduya serdar olarak imparatoru sulha mecbur ve Belgrad'a avdet eylemiştir.

1015 [1606]'da Derviş Paşa yerine sadarete geçmiştir. Müddet-i sadâreti dört sene bir ay devam etmiştir. Sadrazam olduğu hâlde Şark serdarlığı da kendine tevcih edilmiştir. Ordu ile Üsküdar'dan İran'a giderek bir muharebe kazandıktan sonra 1020 senesi Cumâdelûlâsının 25. günü [8 Ağustos 1611] Diyarbekir'de vefat ederek cenazesi İstanbul'a nakil ve bina ettiği medresesine defnedildi.

Müşarünileyh; Anadolu, Arabistan cihetlerinde türeyen Kızılbaşların ve sair eşkıyanın define memur olmuş ve Canpolatzadeler ve Kalenderoğlu gibi zalimleri bi-hakkin kahır ve tedmir ve eşkıyanın reislerinden Tavil'in kardeşi Meymun'u itlâf eylemiştir. Bu seferinde yüz binden ziyade eşkıyanın vücudunu toprağa soktuktan sonra İstanbul'a gelerek padişahın iltifatına nail ve 1018 [1609] tarihinde de Celâlî eşkıyasını, İran'a taraftarlık ettikleri için bunlarla müttefik olan Kızılbaşlarla beraber kal'; ve İçil mutasarrıfı Muslu Çavuş'u ve Aydın muhassılı Yusuf Paşa'yı tutup idam eylemiştir.

Murad Paşa isminde biri, 979 [1571]'de bir sene bir ay yirmi beş gün ve 1001 [1592]'de ve bir sene sekiz ay yedi gün Şam'da valilik ettiği, *Suriye Salnamesi*'nde yazılıdır. Bu olsa gerektir. *Kāmûsü'l-a'lâm*, Halep'te bir defa Diyarbekir'de iki kere valilik ettiğini söylüyor, ama *Halep Salnamesi*'nde ismi yoktur ve *Diyarbekir Salnamesi*'nde de valiliği bir defa olarak gösterilmiştir.

Müşarünileyh vefat ettiği vakit, yaşı doksandan noksan değildi. Haddizatında gayur, mütedeyyin, cesur, dûr-endîş ve tarîk-i Nakşî'ye mensup derviş idi. Eşkıyanın bir kısmını alâ-rivâyetin diri diri gömmesi [sebebiyle], "Kuyucu" namını almıştır. Tenkîl-i eşkıyâ hususunda gösterdiği şiddet, zamanın icabatına muvafık idi. İstanbul'da bir camii, bir medresesi vardır.[34] [30]

33• HADIM HÜSREV PAŞA

1010 [1601]'de gelmiştir. Bir sene kalmıştır. Vezaret payesiyle Bosna'da bulunmuş, Kürdistan askeriyle Celâlî eşkıyasını takibe memur olmuştur. [31]

34• SOFU İBRAHİM PAŞA

1011 [1602]'de gelmiştir. Müddeti beş aydır. *Sicill-i Osmânî*'de İsmihan Sultanzade diye yazılıdır. Sokullu Mehmed Paşa'nın iptida ihfa ve sonra izhar edilen oğludur. Kapıcıbaşı oldu. Hatta bu sebepten diğer sultanların erkek evlâdına dahi müsaade olundu. Bu zat bilâhare beylerbeyi ve bâlâda yazıldığı üzere 1011 [1602]'de Diyarbekir'e vali ve beş ay sonra azlolunarak 1018 [1609]'da Bosna beylerbeyi ve 1019 [1610]'da ba'de'l-infisâl 1020 [1611]'de tekrar Bosna'ya vali oldu. 1021 [1612]'de infisal, badehu irtihal eyledi. Babası türbesine gömüldü.[35] [32]

---

[34] *Kāmûsü'l-a'lâm*, V, [3792]; *Naîmâ*, II, 88.
[35] *Sicill-i Osmânî*, I, 99.

35• ☙ KETENCİ ÖMER PAŞA

1011 [1602]'de vali olmuş, on bir mah kalmıştır. Aslen Manavgatlıdır. İptida kapı ağası çırağı, sonra matbah emini, badehu 1006 [1597]'de çavuşbaşı olup ba'de'l-azl beylerbeyi; ve *Sicill-i Osmânî*'nin kaydına göre 1012 [1603]'te Diyarbekir'e gelmiştir. Yine o sene içinde Şirvan'a hakim olmuştur. Bundan evvel de 1005 [1596] tarihinde Eğri fethinde çavuşbaşı bulunmuştur. 1022 [1613]'te Eflâk, Boğdan beylerini nasba memur; ve *Sicill-i Osmânî*'ye nazaran 1032 [1622]'de Trablusgarp, *Naîmâ*'ya bakılırsa 1031 [1621]'de Trablusşam, sonra Antakya beyler[beyi] olmuştur. 1035 [1625] tarihinden bir müddet geçmesiyle orada vefat etmiştir.

İstanbul'da Cihangir Camii kurbünde bir mescit bina ve Topçubaşı Abdulkerim Ağa da minber vazetmiştir. Mehmed Paşa namında bir oğlu vardır. *Sicill-i Osmânî*'de[36] böyle yazılıdır.

Hadîkatü'l-cevâmi' ise silâhtarlıktan iki tuğ ile Bağdat valisi olan Ketencizade Ömer Paşa, Sultan Mehmed-i râbi'in silâhtarlığından, iptida Mısır mansıbı ile mümtaz olup badehu 1074 senesi Ramazanında [Mart 1664] Defterdar İbrahim Paşa'nın azlini müteakip Mısır'da vali olmuş iken 1077 Şabanında [Ocak 1667] azl; ve yerine Sofu İbrahim Paşa tayin edilmiş; bundan sonra Erzurum ve Diyarbekir hükümetlerinde on bir sene evkat-güzar olarak 1088 Ramazanında [Ekim 1677] Kaplan Mustafa Paşa'nın azliyle beraber Bağdat valiliğine tahvil edilmiştir. Sene-i mezkûreye tecdîd-i müstahfizîn için fetret vuku bulmakla, ruûs-ı eşkıyânın bazılarını idam ve âteş-i fitneyi teskin etmiştir.

Hayrata mail olan müşarünileyh, İmâm Azam hazretlerinin türbe-i şerîfini ve kalenin etrafını tamir ve tecdid ve İmâm Ebû Yûsuf hazretlerinin merkadına müceddeden bir kubbe-i âliye bina ve yeniden huddâm ve vezayif tayin eylediğinden başka, Kameriye

[36] *Sicill-i Osmânî*, III, 584.

Camii kurbünde dahi yüksek bir medrese inşa ve müderris ve muhaddis ve talebe tayin ve bazı emlâk, akar vakıf eylemiştir.

Müşarünileyhin divan kâtibi olan Tayyibî merhum, tarîk-i ta'miye üzere mezkûr medreseye:

Erişti köşeme âvâze şeş cihetten kim
Bu dâr-ı ilmi binâ eyledi Ömer Pâşâ (1091/1680)

tarihini tarh ettiğini; ve İmam Azam kasabasındaki seti de tamir ve S-r-m-s-n-â'da [?] bir mescit bina eylediğini ve Azad Hanı denilen kervansarayı da termim ederek 1092 Cumâdelûlâsında [Mayıs 1681] azledilerek yerine İbrahim Paşa tayin olunmuş iken, *[1095 Şevvalinde [Eylül 1684] yine selefine halef olduktan sonra 1098 Zilkadesinde [Ekim 1687] yine azl olunup yerine vezir Kethüda Ahmed Paşa tayin olundu. Bu defasında dahi hayrât-ı kesîresi vardır. Ve yine]*[37] 1099 Zilkadesinde [Eylül 1688] halefine halef olup sâlisen hükûmet-i Bağdâd ile serefrâz [:yüksek rütbeli] olduğunu ve ikinci valiliğinde binasına şurû' edip üçüncü valiliğinde ikmal ettiği Behruz ve Bağdat kaleleri beynindeki Hân-ı kebîr'e, Nazmizade['nin], söylediği manzum tarihin son beytinin:

Çıkıp bir bende-i dâî dedi bünyâdına târîh
Binâ kıldı Ömer Pâşâ bu câyı fî sebîlillâh (1100/1688)

cümlesinden ibaret olduğunu söylüyor.

Şu hâle nazaran Ömer Paşa'nın 120 sene yaşaması icap ediyor ki bu da biraz muhal görünüyor. *Sicill-i Osmânî* doğru olup *Hadîka*'nın dediği Ömer Paşa, ya başkasıdır da yanılmıştır, yahut Kettânîzade'nin hafididir. *Naîmâ*,[38] Ketenci Ömer Ağa'nın 1005 [1596]'da çavuşbaşı olduğunu söylediğine göre, *Hadîka*'nın sözünde hata var. Bağdat'a vali olan, torunudur. [33]

---

[37] Yazarın atladığı bu kısım, hazırlayanlar tarafından *Hadîka*'dan eklenmiştir. *Hadîka*, II, 75. (HN)
[38] *Naîmâ*, I, 167.

36• ☙ KOCA OSMAN PAŞA *

Meşhur Hoca Sadeddin Efendi'ye karabeti olduğundan, "Hoca Hısımı" da derler. Bi't-tefeyyuz Trablusşam defterdarı, 999 [1590]'da İçil mutasarrıfı sonra, Gence muhafızı oldu. 1004 [1595]'te azledildi. 1006 [1597]'de Şirvan, 1007 [1598]'de Sivas, 1011 [1602]'de Cigalazade Mahmud Paşa yerine Şam valisi olup 11 mah 10 gün sonra, *Salname*ye göre 1012 [1603]'te; *Sicill-i Osmânî*'ye bakılırsa, 1013 1604] senesinde Diyarbekir'e vali; ve mezkûr sene nihayetinde ikinci defa olarak Şam'da vali olan müşarünileyh Mahmud Paşa'ya tekrar halef olmuş ve bu defa da Şam'da olan valiliği bir ay devam ederek oradan bir harbe gönderilmiş, 1014 [1605]'te esnâ-yı muharebede vefat etmiştir. Şair olup "Ferâğî" tahallus ederdi.[39] [34]

37• ☙ CİGALAZADE MAHMUD PAŞA

Cigalazade Sinan Paşa'nın oğludur. Sinan Paşa'nın Diyarbekir'de iki defa olan valiliği ve sadrazam ve serdâr-ı asker iken Diyarbekir'de vefat ettiği, 20. sayfada yazılmıştır. Bu Mahmud Paşa, 1009 [1600]'de Şam'a vali olup bir sene bir ay on altı gün kalmıştır. 1012 [1603]'te Şirvan hakimi, 1013 [1604]'te babası Şark serdarlığıyla Hasankale'de bulunurken, Diyarbekir'e vali tayin edilmiştir. Mezkûr sene nihayetinde ikinci defa olarak tekrar Şam'a vali olup 4 ay, 11 gün bulunmuştur. 1019 [1610]'da Halep'e giderek orada 1026 [1617] senesine kadar hüküm sürmüştür. 1032 [1622] senesinde Abaza Hasan Paşa'nın takibine memur olmuştur.

Çakal Mahallesi'ndeki mescit, ya bunun eseridir, yahut 20. sayfada 21. vali olarak yazılan babası Sinan Paşa'nın olmak ihtimali

---

* Metinde "Koca Osman Paşa, Abdulbaki Beyzade" şeklinde. (HN)

39 *Sicill-i Osmânî*, III, 417; *Suriye Salnamesi*.

daha kavidir. Çünkü babasının valiliği iki senedir, kendisinin valiliği bir sene kadar sürmüştür. [35]

38•☙ ZİRCİRKIRAN ALİ PAŞA

Ümeradandır. 1006 [1597]'de Rakka beylerbeyi, badehu Sivas valisi, 1012 1603]'te Tebriz beylerbeyi olmuştur. İranîlerle olan muharebede esir olup ba'de'l-halâs 1013 [1604]'te Van'a 1014 [1605]'te Diyarbekir'e tayin edilmiştir. Bir sene kalmıştır. Diyarbekir'de "Zincirkıran" namıyla mevsum bahçenin buna ait olduğu muhtemeldir. Vefatı, 1015 [1606] senesindedir.[40] [36]

39•☙ NASUH PAŞA

Gümülcinelidir. Sarây-ı hümâyûnda baltacılar zümresine dahil olup çavuşlukla taşra çıkmış ve hayli zaman Zile voyvodası ve sonra kapıcılar kethüdası ve 1011 [1602]'de Nasıf Paşa'ya halef olarak Halep valisi olmuş ve 1013 [1604]'te azl; ve 1014 [1605] senesinde rütbe-i vezâretle Anadolu'da türeyen Celâlî eşkıyası reisi Tavil'in tenkîli için askere serdar tayin edilmiş ve Kecdehan Ali Paşa'ya da Anadolu eyaleti verilip askeriyle Nasuh Paşa'ya iltihak etmesi emri verilmiştir.

Mezkûr sene Recebinin [Kasım 1605] evvelinde Nasuh Paşa, Bolvadin Köprüsü'nde Tavil'e mülâki oldu. Yaptıkları muharebede Osmanlı askeri bozuldu. Ekserisi tutulup Tavil'in önünde boyunları vuruldu.

Nasuh Paşa yüğrük [:revan, süratli koşan] ata binerek kaçtı. Soluğu, Seydişehri'nde aldı. Bir iki gün sonra Kütahya'ya gitti. Ali Paşa'yı adâvet-i kadîmesine mebni kendi firarını ona isnat ile

---

[40] *Sicill-i Osmânî*, III, 507.

haksız yere öldürdü; ve daha nice bî-günâh adamları katletmesi yüzünden bednam olarak mazhar-ı kahr-ı pâdişâh olacağını bildi. Seyyiatını setr için seyr-i serî‘ ile İstanbul'a gitti. Anadolu'dan istimdada; şikâyete geldiğini pâdişâh-ı zamân Sultan I. Ahmed Han'a arz etti. Hazreti padişah kendini huzura celp edip istintak etti. Natûk, cerîü'l-lisân olmakla "Celâlîlerin tuğyanı, vükelânın ihmalindendir" diye fasl-perdâzlığa [:dedikoduculuk] başladı. Bunun üzerine padişah bizzat Bursa'ya gitmeye azmetti. Vükelâ bazı esbaba mebni mani olmak istediler, fâide-mend olmadı.

Bu sırada görülen lüzuma mebni Cezîre hakimi Mir Şeref'e damat olduğu için ekrâdın kulûbunu celp eder mülâhazasıyla Şark serdarlığına gönderildi. Ve Ayşe Sultan'ı tezevvüçle musaherete nail oldu; ve 1015 [1606] 'te Diyarbekir'e vali olup beş sene kaldı. Çok servet peyda etti; ve Murad Paşa'nın vefatı üzerine, 1021 [1612] tarihinde sadrazam oldu. Şehir köpeklerinin teb‘îdine teşebbüs eyledi.

Âkıl, müdebbir, şehametli idiyse de, tamahkâr, hadîdü'l-mizâc olup rakiplerini ezmekten geri durmazdı. Etbaı dahi türlü türlü mezalim yaparlardı. Haddizatında şekli vecîh, kıyafetli, ceri, lisanı tatlı, hizmetinde mukaddem, sözden usanmaz, mütekellim, mütebahhir olmakla beraber, alim ve fazıl hem de gazûb ve unf-ı müfrit [:aşırı sertlik] ile mecbûl [:tabiatlı] idi.

Nihayet *Naîmâ Tarihi*'nde[41] yazılan ahvaline ve zuhur eden esbaba mebni 1023 senesi Ramazanının 13. Cuma günü [17 Ekim 1614] emr-i padişah ile hanakan [:boğularak] idam edilerek aleme taze hayat geldi. Murad Paşa merhumu Diyarbekir'de zehirlediği mervidir.

Diyarbekir'de ailesinden Selvinaz Hanım namına minareli bir cami yaptırmıştır. Fakat kendi ismine izafeten yad olunur. Urfa

[41] *Naîmâ Tarihi*, II, 122-130.

Kapısı civarındaki pirinç dingi bu camiin evkafındandır. Cami, şimdi harabe olmak üzeredir.

Kendinden sonra oğullarından ikisi bazı rütbeye nail ve badehu maktul ve biri de köşe-nişîn-i uzlet olmuştur.

Nasuh Paşa, Okmeydanı'nda İbrahim Paşa yanında medfundur. [37]

40• ☙ ZÜLFİKAR PAŞA

İçillidir. Bir zaman Celâlî eşkıyasıyla şakavet yapmıştır. Sonra Enderun'da asesbaşı, 1016 [1607]'de Canpolatzade'nin tenkîli muharebesinde bulunmuş Muslu Çavuş'u öldürmüştür. 1017 [1608]'de Karaman, 1020 [1611]'de Diyarbekir valisi olmuştur. Valiliği altı aydır. İhtiyarlığı zamanında vezaretle yeniçeri ağası olmuştur. Dört binden ziyade adam boğup denize attığını sır-mahremlerine söylermiş. Mehmed Bey isminde bir oğlu var idi.[42]

Atlı Beyzade bir Zülfikar Bey daha vardır, Piri Paşa tarafından katledilmiştir, bu Zülfikar Paşa mıdır, değil midir bilinemedi.

Sonra *Naîmâ*'da[43] bu Atlı Beyzade Zülfikar Paşa'nın tercüme-i hâline tesadüf edilmekle beyan olunur. Şöyle ki mumaileyh, 1020 [1611]'de Nasuh Paşa yerine Diyarbekir'e vali olup altı ay sonra azledilmiş, bilâhare Safed sancağı valiliğine gönderilmiştir. 1052 [1642] tarihinde isyan eden Nasuh Paşa'nın oğlu Hüseyin Paşa'nın yazdığı mektuplara aldanıp askeriyle ona mülhak oldu.

---

[42] *Naîmâ*, VI, 252.
[Yazma metinde bu paragrafın üzeri sonradan çizilmiş, sayfa başına da köşeli parantez içinde "Bu Zülfikar demek vali değildir" notu konulmuştur. Ancak Yazarın daha sonra *Naîmâ*'dan yaptığı müteakip alıntı ile bu görüşünden döndüğü anlaşılıyor. (HN)]
[43] *Naîmâ*, IV, 30.

Vakta ki Hüseyin Paşa tutuldu ve İstanbul'da envâ-ı işkence ile idam edildi ve Zülfikar Paşa'nın Hüseyin Paşa ile ittihadı duyuldu, vehminden İstanbul'a gidemeyip Konya etrafında otururken, Kıbrıs eyaleti kendisine verildi. İster istemez bin mekr ü âl ile ve bin kadar adamlarıyla Kıbrıs'a geçirdiler.

Meğer mukaddemâ Kıbrıs kadısıyla ocak zabitlerine mumaileyhi kaleye duhulden men için gizli emir verilmişti. Zülfikar Paşa, oraya gittiğinde alay ile ikram edip kaleye sokmadılar. Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya müntesip Muhtesip Şaban Ağa, deryadan acele olarak Kıbrıs yeniçeri ağalığıyla ve Zülfikar Paşa'nın başını kesmek üzere gönderildi.

Kaptan Piyale Paşa donanma ile Kıbrıs'a ulaşınca[ya] dek bekleyip bin türlü temelluklarla [:pohpohlama] sâhib-i tercümeye tavşan uykusu verdi, iğfal eyledi. Piyale Paşa, Kıbrıs'a geldi. Meğer Zülfikar Paşa'nın öldürülmesi emri ona da verilmişti. Zülfikar Paşa, Piyale Paşa'yı ziyafete davet için yanına gittiğinde başını kesti. Şaban Ağa ile İstanbul'a gönderdi, bâb-ı hümâyûn önüne attılar. [38]

41• ☙ MUSTAFA PAŞA

1020 [1611]'de vali olmuş, müddeti iki senedir. Sultan Osman-ı sânî zamanında yani 1027 [1617] tarihinde sadrazam ve Serdar Halil Paşa maiyetinde İran şahı Şah Abbâs'ın leşkeriyle ve Canbek Giray Han da Tatar askeriyle beraber olduğu hâlde, Erdebil kurbünde cenk ettiklerinde birkaç beylerbeyilerle şehit olmuş.

Naîmâ'da[44] Diyarbekir Beylerbeyi Mustafa Paşa diye tavsif [olunmuştur]. [39]

---

[44] *Naîmâ*, II.

42• ☙ MUALLİMZADE MEHMED PAŞA

1023 [1614]'te gelmiştir. Müddeti üç aydır. [40]

43• ☙ TEKELİ MEHMED PAŞA *

1023 [1614]'te vali olup üç ay sonra gitmiştir. 1025 [1616]'da Van'a tayin edilerek Öküz lâkabıyla mülâkkab Sadrazam Damad Mehmed Paşa ile Acem cenginde bulunmuştur. Bir gece karakolda iken İran'ın dört hanı, binlerce leşkerle at oğlanı devşirmeye çıktıklarını haber almasıyla derhâl güzergahları olan bir boğazda pusuya girmiş. İranîler oraya geldikleri gibi bağteten [:ansızın] üzerlerine hücum ederek hepsini bozmuştur. Bin kadar kelle ve beş yüz adet esir alarak orduya getirmekle şâyân-ı istihsân şöhret ve şan kazandı.[45] [41]

44• ☙ DİLAVER PAŞA

1024 [1615]'te üç sene 1028 [1618]'de iki sene, 1030 [1620]'de sekiz ay ki tekerrür eden üç defa valiliğinde cem'an beş sene sekiz ay icrâ-yı hükûmet etmiştir. Aslen Çerkestir. *Kāmûsü'l-a'lâm*, *Atâ Tarihi*,[46] "Hırvatîdir" diyor ki *Naîmâ*'ya muhaliftirler.

Harem-i hümâyûnda terbiye olunup çaşnigirlikle taşraya çıkmış, badehu Kıbrıs, Bağdat eyaletine naspedilmiştir. *Naîmâ*'ya göre 1029 [1619]'da, *Kāmûsü'l-a'lâm*'a ve *Salname*'ye nazaran 1030 [1620]'de Diyarbekir valiliğiyle ve Diyarbekir askeriyle Sultan Osman-ı sânî ile Hotin seferinde bulunmuştur.

---

* Metinde "Tekeli Yahut Tekyeli Mehmed Paşa" şeklinde. (HN)
[45] *Naîmâ*, II, 142.
[46] *Târîh-i Atâ*, II.

Sadrazam ve Serdâr-ı ekrem Hüseyin Paşa'nın mağlubiyeti ve azli üzerine, mühr-i sadâret kendisine tevdi olunarak bu genç padişahın zamanında bir sene dört ay mesned-i sadârette kalmış ve pâdişâh-ı müşârünileyhin hal'i ve şehadeti vak'a-yı hâilesinde eşkıya, hunhar asker tarafından gadren şehit edilmiştir. İstanbul'da Miskinler'de medfundur. Akıl ve tedbiri orta hâlde, halîm, selîm bir zat idi. Kendinin bir içoğlanı düşman tarafına kaçıp mürtet olmuştur.

Diyarbekir'in Mardin Kapısı haricinde ve iki saat mesafede yolcular için bir han yaptırmıştır. Şimdi harabedir. Urfa Kapısı'na gidilirken sağda vaktiyle Mürdar Su Kahvesi ve şimdi [...][47] olan mahalle karşı köşede dahi bir mescit bina etmiştir. Mescitten eser kalmamıştır. Yalnız köşenin temel duvarı duruyor. Küçük Hamam ve şimdi Gazi Mektebi olan yeri dahi maristan olarak yaptırmıştır. 1310 [1892]'den sonraya kadar enkazı mevcut idi.

45• ☙ MUSTAFA PAŞA

1027 [1617]'de gelmiştir. Müddeti bir senedir. Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi'nin damadıdır. Bir zaman kapıcıbaşı, sonra yeniçeri ağası, badehu vali olmuştur. Diyarbekir valisi iken, Serdar Halil Paşa ile İran seferinde ve Erdebil cenginde bulunmuş ve mezkûr sene Cumâdelûlâsında şehiden vefat etmiştir.[48]

46• ☙ KEMANKEŞ ALİ PAŞA

1030 [1620]'de gelmiştir. Sekiz ay valiliği vardır. Vilâyet-i Hamîd-âbâd'dandır. Kazasker Bostanzade'nin damadıdır. Sarây-ı hümâyûndan bi't-tefeyyuz 1030 [1620]'de Diyarbekir beylerbeyisi,

---

[47] Yazmada boş bırakılmıştır. (HN)
[48] *Naîmâ*, II, 165.

1031 [1621]'de kubbenişîn vezir, 1032 Zilkadesinde [Ağustos 1623] sadrazam oldu. Müddeti yedi aydır. "Sultan Murad-ı râbi'in cülûsuna bais oldum" diye mağrur oldu. Rüşvet kapısını açtı. Halil ve Gürcü Mehmed paşaların katli kastında bulundu. Bazı hususta irtikâb-ı kizb ü iftira ettiği, padişah yanında sabit oldu. 1033 Cumâdelâhiresinin 14. günü [3 Nisan 1624] saraya davet olunup katledildi. Vecîh, vakur bir adam idi.[49] [42]

47• ☙ SÜLEYMAN PAŞA

Enderûn-ı hümâyûn'da bi't-tefeyyüz mîrâhûr-ı evvel ve 1029 [1619]'da Şam valisi olup 1030 [1620]'da azledildi. 1031 [1621]'de Ḥotin seferinde iken, Diyarbekir'e ve 1033 [1623]'te Bağdat'a tayin olunup 1034 Zilkadesinde [Ağustos 1625] orada vefat eyledi. Mutedil, müdebbir bir zat idi. [43]

48• ☙ HAFIZ AHMED PAŞA

An-asl Filibeli bir müezzinin oğludur. Sesi gayet güzel ve tabîat-ı şi'riyyesi ve letaif ve nükâttan dahi behresi [:nasip] olmakla, sarây-ı hümâyûna dahil olarak Sultan IV. Murad'ın nedîm-i hâssı olmuştu. Mürûr-ı zamânla doğancıbaşı olduktan sonra, rütbe-i vezâretle derya kaptanı ve 1018 [1609]'da Şam'a vali olup altı sene orada icrâ-yı hükûmet etmiş. Ondan Erzurum ve Van valiliklerinde ve Bağdat'ta bazı memuriyetlerde ve *Naîmâ*'ya göre 1032 [1622]'de *Salname*'ye nazaran 1033 [1623]; *Kāmûsü'l-a'lâm*'a bakılırsa, 1034 [1624]'te Diyarbekir'e vali olup iki sene kalmıştır. Sıhhat, ibtidâ-yı târîh-i ta'yîn itibâriyle *Naîmâ*'nın sözünde görünüyor.

---

[49] *Naîmâ*, II, 294; *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 150; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [IV, 3186]; *Sicill-i Osmânî*, III, 510.

1034 [1624]'te sadrazam olmuş ve 11 mah sonra 1035 [1625]'te azledilerek vezîr-i sânî derecesine inmiştir. Bu sadareti zamanında Bağdat'ta isyan eden meşhur Bekir Subaşı seferinde serdarlık dahi uhdesine verilmiştir. Musâheret-i seniyye şerefine de nail olmuştur.

1040 [1630] tarihinde tekrar sadârete geçmiş ise de, sadaret kaymakamı Receb Paşa'nın ve sadr-ı sâbık Hüsrev Paşa ve havadarlarının ifsadıyla yüz gün sonra yani mezkûr sene Recebinde gulüv [:isyan] eden eşrâr-ı asker tarafından pek feci, pek elemnâk bir surette şehit edilmiştir. Bunun bu suretle hayatına kastedilmesi, Sultan Murad Han merhumu hüngür hüngür ağlatmış ve bilâhare fırsat bulup gerek Recep Paşa'yı ve gerek mübâşir-i katl olan sair ehl-i fesâdı birer birer idam ederek intikamını almıştır.[50] Vasiyeti üzere Üsküdar'a defnedilmiştir.

İstanbul'da Karaman kurbünde bir cami ve medresesi, dârülkurrası ve sebili ve çeşmesi ve camiin içinde dolaplarda mevkuf kitapları vardır. Edip, şair, kerim, mütedeyyin bir zat idi. Allah rahmet eylesin.

Tâk-ı dergâhına bu tarih yazılmıştır:

Muktedâ-yı vüzerâ Hazreti Hâfız Pâşâ
Yesserellâhu lehu mâ yetemennâ ve yeşâ

Çâr-rükn-i hasenât olmak için yapturdı
Câmi' ü medrese vü çeşme vü dârülkurrâ

Dembedem âb-ı sebîlinden içer ibn-i sebîl
Selsebîl ırmağının zevkin alırlar güyâ

Eyledi çünkü o âlî-himem a'lâ hasenât
En'amellâhu aleyhi'd-derecâti'l-ulyâ

[50] "Tafsilat: *Naîmâ Tarihi*, II, 233, 269; III, 79-82; *Kāmûsü'l-a'lâm*, II, 792.

Ulemâ ve fudalâ mecma'ıdır her bir tarafı
Olucak böyle mahallinde gerek öyle binâ

"Hâfıziyye" onun oldu 'alem ü târîhi (1004 /1595)
Gamm değil müddet-i ömr ile olunur ihsâ[51] [44]

49• ☙ DELİ MURAD PAŞA

Naîmâ'da Köse Murad Paşa diye tarif olunuyor. 1034 [1624]'te Halep beylerbeyi iken, Diyarbekir'e vali olmuş ve 1035 [1625]'te Serdar Hafiz Ahmed Paşa ile Bağdat'ta Acem cenginde bulunmuştur. Haddizatında şeci idi; lâkin mütehevvir [:deli dolu] ve serkeş olup bu türlü sû-i ahlâkı yüzünden müşarünileyh Serdar Hafız Paşa'ya "Sen ne isen ben de oyum" diye vezir olduğunu anlatıp memur olduğu umurda serdarın emrine muhalif harekâtta bulunurdu. Buna mebni serdar tarafından otağa davet olunup 1035 [1625]'te hanekan idam edilerek yeri olan Diyarbekir valiliğine, dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Hüsrev Ağa tayin edildi.[52] [45]

50• ☙ KOCA HÜSREV PAŞA

Diyarbekir Salnamesi'nde 1036 [1626] vali olduğu yazılı ise de, *Naîmâ*'da ve *İstanbul Salnamesi*'nde 1035 [1625]'te kaydedilmiştir. Doğrusu da bu olacaktır. Aslen Bosnalıdır.

Harem-i hümâyûnda terbiye olunarak silâhtar rütbesini ihraz etmiş ve yeniçeri ağası ve dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığından Diyarbekir valisi olmuştur. Müddeti bir senedir.

Diyarbekir valiliğinden 1036 [1626]'da sadrazam tayin olunmakla beraber, Erzurum'da ref'-i livâyı isyân eden Abaza Paşa'nın

---

[51] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 87 [-88].
[52] *Naîmâ*, II, 353.

tenkîline memur olup Erzurum'da kendisini muhasara ve taleb-i emâna mecbur ettikten sonra, Abaza Paşa'yı beraber alıp muzafferen İstanbul'a gelmiş ve Abaza'nın cerâim-i sâbıkasını pâdişâh-ı zamân Sultan IV. Murad Han hazretlerine affa muvaffak olmuştur.

Badehu 1038 [1628]'de İran seferi açılmakla, serdarlıkla Bağdat'a yürüdü. Yol esnasında sıdk ve istikametle maruf Defterdar Bekir Paşa'yı, kethüdası olup Mısır hazinesinden gelen otuz bin kuruşu yutan Süleyman'ın setr-i cürmü için; ve cebecibaşı Hamza Ağa'yı Altınköprü civarında bir miktar cephaneyi suyun götürmesinden dolayı keyfi olarak idam ettiği gibi, Hazzo hakimi Seyyid Han Bey'i de Diyarbekir valisi Halıcızade Mustafa Paşa'nın nifakına; ve arzusuna ve ekraddan bir fenalık olmak mülâhazasına binaen de; ekradın gayzını teskin için Mustafa Paşa'yı idam eyledi.

Hemedan cihetini tahrip etmişse de, Bağdat'ın fethine fevkalâde çalıştığı hâlde muvaffak olmaksızın Mardin kışlağına döndü. 1040 Saferinde [Eylül 1630] Mardin'de külliyetli asker tecemmü' ederek İran ile muharebeye girişmeyi tacil ettikleri hâlde, kendisi gâh Tatar askerinin gelmesine intizar ettiğini ve gâh diğer nâbecâ [:uygunsuz] vesilelerle harpten içtinap ettiğinden dolayı, asker beyninde yolsuz herakât zuhur etmekle kendisi Diyarbekir'e avdet eyledi.

Bu hâl, İstanbulca malûm olunca azledildi. İstîfâ-yı kusûr maksadıyla İstanbul'a giderken Tokat'a ulaştığında hastalandı. Bir kısım asker bunun azlinden hoşnut olmadılar. Bu yüzden bir fitne hudus edeceği anlaşıldığına mebni hazreti padişah, Özi muhafızı Murtaza Paşa'yı celp ile Hüsrev Paşa'nın katlini hafiyen ona emreyledi. Murtaza Paşa bir miktar askerle Tokat'a gitti. Ba'de'l-harb Hüsrev Paşa'yı Rebiülevvelde bir Cuma günü ikindi vakti gönderdiği cellatlara boğdurdu. Müddet-i sadâreti iki sene, sekiz mah-

tır. Haddizatında cesur, kâr-âşinâ idiyse de be-gayet hunhar, sitemkâr ve bahil idi[53] 1041 [1631].

Naîmâ Tarihi'nde[54] Abaza Hasan Paşa'nın kendisini takip eden paşalarla harp ettiği esnada galip gelerek birkaç paşayı şehit ettiği gibi, Diyarbekir beylerbeyi Hüsrev Paşa'yı da hanakan 1036 [1626] tarihinde idam ettiği yazılıdır. Allahü a'lem, Diyarbekir'de mezkûr tarihte vali olan, bu Hüsrev Paşa'dır, sâlifü'z-zikr Hüsrev Paşa'nın gayrıdır. [46]

51• ☙ GÜRCÜ MEHMED PAŞA

1037 [1627]'de gelmiştir. Müddeti bir senedir. 1054 [1644]'te bir sene 1058 [1648]'de yine bir sene ki cem'an iki sene Şam'da valiliği vardır.

Sultan IV. Mehmed zamanında ve 1061 [1650]'de kubbenişin vezir ve yine o sene leyyinü'l-cânib ve dâiye-i şiddetten müçtenib olduğu için sadrazam tayin edildi. Yedi ay on iki gün sonra azlolundu. Mühr-i sadâret, hasm-ı cânı olan Tarhuncu Ahmed Paşa'ya verildi.

Sâhib-i tercüme, iki ay yedi gün kulede mahpus kaldıktan sonra, Şeyhülislâm Bahaaddin Efendi'nin ricasıyla tahliye ve Ohri sancağına nefyedildi. 1063 [1652]'de Sadrazam Derviş Paşa'nın iltimasıyla Ebû Eyyûb-ı Ensârî civarındaki köşkünde oturmak üzere İstanbul'a gelmesine müsaade olunmuş iken, hasbe'l-hiffet bazı tefevvühatta bulunmakla, Tımışvar eyaletiyle yeniden teb'îd edilerek orada vefat etti.[55] [47]

---

53 *Naîmâ*, II, 418; III, 87; *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 2043.
54 *Naîmâ*, II, 409.
55 *Naîmâ*, V, 213-223; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [VI, 4198].

52• ◆ HALICIZADE MUSTAFA PAŞA

1038 1628]'de gelmiştir. Müddeti bir senedir. Bağdat, Hemedan seferinde Serdar Hüsrev Paşa maiyetinde bulunmuştur. Siirt'e mülhak Hazzo[56] hakimi Seyyid Mehmed Han dahi sair ekrad beyleri gibi etbaıyla bu muharebeye gelmişti. Serdar, ordu ile Hemedan'a giderken Serabad namındaki menzile kondu.

Sâhib-i tercüme Mustafa Paşa, mumaileyh Mehmed Han'ın dârât ve haşmetini, vezirane harekâtını beğenmediğinden dolayı, mumaileyhe kin tuttuktan başka, "Karakola çıkmıyor, nöbet tutmuyor" diye serdara zem etmesi ve Mehmed Han'ın vezirin yanına her gelişinde tumturaklı, muhteşem elbise ile gelmesi, serdarı sû-i zanna düşürmekle, diğer bir gün bu tavır ile geldiğinde serdar tarafından tevbih edildi. Bundan müteessir olan mumaileyh, serdarın be-gayet hunhar olduğuna göre mutlaka canına kastedeceğini bilirdi.

Bir gün serdar tarafından vaki davete mebni, yanına daima müselleh gittiği gibi, bu gidişinde de koltuğu altında "görde" tabir edilen silâhı saklamıştı. Serdarın huzuruna gitti. Serdar gazubane bir surette kendine baktıktan sonra "cellat" diye bağırdı. Mehmed Han hevl-i cân ile çıkardığı silâhı serdarın başına doğru havale etti. Serdarı, kethüdası Süleyman Ağa elini karşı vererek kılıç, kethüdanın üç parmağını düşürdü. Enderun ağaları yetişip Mehmed Han'ı ve etbaından yedi adamı parça parça ettiler.

Bu muamele, bütün Kürtlere, beylerine dehşet vererek kalplerinde hırs-ı intikām perverde edeceklerini serdar anlamakla, bu vakaya sebep olan Halıcızade Mustafa Paşa'yı katletti. Şîve-i siyâset icrasıyla ekradı memnun eyledi. Yerine Demir Kazık Halil Paşa'yı tayin etti, sene 1039 [1629].[57] [48]

---

56 Metinde "Hazzo yahut Hazzo" şeklinde birincisi keskin "ze" ile; ikincisi kalın "zı" ile olmak üzere iki imlâ ile gösterilmiştir. (HN)
57 *Naîmâ,* III, 27-30.

53• ❧ DEMİRKAZIK HALİL PAŞA

1039 [1629] salifü'z-zikr Halıcızade Mustafa Paşa'ya halef olarak Diyarbekir'e tayin edildi. Müddeti iki senedir. Hemedân seferinde iken Sivas valisi idi. Diyarbekir'den sonra Erzurum valiliğine gitti.

1043 [1633]'te İran seferinde orduya serdar oldu. O tarihte Silâhtar Murtaza Paşa, Diyarbekir valisi olarak muharebeye iştirak etti. Ama serdarlık Halil Paşa'da iken, kendi de düzme bir emir ile kendine serdarlık süsü verdi. Bu yüzden Halil Paşa ile araları açıldı. Vakta ki zafer müyesser oldu, Halil Paşa, İstanbul'a muvaffakiyet-i zaferini iş'ar ettiği gibi, Murtaza Paşa da kendinin ikdamıyla zaferin pezîrâ-yı husûl [:gerçekleşme] bulduğunu bildirdi. Sultan Murad-ı râbi', Halil Paşa'nın iş'arından gazabnak oldu.

Vakta ki Bağdat seferi tekrar açıldı, Sadrazam ve Serdâr-ı ekrem Tabanıyassı Mehmed Paşa, Halep tarîkiyle Diyarbekir'e geldi. Mezkûr sene Zilhiccesinin beşinde kapıcılar kethüdası Şahin Ağa, rikâb kaymakamı Murtaza Paşa'nın tahrik ve siyasetiyle Halil Paşa'nın katline hatt-ı hümâyûn getirdi. Vezîr-i azam, seyr-i serî' ile Erzurum'a gitti. Zilhiccenin 19. günü öğle vakti Erzurum'a girdi. Hükm-i kazâdan gafil ve umûr-ı mühimmesi ile meşgul olan zavallı Halil Paşa, vezîr-i azamın gelmekte olduğunu haber almasıyla iki saat mesafeye kadar istikbaline çıktı ve getirip konağına indirdi. Ertesi gün kuşluk vakti Halil Paşa'yı idam ve emvalini müsadere ve başını Şahin Ağa ile rikâb-ı hümâyûna irsal eyledi.[58] [49]

---

[58] *Naîmâ*, III, 231-236.

54• TAYYAR MEHMED PAŞA

Diyarbekir'de iki defa valiliği vardır. Birisi 1041 [1631]'de altı ay, diğeri 1043 [1633]'te beş senedir. Nasuh Paşa kethüdası Mustafa Paşa'nın oğludur. 1048 [1638]'de Bayram Paşa yerine sadrazam olmuştur.

Dört mah on gün sonra, 17 Şaban 1048'de Perşembe [24 Aralık 1638] günü Bağdat muharebesinde şehit olarak İmam Azam hazretlerinin ayağı ucunda babasının yanına defnedildi.

Bazı yerlerde de valiliği vardır. Hatta 1036 [1626] tarihinde Şam'da da bir sene valilik ettiği, *Suriye Salnamesi*'nde yazılıdır. Cesur, müdebbir bir zat idi.[59]

Sicill-i Osmânî'de,[60] "1028 [1618]'de Urfa beyi olup Leh muharebesinde şecaat gösterdiği için, 1030 [1620]'de rütbe-i vezâretle Halep, sonra Sivas badehu 1040 [1630]'da Diyarbekir, 1041 [1631]'de Anadolu, 1042 [1632]'de tekrar Diyarbekir valisi olup 1048 [1638] Rebiülevvelinde[61] şehit olduğunu ve Sultan Murad'ın "Ah Tayyar yüz Bağdat değerdin, Allah yerini cennet etsin" diye izhâr-ı teessüf ettiğini" yazıyor.

Naîmâ da[62] bu ciheti teyitle beraber, merhûm-ı mûmâileyhin hüsn-i hizmetini takdir ediyor. Tabanıyassı Mehmed Paşa'ya kethüdalığı vardır. [50]

---

[59] *Kâmûsü'l-a'lâm*, [IV, 3030-3031].
[60] *Sicill-i Osmânî*, II, 258.
[61] Metinde burada *"Şaban ayında"* ilâvesi mevcuttur, ancak bu ifade, *Sicill-i Osmânî'de yoktur*. (HN)
[62] *Naîmâ*, III, 350.

55• ☙ SİLAHTAR MURTAZA PAŞA

1041 [1631]'de gelmiştir. Müddeti iki senedir. Bir de 1067 [1556]'da vali olup müddeti iki sene sürmüştür. Aslen Çerkestir.

1060 1650]'de ve 1068 [1657]'de iki defa Şam'da ve 1063 [1652]'de Bağdat'ta ve 1069 [1658]'de Diyarbekir valiliğiyle, Halep'te bulunmuş ve asi Abaza Hasan Paşa'yı tevabiiyle ve desise ile getirip fermân-ı pâdişâhî ile katletmiştir. Bu vakadan sonra tekrar Bağdat'a vali olmuştur.

Diyarbekir'de Kale Camii'nin sayfiye döşemesini ve çeşmeleri ve Harem kapısına karşı merdivenin yukarısında münferiden kılınacak öğle ve ikindi namazları için ufak bir mescit ve Hazreti Süleyman'ın türbesine girilecek büyük kapıyı ki şimdi metruktur, yaptırmıştır; ve Aynüzzelâl mevkiindeki su mahzenini yaptırmıştır. Kasaba içinde de kıbleye karşı pınarları vardır.[63]

Salname'de kendisini bir defa vali gösteriyor. Halbuki ikincisi 1069 1658]'dedir. *Naîmâ Tarihi*,[64] Tayyarzade Ahmed Paşa'ya halef ve Silâhtar Osman Paşa'ya selef olduğunu söylüyor.

Zamanında 3 evlâdı dünyaya geldiği hâlde cümlesinin fevt oldukları, Kale Camii'nin harem kapısına karşı olan türbedeki mezar taşına yazılan kitabe ile sabittir.[65] [51]

---

[63] *Diyarbekir Salnamesi.*

[64] *Naîmâ*, VI, 246.

[65] Silahtar Murtaza Paşa'nın iki oğlu ile hanımının mezarının bulunduğu odanın kapısı üzerindeki kitabe şöyledir: *"Sâhibu'l-hayrât Silâhtar Murtaza Paşa Hazretlerinin iki evlâdı ve bir haremi medfundur, ruhları için fatiha."* Türbe içindeki kızının mezartaşı kitabesi de şöyledir:
Murtazâ Paşa Silâhdâr'ın kızı
Bülbül-i cennet Hadîce Hanım'a

Mesken oldu İbn-i Hâlid türbesi
Kim okursa fâtiha rahmet ola (1068/1657) (HN)

56•☙ DERVİŞ MEHMED PAŞA

Çerkestir. İki kere valiliği vardır. Biri 1048 [1638]'de altı ay, diğeri 1051 [1641]'de üç sene [üç][66] aydır. 1046 [1636]'da Şam valisi olup 2 sene kalmıştır. 1049 [1639]'da vezaretle Bağdat'a tahvil edilerek 3 sene 13 gün icrâ-yı hükûmet ederek ticaretle çok para kazanmış zengin olmuştur. 1054 [1644]'te Halep'te de bulunup üç sene oturmuş hüküm sürmüştür. 1059 [1649]'da da Musul'da bir sene valilik etmiştir.

1063 [1652]'de Tarhuncu Ahmed Paşa yerine sadrazam olarak bir sene dokuz mah o makamda bulunduktan sonra, müptelâ olduğu felç illetine mebni azledilmiş ve meşhur İbşir Paşa kendine halef olmuştur. Tercüme-i hâli pek gariptir.[67] [52]

57•☙ SİLÂHTAR MELEK AHMED PAŞA

Abaza cinsindendir. Diyarbekir'de üç defa valiliği vardır. Birinci defa 1048 [1638]'de iki sene, ikincide 1055 [1645]'te altı ay, üçüncüde yine 1055 [1645]'te Telli Mustafa Paşa'ya halef olarak yine altı ay ki cem'an üç senedir.

Harem-i hümâyûndan yetişip evvelâ silâhtar, badehu sırasıyla Diyarbekir, Erzurum, Halep, 1052 [1642]'de Şam, 1059 [1649]'da Bağdat, 1066 [1655]'te Van, sonra Silistre, 1069 [1658]'de Bosna eyaletlerine tayin olunmuştur.

1054 [1644]'te Sultan IV. Murad'ın kızı Kaya Sultan'ı tezevvüçle musâheret-i seniyyeye nail ve 1060 [1650] tarihinde sadarete vasıl olmuştur.

---

66 Metinde yazılmamıştır. *Salname*'ye göre birinci valiliği 6 ay, ikincisi 2 sene 3 aydır. (HN)
67 *Naîmâ*, VI, 22.

O sırada hazinece mudayaka olduğundan, buna bir çare olmak üzere bir taraftan bazı maaşların ve vazifelerin kesilmesine, lağvine ve bir taraftan dahi tüccarlara yeniden vergiler tarhına teşebbüs ederek hasıl olan umumî hoşnutsuzluk ve şikâyet üzerine bir sene bir aylık sadaretten sonra, 1061 [1650]'de azledilerek balâda yazıldığı veçhile Van'a, Silistre'ye, Bosna'ya gönderilmiş ve 1065 [1654]'te Halep valisi İbşir Paşa sadarete tayin olundukta, gelinceye değin, vekâlet etmek üzere kaymakam nasp olunmuş ise de, bi'l-asâle sadareti ihraz emelinde olduğundan dolayı, İbşir Paşa'nın gelmesini müteakip Malkara'ya nefyedilmiş ve bir müddet sonra af olunarak yedi sekiz sene kadar zikri geçen eyaletlerde bulunmuştur.

1073 [1662] tarihinde altmış yaşında vefat etmiştir.

İstanbul Salnamesi buna Mallâk Ahmed Paşa denildiği hâlde sonradan Melek'e tahvil edildiğini yazıyor.

Diyabekir'de namına mensup bir camii ve gayet zarif, dilârâ ve yarısına kadar iki yollu minaresi vardır. Cami, fevkānî; ve altı, yoldur. Camie, namıyla yad olunan bir hamam ile etrafındaki dükkanları ve sair emlâk ve su vakfetmiştir.[68] [53]

58• MAKSUD PAŞA

1050 [1640]'ta gelmiştir. Valiliği bir sene devam etmiştir. Prizren kasabasındandır. Defterdar Ömer Efendi'nin hizmetinde bulunup sipahi silkine geçmiştir. İstanbul'da defterdar kethüdası iken, Kara Mustafa Paşa, sadrazam olmasıyla bunun istidadını beğenip tersane eminliğine tayin etti. Badehu kapıcılar kethüdası, müteakiben mirahor ve ardı sıra vezaretle Diyarbekir'e vali naspeyledi. Ondan Mısır valiliğine gönderdi.

[68] *Naîmâ*, VI, 52, 198, 216; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, [793]; Şam, Bağdat ve Diyarbekir salnameleri.

Haddizatında kerîmü't-tab' ve halîmü'n-nefs, müdebbir, hakîmâne icrâ-yı hükûmette mahir ve maârif-i cüz'iyyeden behredar olmakla evzâ'ı, atvârı; alimâne bir vezîr-i vakûr idi. Lâkin ahvâl-ı âleme adem-i vukûf u tecrübesinden dolayı ikbâl-ı pâder-i hevâya aldanarak rüzgârın hâli berkarar kalmayacağını ve her umura arzusu veçhile nizam vermek ukalâya müyesser olmayacağını idrak edemedi. "Veziriazam beni kendi makamına lâyık görmüştür" diye fasit zu'me kaplandı.

Mısır'da bazı olmaz davalara yapışıp halkı başına üşürdü. Mısır ahalisi birden aleyhine kıyam edip Kasr-ı Yûsuf'ta kendisini hapsettiler. Ahvali, İstanbul'a iş'ar edilince yeri Eyüp Paşa'ya verildi. Kendi de bahren [:deniz yoluyla] İstanbul'a gönderildi.

Sadrazamın vaktiyle Mısır'da vali iken yaptığı kanunu, bu Maksud Paşa nakzedip birçok işlerde onun rızasına muhalif hareket ettiğine mebni sadrazam da kendisinden gücenmiş idi.

Sadrazamın çırağı olduğu için müşarünileyhin düşmanları, bunun dahi izalesine müttefik idiler. "Mısır'da sihirbazlar peyda edip Mustafa Paşa'ya muhabbet için padişahımıza sihir ettirmiştir" diye Sultan İbrahim'e çok geçmişlerdi.

1054 senesi Recebinin 23. Salı günü [25 Eylül 1644] Maksud Paşa kadırga ile gelip Sarayburnu'na yanaştı. Birkaç top attı. O esnada padişah Yalı Köşkü'nde bulunmakla, "Maksud geldi" demişler. Meğer mukaddemâ aleyhinde çok söz söylediklerine karşı "Maksud Mısır'dan gelirse vallahi ve billahi öldürürüm" diye buğzunu izhar etmişlerdi. Biçare Maksud Paşa ayağını gemiden karaya bastığı gibi padişahın emriyle cellâd-ı bî-emân yakasına sarılıp boğdu. Cesedini Ayasofya Camii önüne attılar. "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîm."[69]

[69] "Bu, o üstün ve bilen (Allah)ın takdîridir." (HN)

Beyit:

Hatar hâst der kâr-ı pâdşâhân besî
Ki pâdişâh hûyeş nedâred kesî[70] [54]

59• ☙ KARA MUSTAFA PAŞA

İki defa valiliği vardır. Biri, 1054 [1644]'te bir sene, diğeri 1060 1650]'de yine bir senedir. [55]

60• ☙ TELLİ MUSTAFA PAŞA

1055 [1645]'te gelmiştir, altı ay kalmıştır. [56]

61• ☙ ÇAVUŞZADE MEHMED PAŞA

1057 [1647]'de tayin olunmuştur. Müddeti bir sene bir aydır. 1067 [1656]'da Boğazhisarı muhafızı olup sekiz bin mevcutlu düşmanla deniz muharebesi ederek büyük bir zafere nail ve 14 Rebiülevvel sene 1068'de [20 Aralık 1657] kaptan olmuştur.[71]

Kāmûsü'l-a'lâm'da Sultan Mehmed Hân-ı râbi' devrinde iki defa kaptanlık mesnedine geçtiği ve bundan evvel Sivas beylerbeyi olduğu ve 1063 [1652]'de donanma ile Girit'e giderek altı ay sonra Girit seraskeri Deli Hüseyin Paşa tarafından itaatleri arz edilmiş olan Selino reayasını vurduğu için azl ve hapsolunduğu ve badehu rütbe-i vezâreti ihraz ettiği yazılıdır.

---

[70] *Naîmâ*, IV, 80-84.
[Beyit, *Naîmâ*'da: *"Hatar hâst der kâr-ı şâhân besî // Ki bâ-şâh hûyeş nedâred kesî"* şeklindedir. (HN)]
[71] *Naîmâ*, VI, 413.

1086 [1675]'te bir sene bir ay iki gün de Musul'da valilik etmiştir. 1078 [1667]'de de bir sene Şam'da valiliği vardır.[72] [57]

62• MISIRLI MUSTAFA PAŞA

1058 [1648]'de vali olmuştur. Müddeti bir sene bir aydır. 1062 [1651]'de tekrar gelerek bir sene kalmıştır.[73]

63• BOSNALI TARHUNCU SARI AHMED PAŞA*

Sicill-i Osmânî'de[74] Bosnalı Tarhuncu Sarı Ahmed Paşa'nın 1058 Zilhiccesinde [Aralık 1648] Diyarbekir'e vali ve vezir ve 1059 Saferinin yirmi birinde [6 Mart 1649] Mısır valisi ve 1061 Saferinde [Ocak 1651] azl ile badehu Yanya valisi ve 1062 Recebinde [Haziran 1652] sadrazam ve 1063 Rebiülâhirinde [Mart 1653] idam edildiği yazılıdır. Ama *Diyarbekir Salnamesi*'nde adı yazılı değildir.

Allahu a'lem, Diyarbekir'e gelmezden evvel, yani Diyarbekir'e tayininden takriben iki ay sonra Mısır'a tayin edilmiştir. Bu'd-ı mesâfe ve o zamanın vesâit-i nakliyesi bunu icap ediyor. [58]

64• ÇAĞIRGAN MEHMED PAŞA

1059 [1649]'da gelmiştir. Müddeti altı aydır. Beyne'l-ahâlî kendine Kanlı Minare dahi derlermiş. [59]

---

[72] *Sicill-i Osmânî*'de (IV, 184-185) Şam valiliği 1076/1665; Musul valiliği 1077/1666 yılları olarak belirtilmiş. (HN)

[73] Yazarın *el-Cezîre'nin Muhtasar* Tarihi'nde (s. 323) Mısırlı İbrahim Paşa olarak tespit edilmiştir. (HN)

* Yazar tarafından diziye sokulmamış, *Salname*'de de yer almıyor. (HN)

[74] *Sicill-i Osmânî*, I, 217.

65• SAÇBAĞI MEHMED PAŞA

1059 [1649]'da vali olmuştur. Sadrazam Boynuyaralı Mehmed Paşa'nın kayınıdır. 1066 [1655]'te İstanbul defterdarı iken, miri malına hıyanet etmekle o sene azl; ve kapı odasında hapsedildi. 150 kese cerîme-i mîrî kendinden alındıktan sonra bırakıldı. Fakat idam edilir havfiyle ödü patlayarak yarınki günü vefat etti.[75] [60]

66• HAYDARZADE MUSTAFA PAŞA

1062 [1651]'de gelmiştir, bir sene kalmıştır. [61]

67• BOSTANCI MEHMED PAŞA

1063 [1652]'de bir sene valiliği vardır. Sağırlığına binaen bostancılıktan çıkarılmıştır. Halefi Cafer Paşa'nın mütesellimi Diyarbekir'e ulaşmazdan evvel, Diyarbekir'de vefat etmiştir.[76] [62]

68• GÜRCÜ CAFER PAŞA

1064 [1653]'te gelmiştir. Müddeti bir senedir. 1061 [1650] tarihinde 233 gün sadrazam olan Gürcü Mehmed Paşa'nın kardeşidir. "Gürcü" kelimesi ebcet hesabıyla Mehmed Paşa'nın müddet-i sadâretine muvafık düşmüştür.[77] [63]

---

[75] *Naîmâ*, VI, 216.
[76] *Naîmâ*, V, 257, 373.
[*el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nde (s. 323) *"Sağırlığına binaen valilikten çıkarılmış"* deniliyor. (HN)
[77] *Naîmâ*, V, 373.

69• ☙ ŞATIR KARA MUSTAFA PAŞA

1065 [1654]'te gelmiştir. Müddeti altı aydır. [64]

70• ☙ TAYYARZADE AHMED PAŞA

1065 [1654]'te altı ay, 1067 [1656]'de bir sene dört ay valilik etmiştir. 1049 [1639]'da sadrazam olduğu hâlde, Sultan IV. Murad ile Bağdat fethinde bulunup düşman tarafından şehit edilen Tayyar Mehmed Paşa'nın oğludur. 1064 [1653]'te üç ay Musul, 1068 [1657] senesinde Şam'da iki sene valilik etmiştir. 1068 [1657'de] asi olan Celâlî Abaza Hasan Paşa'ya iltihak ettiğinden dolayı, 1069 [1658]'de Abaza Hasan ile ve etbaıyla beraber Halep'te Murtaza Paşa tarafından idam edilmiştir.[78]

Müşarünileyhin 1065 Muharreminde [Kasım 1654] Halep ve 1066 [1655]'te Diyarbekir ve ba'de'l-azl 1067 Rebiülevvelinde [Aralık 1656] yine Diyarbekir ve 1068 [1657]'de Şam valisi; orada iki sene kaldığı ve Köprülü Mehmed Paşa'ya serkeşlik ederek bu sebepten can havfına düşüp 1069 [1658]'de Abaza Hasan Paşa şakavetine, küçükten beri Abazalarla ülfeti olduğuna mebni, iştirak ederek onunla beraber idam edildiği, *Sicill-i Osmânî*'de[79] yazılıdır. [65]

71• ☙ SİLÂHTAR AHMED PAŞA

"Çil" dahi derler. Silâhtarlıktan 1066 senesi Cumâdelâhiresinin [Mart 1656] sonunda vezaretle Diyarbekir valiliği tevcih olundu. Recebin birinci günü iki yüzden mütecaviz mâhpâre gılman

---

[78] *Naîmâ*, VI, 377-379.
[79] *Sicill-i Osmânî* I, 219.

ihsanıyla şadıman ve Recebin ikinci gününde de haslar ile kubbenişin oldu. Müddeti bir senedir.[80]

Bir aralık mütekaiden İzmit muhafızlığına gönderildi. 1076 Zilkadesinde [Mayıs 1666] ibkā-yı vezâretiyle Musul valisi olduysa da, bir mah sonra vefat eyledi.[81] *Musul Salnamesi*'nde altı ay vali olduğu yazılmıştır. [66]

72• ☙ ABAZA HASAN PAŞA

1067 [1656]'da vali olmuştur. Müddeti altı aydır. 1067 [1656]'da da Halep'te bulunmuştur. Anadolu'daki Türkmen aşiretlerinin beyi iken esnâ-yı gulüvde azledildi.

Sultan IV. Mehmed zamanında ve 1061 [1650] tarihinde ref'-i livâ-yı isyân ve İbşir Paşa da kendisine iltihak etmişti. Bursa şehrini tehdit ettiler. Bilâhare kendisine yine Türkmenler beyliği ve İbşir Paşa'ya da Halep valiliği verilmek suretiyle arz-ı inkıyâd etmişlerse de, bir sene sonra hakkında vuku bulan şikâyetler üzerine bu Hasan Paşa, Yedikule'de hapsolundu. Çok geçmeden Şeyhülislâm Bahaî Efendi'nin tavassutuyla af ve ıtlâk edildi ve Ohri sancağına gönderildi.

İbşir Paşa, sadrazam olduğunda bunu yanına aldı. Vakta ki İbşir Paşa idam edildi, bu zat kendisine vefadar kalıp intikamını almak için Anadolu'da be-tekrar isyan teşebbüsünde olduğu hâlde, Türkmenler beyliği yine kendine verilmekle teskin edildi.

Badehu Sivas valisi Seyyidî Ahmed Paşa ile bi'l-iştirâk Anadolu'da tekrar icrâ-yı mezâlime başladılar.

O sırada bu adama Diyarbekir valılığı verilmiş iken, Macaristan seferinden bi'l-istifâde muharebe için asker toplamak baha-

[80] *Naîmâ*, VI, 161.
[81] *Sicill-i Osmânî*, I, 221.

nesiyle maiyetini gittikçe çoğaltarak ve hatta isimleri aşağıda yazılı sancak beylerini, vilâyet valilerini dâire-i fesâdına idhal ederek her türlü fenalığa başlamışlardı.

Sadrazam bulunan Köprülü Mehmed Paşa bu hâlin vahametini anlamakla Diyarbekir'e Silâhtar Murtaza Paşa'yı vali tayin etti ve serdarlığı da ilâve eyledi. Bu zat, Abaza Hasan Paşa'nın emri altındaki sipahi ve yeniçeri ve levent rüesasını gizlice kendisinden ayırarak kuvvetini azalttıktan sonra, padişahın affına mazhariyetine tavassut edeceğini yalan olarak vaat etmekle kendisini iğfal etti. Halep'e getirtti.

1069 senesi Cumâdelûlâsının 24. [17 Şubat 1659] gecesi yatsı namazı için abdest alırlarken Hasan Paşa, Kenan ve Tayyar Ahmed paşaları orada ve diğer adamlarını misafir verdikleri konaklarda ber-vech-i talîmât katlettiler. Kelleleri, üzerlerindeki yaftalarla, İstanbul'a gönderilip teşhir edildi. Öldürülenler bunlardır:

Abaza Hasan Paşa, Sarı Kenan Paşa, Tayyar Ahmed Paşa, Ali Mirza Paşa, Deli Ferhad Paşa, bunun oğlu Yahya Bey ve Tayyar Ahmed Paşa'nın kardeşi Mustafa Paşa ve kethüdası ve oğlu, hadım kardeşi Hasan Ağa ve üç oğlu, Abaza Hasan'ın kethüdası Kefeli Ali Ağa, kapıcılar kethüdası Mahmud Ağa ve Abaza Hasan'ın Türkmen ağalığında çerâğ ettiği Beyzade ve Abaza Hasan ordusunda yeniçeri ağalığı namına [olan] Ankara kethüdayeri ve ordu kadısı namına olan Tekeli Abdulvahhab ve Mardin voyvodası Ma'n'ın Siyavuş ve Tekeli zorba Satılmış ve Erzurumlu Bakizade Nebi Ağa ve Bektaşlı Tokmak Ömer Ağa ve Şam zorbalarından Reşid Çorbacı ve Kör Bey ve Maraşlı Osman Beyzade ve Kenan Paşa imamı ve Konakçı Abaza Mustafa ve Kilis kethüdayeri ve Hicazîoğlu Ahmed ve Remmal Bekir ve eski zorbabaşılardan Hasan.[82] [67]

---

[82] *Naîmâ*, VI, 369-382; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II[I, 1949].

73• ☙ SİLAHTAR OSMAN PAŞA

Enderun'da bi't-temeyyüz silâhtar, 1069'da Zilkadenin 15. [4 Ağustos 1659] günü Sultan IV. Mehmed Bursa'da iken vezaretle vali olmuştur. Vezaret payesiyle Diyarbekir'e vali olup 1071 [1660]'ta azledildi. Müddeti iki senedir.

Badehu vilâyetleri devr ile Trablusşam ve 1083 [1672]'de Niğbolu ve Vidin muhafızı oldu. 1085 [1674]'te vefat etti.[83][68]

74• ☙ MİRAHOR MUSTAFA PAŞA

Merzifonludur. Bağdat seferinde şehit olan sipahi ayanından Oruç Bey'in oğludur. 1044 [1634]'te dünyaya gelmişti. Köprülü Mehmed Paşa, bunun babası Oruç Bey ile olan kadim dostluğuna binaen, kendisini taht-ı himâyesine alıp oğlu Fazıl Ahmed Bey ile birlikte terbiye etmiş ve sadareti zamanında telhisçi edip Yanova feth-i müjdesiyle rikâb-ı hümâyûna göndermiş ve buna mükâfaten 1068'te ikinci mirahor ve 1070 [1659]'da iki tuğ ile Silistre mîrimîrânı ve 1071 [1660]'ta vezaretle Diyarbekir valisi olmuş idi.

Müşar[ünileyh], Köprülü Mehmed Paşa'ya intisabı hasebiyle, bazı yerlerde "Köprülü" ve bir kısım mahalde "Mirahor" şöhretini almıştır.

98. sayfada 111 [:bu metinde [101] sayfada 114.] vali olarak yazılan Maktulzade Ali Paşa ve 100. sayfada 114. [:bu metinde [103] sayfada 117] vali Köprülü Abdullah Paşa, bunun oğullarıdır.

Lebabe adlı bir kızı, müşarünileyh kardeşi Ali Paşa'nın valiliği zamanında ve 1123 [1711] tarihinde Diyarbekir'de vefat ederek Kale Camii kurbünde kâin Hazreti Süleyman radiyallâhu anhun merkadında sağındaki mezarda medfundur. Kabir taşında *"Lebabe Hanım binti Köprülü Şehid Mustafa Paşa"* ibaresiyle:

---

[83] *Sicill-i Osmânî*, III, 419.

Geldi bir hâtif dedi târîhini
Rûh-ı pâki hem-nişîn-i hûrdur (1123/1711)

tamiyeli tarih yazılıdır.[84]

1072 [1661]'de İstanbul'a celp ile kaptan ve 1074 [1663]'te rikâb-ı hümâyûn kaymakamı olmuştur. On dört yıl bu makamda

---

[84] Bu tarihte Lebabe Hanım'nın kardeşi Maktulzade Ali Paşa, Diyarbekir valisidir. Ancak bu tarih kitabeye göre hatalıdır. Kitabedeki tarih ise 1131/1717-1718'dir. Bu tarihte ise Lebabe Hanım'ın diğer kardeşi Köprülü Abdullah Paşa, Diyarbekir valisidir. Kitabenin tamamı şöyledir:
Ayakucu taşı: "Hâzâ merkadu merhume el-magfûre Lebâbe Hanım binti Fahrussâlifîn Sadruşşehîd Mustafa Paşa eş-şehîru bi-Köprülüzade rahi-mehallâhu ve li-vâlideyhâ ve ahsene ileyhâ ve ileyhimâ. Ruhu için fatiha."
Başucu taşı:

"Veyletâ merhûme bint Asafî
Kim derûn-ı merkadı pür-nûrdur

Öyle bir ismet-fürûz sâliha
Rahmet-i Mevlâ ile mağfûrdur

Dâğdâr-ı hasret ettim dilleri
Ben kıyâs ettim onu mebhûrdur [?]

Geldi bir hâtif dedi târîhini
Rûh-ı pâki hem-nişîn-i hûrdur (sene 1131 [1717-1718])"

Başucu tarafından mezarın sol sırtı:

"Nesl-i pâk-i Hânedân-ı Köprülü
Duhter-i Sadr-ı şehîd-i müstakîm

El-vedâ' etti kadâ-ı baht edip
Oldu nâgeh vâsıl-ı lutf-ı amîm"

Başucu tarafından mezarın sağ sırtı:

"Seyyiâtin affedip Bâr-ı Hudâ
Eyleye huld-i berîn içre müstakîm

Guş edip fevtin dedim târîhini
Rahmet ede rûhuna Hayy-ı Alîm" (HN)

güzel hizmet ettikten sonra, 1087 [1676]'da sadarete geçmiştir. 1089 [1678]'de Cehrin Kalesi'ni zapt ve hedm edip 1093 [1682] tarihinde Nemçe seferine azimetinde hasbe'l-kader münhezim olmakla, Belgrad meştâsına dönmüş idi. 1095'te Muharrem [1683 Aralık] ayında taksir ve sû-i tedbîr cünhasıyla itham olunarak idam edilmiştir.

Akıl ve tedbir ve vakar ve keremle muttasıf olup ancak mal cem'ine ziyade hırsı olmakla meşhurdur. Vefatında elli yaşında idi. Diyarbekir'deki valiliği bir senedir. Sadrazamlığı yedi sene beş aydır. Kesilen başı, Edirne'de Sarıca Paşa Camii kabristanına defnedilmiştir.

İstanbul'da Çorlulu Ali Paşa Camii kurbünde bir mescidi ve bir dârülhadisi vardır. Medresenin ittisalinde sebil ve mektep ve derununda kütüphane yaptırmıştır. Medrese kapısındaki tarih budur:

Kazâ-yı mübremi tedbîr ile tağyîr mümkün mü
O tîrin def'i kābil mi ki râmîdir kazâ kavsı

Ziyâret eden ahbâbı desinler fevtine târîh
Vedûdâ Mustafâ Pâşâ'ya ihsân eyle Firdevsi (1095/1683)
Müşarünileyh, şeref-i sıhriyete nail olmuştur.[85] [69]

75• SİLAHTAR KENAN PAŞA

1072 [1661]'de gelmiştir. Altı ay vali olmuştur. Çerkestir. Sultan III. Mehmed zamanında bir ay kaptanlık mesnedinde bulunmuş vezirlerdendir. Enderun'da terbiye olunarak silâhtar, badehu yeniçeri ağası, 1065 [1654]'te Budin'e memur, avdetinde Silistre eyaletine, müteakiben 1066 [1655]'te kaptan tayin kılınmıştır. Girit'te Venediklilerle muharebe etmiştir. Kırkçeşme Mektebi

[85] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 111 [:doğrusu, I, 171]; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [VI, 4306].

mezarlığında medfundur.[86] Mezkûr 1072 [1661] tarihinde Diyarbekir'de şiddetli kış olmuştur. [70]

76• ☙ KETHÜDA MEHMED PAŞA

1072 [1661]'de gelmiştir. Müddeti altı aydır. [71]

77• ☙ DEFTERDAR HACI HÜSEYİN PAŞA

1073 [1662]'de vali olmuş, on ay kalmıştır. [72]

78• ☙ ÇUHADAR HASAN PAŞA

1073 [1662]'de gelip 1074 [1663]'te gitmiştir. On ay kalmıştır. Bir de 1083 [1672]'de gelmiştir. İki sene valilik etmiştir. [73]

79• ☙ YENİÇERİ AĞALIĞINDAN MAZUL KENAN PAŞA

1074 [1663]'te vali olarak gelmiştir, dört sene kalıp gitmiştir.

80• ☙ KADİR-BİLLÂH TAVİL İBRAHİM PAŞA

Sicill-i Osmânî'de[87] "Kadir-billâh" lâkabıyla maruf Tavil İbrahim Paşa'nın bostancıbaşı ve 1072 [1661]'de vezaretle İstanbul kaymakamı olup 1073 [1662]'de azl; ve 1074 [1663]'te tekrar kaymakam

[86] *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3900.
[87] *Sicill-i Osmânî*, I, 108.

nasp ve müteakiben Bosna'ya ve Zilkadede Bağdat'a ve 1076 [1665]'te Basra harbi üzerine serdar ve 1077 [1666]'de Diyarbekir'e ve 1079 [1668]'de Şam'a ve 1082 [1671]'de Girit'e vali ve badehu kubbenişin ve 1084 [1673]'te tekrar Şam'a vali olup mezkûr sene şevvalinde üçüncü defa olarak İstanbul kaymakamı oldu[ğu ve] ba'de'l-azl 1087 [1676]'da Lehistan seraskeri ve 1088 [1677]'de salisen Şam'a vali olup ba'de'l-infisal vefat ettiği ve müdebbir ve mütebassır olduğu yazılıdır.

Bağdat Salnamesi'nde ve *Şam Salnamesi*'nde iki defa valiliği yazılmıştır. Üçüncü valiliği yazılmadığı gibi, *Diyarbekir Salnamesi*'nde de Kenan Paşa'dan sonra vali olarak gösterilmesi lâzım iken, ismi yazılmamasına göre ya ba'de't-tayîn akabinde diğer mahalle tahvil edilmiş; veyahut Diyarbekir vakanüvisi sehven ismini derc etmemiştir. [74]

81• ☙ HACI MEHMED PAŞA

1078 [1667]'de gelmiştir. Valiliği bir senedir. [75]

82• ☙ SİLAHTAR HACI ÖMER PAŞA

Sicill-i Osmânî'de[88] "Öküz" lâkabıyla mülâkkab olduğunu yazdıktan sonra, Enderun'dan bi't-tefeyyüz silâhdâr-ı şehriyârî olmuştur diyor. Ve 1074 Şabanında [Şubat 1664] vezaretle Mısır valisi olup 1077 Şabanının 2. günü [28 Ocak 1667] azl; ve 1079 Şabanında [Ocak 1669] Diyarbekir, 1083'te [1672] Erzurum, 1086 [1675]'te Van, 1088 Ramazanında [Ekim 1677] Bağdat'a tayin edildiğini ve 1092 Cumâdelûlâsında [Mayıs 1681] azle uğrayarak 1093 [1682] tekrar Erzurum'a ve 1095 Şevvalinde [Eylül 1684] ikinci

[88] *Sicill-i Osmânî*, III, 588.

defa olarak Bağdat'a gönderildiğini ve bir müddet sonra ba'de'l-azl 1098 Zilkadesinde [Eylül 1687] sâlisen Bağdat'a ve 1099 [1687]'de tekrar Diyarbekir'e ve 1100 Rebiülevvelinde [Aralık 1688] dördüncü defa olmak üzere, Bağdat'a ve 1101 Rebiülevvelinde [Aralık 1689] saniyen Van'a gönderilerek 1102'de [1690] salisen Erzurum'a tayin edilip mahall-ı memûriyetine giderken Elmalı kazasında vefat eylediğini yazıyor.

Reşit, âkıl, müdebbir idi. Bağdat'ta İmâm A'zam; İmâm Ebû Yûsuf türbelerini ve kaleleri tecdiden tamir ve medrese, bina; ve sedd-i kebîri de termim eylemiştir.

Kethüdası Ahmed Ağa dahi Marûf-ı Kerhî Mescidi'ni yaptırmıştır. 32. sayfada mezkûr olan [Ketenci] Ömer Paşa, bu zatın dedesidir. Orada yazılı olan âsâr-ı hayriyye, hep bu Ömer Paşa'nındır.

Bağdat'ta yaptırdığı medreseye divan kâtibi Tayyibî:

Erişti köşeme âvâze şeş cihetten kim
Bu dâr-ı ilmi binâ eyledi Ömer Pâşâ (1091/1680)

Sedd-i kebîri tamir ettiğine de yine Tayyibî merhum:

Tayyibî bende söyledi târîh-i sâlini
Sedd-i güzîn ü hayr-ı cedîd-i Muhammed'i (1092/1681)

tarihlerini söylemiştir. İstanbul'da Cihangir Camii yakınında Ketencizade namıyla müştehir mescidi de müşarünileyh yaptırmıştır. Aslı Elmalılıdır. Orada da bir cami inşa etmiştir.[89][76]

83• ŞATIR MEHMED PAŞA

1084 [1673]'te gelmiştir, bir sene valilik etmiştir. [77]

[89] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 76.

84• KAPLAN MUSTAFA PAŞA

Sultan IV. Mehmed ricalindendir. 1077 [1666]'da bir sene Şam'da, 1082 [1671]'de iki sene Halep'te valilik etmiştir. 1085 [1674]'te Diyarbekir'e gelerek bir sene kalmıştır. 1086 [1675]'te Bağdat'a tayin olunup bir sene 9 mâh orada valilik ettikten sonra, 1088 [1677]'de tekrar Diyarbekir'e gelmiş yine bir sene hüküm sürmüştür. Macaristan muharebesinde gösterdiği gayret ve şecaat üzerine 1076 [1665] tarihinde derya kaptanı olup Girit sularına gitmiş, Venedik ve sair Avrupa devletleri gemileriyle harp ederek birkaç gemi ve esir tutmuştur. Hanya ve Kandiye ve diğer kalelerin fethinde yardımı olmuştur. Badehu ordu ile Lehistan seferine de giderek Kırım hanıyla beraber Dobruk'un [?] fethine muvaffak olduktan başka, 1083 [1672]'de Rusya muharebesinde de bulunup mecruh olmuştur. 1090 [1679] tarihinde tekrar kaptan olup bir sene sonra deryada gezmekte iken, İzmir'de vefat etmiştir. Süleyman Ağa adlı mütesellimi vardı.

Bu 1088 [1677]'de Diyarbekir'de çok kış olmuştur. [78]

85• DAMAD HÜSEYİN PAŞA

1087 [1676]'da gelmiştir. Valiliği bir senedir. İkinci defa olarak da 1097 [1685]'te vali olmuştur. Müddeti yine bir sene sürmüştür. [79]

86• DEFTERDAR AHMED PAŞA

İstanbulludur. Evailinde Çivizade Mehmed Efendi dairesinde bulunup sonra tefeyyüzle cebecibaşı ve 1072 [1661]'de baş defterdar ve 1076 Muharreminin 22'sinde [4 Ağustos 1665] vezir ve 1086 Cumâdelâhiresinin 25'ine [16 Eylül 1675] kadar hizmetinde daim ve ondan Mısır'a vali oldu.

1087 Saferinin 27'sinde [11 Mayıs 1676] Mısır ahalisi, şiddet-i tahsîlinden gücenip hapis eylemeleriyle azl; ve 1088 Muharreminde Diyarbekir'e vali naspedildi. 1089 [1678]'de azle uğradı.

1090 [1679]'da Bosna valisi ve Kamaniçe Kalesi'nin tamirine memur oldu. 1093 [1682]'de Tımışvar'a tahvil edildi. Vilâyeti askeriyle Viyana muharebesinde bulunup 1094 [1682]'de orada eceliyle öldü.

Akıl ve rüşd sahibi idi. Oğulları Ömer Paşa ve Mehmed Bey'dir.[90]

1088 [1677]'de vali olmuştur. Müddeti altı aydır. Diyarbekir'de namına mensup mahallede minaresiz bir camii vardır. Bu camiin de Melek Ahmed Paşa Camii gibi altı yoldur. 137. sayfada adı yazılı, 208. vali Palaslı İsmail Paşa [:bu metinde [144.] sayfada 215. vali İsmail Paşa], bu camiye 1262 [1845] tarihinde kıymettar bir çift şamdan vakfetmiştir.

Bu vakfa ait şu:

Vakf-ı İsmâîl Pâşâ'dır bu zîbâ şam'dân
Câmi'-i pür-nûr-ı Defterdâr'ı kıldı şu'ledâr

Defter-i a'mâline yazsın kirâmen kâtibîn
Nâil-i ecr-i cezîl etsin Cenâb-ı Girdigâr

kıta-yı garrâ, ismi bilinmeyen bir şâir-i mâhir tarafından inşa ve bir hakkâk-ı zî-iktidâr her iki şamdana sülüs ve nefis hatla ve kabartma suretiyle nakşetmiştir. Camiin müezzinler mahfilinin kâin olduğu duvarın şark cihetinde ve pencere üzerinde, sonradan başka mahalden nakil ile konulan zîrdeki tarih kitabesinin altında, 972 [1564] rakamı yazılmışsa da, yanlıştır. Çünkü 972 [1564] senesinde vali olan, Behram Paşa Camii'nin banisi Halhallı Behram Paşa'dır, (13. sayfadaki 13. vali).

[90] *Sicill-i Osmânî*, I, 223.

Camiin binası, dolambaçlı ta'miye ile 1090 [1679] tarihinde ikmal edildiğini gösteriyor. Ahmed Paşa'nın valiliğe tayini, 1088 [1677] ve müddet-i memûriyeti altı aydan ibaret olduğuna göre camiin binasına o altı ay içinde yani 1088 [1677] tarihinde başlanmış ve iki senede ve 1090 [1679] tarihinde ikmal edilmiştir. Ve iki sene zarfında itmam edilen külfetsiz bir cami olduğunu erbabı anlar.

Kitabe de budur:

Eyleyip ihyâsına Ahmed kulun
Etti sa'y ey pâdişâh-ı lâ-yezûl

Cümle makbûl içre yâ rabb bu dahi
Dilerim hayr bulup ede duhûl

"Dâl" ile çün târîhi oldu tamâm
Dâll eyle olduğuna hayrın kabûl

"Hayrın":	830
"Kabûl":	138
"Cümle":	78
"Makbûl"un "mîm"i:	40
"Dâl"da harf-i "d":	4
	1090

Diyarbekir'de Defterdar Camii'nin banisi kudattan olup tahvîl-i meslek ile 998 [1589] tarihinde Diyarbekir defterdarı olup badehu bi't-terakki Sivas beylerbeyi ve 1012 [1603]'te Van beylerbeyi olup 1013 [1604]'te vefat eden ve ismi *Sicill-i Osmânî*'de[91] yazılı olan Sarı Ahmed Paşa'dır. *Diyarbekir Salnamesi*'nde bu camiin 83. [:bu metinde biyografisi işlenmekte olan 86.] vali olarak 1088 [1677] senesinde gelip altı ay valilik eden Defterdar diğer Ahmed Paşa'nın bani gösterilmesi yanlıştır. Camideki kitabe ve tarih dahi lede'l-hesâb bunu teyit ediyor. Cami, 1003 [1594] senesinde ikmâl

[91] *Sicill-i Osmânî*, I, 207.

edilmiştir. Beş senede itmam edilmiş değil. Hemen geldiği sene binaya başlatmamıştır. İhtimal ki Diyarbekir'e geldikten bir sene veya iki sene sonra bed' ettirmiştir.[92] [80]

87• ☙ KEMANKEŞ MEHMUD PAŞA

1089 [1678]'de gelmiş; 1093 [1682]'de gitmiştir. Müddeti üç sene üç aydır. [81]

88• ☙ KARA MEHMED PAŞA

1093 [1682]'de gelmiştir. Müddeti bir senedir. 1089 [1678]'de Halep valisi olup orada dört sene kaldıktan sonra Diyarbekir'e tayin olunmuştur. Halep'te Vezir Hanı namıyla meşhur olan hanın banisidir. [82]

89• ☙ OSMAN PAŞA

Boşnaktır. Hersek'te Kızansa karyelidir. Hasbahçe'ye alınıp bostancılar kethüdası olmuştur. 1082 Cumâdelûlâsında [Eylül 1671] bostancıbaşı tayin edildi. 1086 Zilhiccesinde [Ağustos 1658] vezaretle Şam'a vali olup urbânı tedip eyledi.

1089 [1678]'de Anadolu ve 1092 [1683]'te Mısır, 1094 Cumâdelâhiresinde [Mayıs 1683] Diyarbekir ve müteakiben yine Şam ve 1095 [1683]'te Bosna valisi olup mezkûr senede azl ile Macaristan'da Posega valiliğine gönderildi. 1096 Recebinde [Haziran 1685] Eğri valisi olup mübarek Ramazanın gurresinde harp esna-

---

92 Bu paragraf, [78] sayfanın boş kısmında ayrı zamanlarda yazılmış iki paragraftan oluşur. (HN)

sında kale haricinde gezinirken, şehit edilmiştir. Halim, selim, sehî olup yaşı altmışı bulmuş idi.

Rumeli'de Anadolu'da ebniye-i hayriyyesi, İstanbul'da Bahçekapısı'nda çeşmesi, köyünde camii, medresesi, mektebi vardır.[93] *Diyarbekir Salnamesi* böyle diyor.

Şam Salnamesi ise birinci defa Şam'a 1088 [1677]'de ikinci defa 1095 [1683]'te tayin edilerek, her iki valiliğinde ikişer sene kaldığını yazıyor. [83]

90• ☙ İBRAHİM PAŞA

Divriğilidir. *Salname*'de "Düdüklü" denilmesi iltibas hatasıdır. Sultan IV. Mehmed devri vezirlerindendir. 1094 [1682]'de Diyarbekir'e gelmiştir. Altı ay sonra İstanbul'a celp ile vezaret rütbesiyle, Budin Kalesi muhafızlığına memur olmuş ve Kara Mehmed Paşa'nın şehadetinden sonra, serdarlık kendisine tevcih olunmakla, Nemçe askerine karşı fevkalâde cesaret ve dirayet ve hüsn-i tedbîr göstermiştir.

Budin önünde Nemçe'nin çokça olan askerini meşgul ederek taht-ı muhâsarada olduğu hâlde, Budin Kalesi'ni muhafaza ve müdafaada fevkalâde gayret ve sebat göstermiş ise de düşman, Budin'in zaptından ümit keserek çekildikten sonra İbrahim Paşa, Estergon Kalesi'ni fethetmek üzere hücum ettiği hâlde münhezimen geri dönmeye mecbur olmuş ve bu sırada düşman Ösek varoşunu basıp tahrip etmiştir. O vakit İbrahim Paşa güzel şartlarla barışmanın mümkün olup olamayacağını anlamak ve mümkün ise İstanbul'a yazmak ve danışmak üzere Nemçe askerinin başkumandanıyla muhabereye girişmişti.

---

[93] *Sicill-i Osmânî*, III, 420.

Hasetkârları, bedhâhları kendisinin el altından düşmanla muhaberede olduğunu yalan ve iftira olarak padişaha arz etmeleriyle tahkîk-i ahvâl için gönderilen Acemzade Hüseyin Efendi bu iddiayı tasdik etmiştir. Son mağlûbiyeti dahi bu gizli muhaberenin muktezeyatından olmak üzere, ihtiyarî bir şey sayılarak katli hakkında ferman sadır olmakla, kapıcılar kethüdası Abdizade Mehmed Ağa gönderilerek 1096 senesi Zilhiccesinde [Ekim 1685] meştâ ittihaz ettiği Belgrad şehrinde idam edilmiştir.[94]

Gelelim *Sicill-i Osmânî*'deki[95] tercüme-i hâline. İbrahim Paşa "Melek/Şeytan" şöhretini sonradan almıştır. Hemşehrisi Defterdar Mustafa Paşa'nın adamı olup o sayede başbakı kulu oldu. 1071 Ramazanında [Nisan 1661] Mısır valisi olup 1075 Ramazanının 25'inde [11 Nisan 1665] azl ile Mısır hazinesini eksik getirdiği cihetle, sene ahirinde Diyarbekir, badehu Şam valisi olup 1079 [1668]'de azledildi. 1082 [1671]'de kubbenişin 1083 [1672]'de Kandiye muhafızı, 1086 [1675]'te saniyen Şam, 1087 Cumâdelûlâsında [Temmuz 1676] Babadağı serdarı, Zilhiccede [Şubat 1677] harpte[n] bilâ-feth avdette hapsedildi. 1088 [1677]'de Kandiye, sonra Mora ve Erzurum ve 1094 [1682] saniyen Diyarbekir valisi olup 1095 [1683]'te Budin'e memur edilmiştir. 114 gün devam eden muhasarada azîm yararlıklar gösterdi. Bu esnada Muhafız Kara Mehmed Paşa öldü. Kendisi o makama tayin edildi. 1096 [1684]'te Engürüs serdarı oldu.

1097 Muharreminin 5. günü [2 Aralık 1685] katledildi. Katli, Budin'in istilâsına sebep olmakla, bütün halk mahzun olarak bâis-i katli olan Kara İbrahim Paşa'ya sövüp saymışlardır. Yaşı doksanı mütecaviz, akranı nadir, sehî, firasette emsalsiz, hilesine, hud'asına akıl erişmez idi. Defterdarburnu Mescidi ile ittisalindeki sarayın ilk banisidir. Himmetzade Zaviyesini de yaptırmıştır.

---

94 *Kāmûsü'l-a'lâm*, II, 560.
95 *Sicill-i Osmânî*, I, 109.

Murad-ı râbi'in kızı Rukiye Sultan ile 1074 [1663]'te tezevvüç etti. Rukiye Sultan, 1128 [1715]'te fevt oldu. [84]

91• ☙ SİYAVUŞ PAŞA

An-asl Abaza cinsindendir. Köprülü Mehmed Paşa'nın azatlı kölesidir. Müşarünileyhe bölükbaşılık ve miftah gulâmlığı etmiştir. Oğlu Fazıl Ahmed Paşa'ya kapıcılar kethüdası; badehu rikâb-ı hümâyûn kapı kethüdası ve Mehmed Paşa'nın kızı Ayşe Hanım'ı tezevvüç ile Köprülülere damat olmuştur.

1094 [1682]'de silâhtar ağası ve o sene içinde cebecibaşı ve 1095 [1683]'te sipahiler ağası tayin edildi. Hacca gitti. 1096 [1684]'te Diyarbekir'e, 1097 [1685]'te Bosna'ya, 1098 [1686]'da Halep'e vali oldu.

1098 [1686]'da orduda bulunan Sadrazam Süleyman Paşa, vefat ettiğinde, ittifâk-ı umûmî ile yerine vekâleten intihap edilmiş ve Nîş'te asalet fermanını aldıktan sonra, İstanbul'a geldiğinde 1099 [1687] harîkında zorbalar tarafından şehit ve emvali yağma edildi.

Üsküdar'da medfundur.[96] *Sicill-i Osmânî*, yangın esnasında muhterak [:yanmış] olduğunu söylüyor. *Kāmûs* ise şehit edildiğini beyan etmiştir. [85]

92• ☙ MÜFETTİŞ CAFER PAŞA

1098 [1686]'da gelmiştir. Müddeti bir senedir. Bu sene Kürtler Hamamı'nda 16 nefs helâk olmuştur. [86]

---

[96] *Sicill-i Osmânî*, III, 116; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2717; *İstanbul Salnamesi*.

93• ☙ HÜSEYİN PAŞA AHMED PAŞA*

1099 [1687]'de vali olmuştur. Müddeti altı aydır. Ümeradan olup 1087 [1676]'da Sivas beylerbeyi, badehu Niğbolu muhafızı, 1091 [1680]'de Anadolu beylerbeyi olup ba'de'l-azl 1094 [1682]'de Maraş, sonra Eğri, 1095 [1683]'te Bosna beylerbeyi, 1096 [1684]'te Yanova muhafızı oldu. Zarurî, harpten firarından naşi, o sene Posega muhafızı nasbedildi. Derakap Osek ve sonra vezaretle Diyarbekir ve o sene Van ve 1101 [1689]'da Hanya'ya gönderildi. Ba'de'l-azl o sene Basra valisi ve 1103 [1691]'de Basra'da harpte şehit oldu. Müdebbir, muktedir idi.[97] [87]

94• ☙ SERÇEŞME PALULU KEMANKEŞ SEYYİD AHMED PAŞA

1101 [1689]'da vali tayin edilmiştir. Bir sene devam etmiştir. Serçeşme olup 1099 [1687]'de mirliva payesiyle Bolu mutasarrıfı ve 1100 [1688]'de Konya ve o sene Kastamonu beylerbeyi ve 1101 [1689]'da vezaretle Diyarbekir ve 1102 [1690]'da Anadolu valisi olup muharebede bulunmuştur.

1103 [1691]'de Köprülüzade Mustafa Paşa'nın inhizamına bais olduğu bahane edilip Arabacı Ali Paşa'nın gadriyle Edirne'ye getirilip mahnukan [:boğulmuş olarak] vefat eyledi. Sâdât-ı kirâmdan, sadık ve mücahit idi.[98] [88]

---

* Metinde "Canikli Osman Paşazade Hüseyin Paşa'nın Oğlu Ahmed Paşa" şeklinde. (HN)

97 *Sicill-i Osmânî*, III, 227-228.

98 *Sicill-i Osmânî*, III, 227.

95• ☙ HACI ALİ PAŞA

Ba'de't-tetebbu' *Sicill-i Osmânî*'de[99] tesadüf ettiğimiz tercüme-i hâlî budur.[100]

Müşârünileyh, Çalık Hacı Ali Paşa diye yad olunur. Merzifonî Kara Mustafa Paşa'ya mensup olup, müşarünileyhin 1087 [1676]'dan 1095 [1683] senesine dek devam eden yedi yıl beş aylık sadaretinde, müşarünileyhin kapı kethüdası idi.

Müşarünileyh, mezkûr senede Nemçe muharebesinde hezimete duçar olduğundan dolayı, Sultan IV. Mehmed tarafından idam olunmakla, sâhib-i tercüme Hacı Ali Paşa, Viyana muharebesinden döndüğünde hacca gitti.

1096 [1684]'te çavuşbaşı, 1097 [1685] rütbe-i vezâretle Sakız muhafızı, 1099 [1687]'de Hanya, 1100 Saferinde [Kasım 1688] Kandiye ve Recebinde [Nisan 1689] Erzurum valisi, 1101 Zilkadesinde [Ağustos 1690] İstanbul kaymakamı ve 1102 [1690]'de Diyarbekir'e vali ve 1103 Recebinde [Mart 1692] sadrazam oldu. 1104 Recebinde [Mart 1693] ba'de'l-azl mütekaiden Bursa'ya gitti. 1106 [1694]'te Bozcaada muhafızı ve müteakiben tekrar Hanya ve 1107 [1598]'de yine Kandiye valisi oldu.

1112 Cumâdelûlâsında [Ekim 1700] vefat eyledi. Mütedeyyin, perhizkâr, müdebbir, kârgüzâr, munsıf, müstakim idi. Oğlu Hüseyin Bey, müderris ve Şam mollası olup 1125 Şabanında [Ağustos 1713] ölmüştür. Bunun da oğulları Osman ve; Abdullah beyler ve Abdullah Bey'in oğlu da Abdulhay Bey'dir.

Kâmûsü'l-a'lâm;[101] *Sicill-i Osmânî*'nin beyanatını teyitle beraber, Merzifonlu olduğunu ve Arabacı Ali Paşa'nın üstüne sadra-

---

[99] *Sicill-i Osmânî*, III, 523.

[100] Daha önce yazılan yedi satırlık metnin üzeri çizilerek araştırma sonucu yapılan düzeltme, baş tarafa konulan bu not ile ifade edilerek biyografi yeniden yazılmıştır. Üzeri çizilen kısım buraya alınmamıştır. (HN)

[101] *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 1906.

zam olmasıyla, elli beş gün Edirne'de ârâmdan sonra sefer zamanı olmakla, Belgrad'a gitmiş ise de, tedâfü'î [:savunma] harekete karar verildiğinden, harbe girişmeyip kalelerin tamiriyle iktifa etmiş ve 1104 [1692]'de Edirne'ye avdet ederek Defterdar Canibî Efendi'nin azline karşı müdafaaya ve adem-i kabûle cüretle, istifada ısrar etmekle azlolunup Çekmeceköyü'ndeki çiftliğinde ikamete memur olduğunu ve badehu istid'âsı üzerine Bursa'ya naklolunarak bâlâda yazıldığı veçhile, 1110 [1698] tarihinde Kandiye muhafızlığına naspolunmuş ve orada vefat etmiş olduğunu söylüyor.

İstanbul Salnamesi de Defterdar Hacı Efendi'nin azlini adem-i kabûlü, istifasını mucip olduğunu tasdik ediyor.

Diyarbekir'de Kastal Mahallesi'ndeki Paşa Camii, bu zatın eseridir. İçinde akarsu vardır. İttisalindeki çeşme sonradan 1158 [1745]'te yapılmıştır. Tarihi de budur.[102] [89]

96• ŞAHİN MEHMED PAŞA

Enderun'dan bi't-tefeyyüz çuhadâr-ı şehriyârî oldu. 1096 [1684]'te vezaretle Şam valisi ve Yanova muhafızı; bundan sonra da Hanya ve Sakız muhafızı olup sekiz sene oralarda kalmıştır. 1103 [1691]'de Niş'e geçip ondan Diyarbekir vilayetiyle Anadolu müfettişi olmuştur. 1105 [1693]'te tekrar Şam'a vali tayin edildiği hâlde, Midilli muhafazasında kaldı. 1106 [1694]'te yine Hanya muhafızı naspolunup o sene içinde Diyarbekir valiliğiyle, ordu çarhacısı uhdesine tevcih edildi.

1107 [1695]'te Nemçe muharebesinde sol kaşından vurulup şehit edildi. Dünya kelamı etmemekle gasledilmeksizin defnolundu. O zamanın padişahı, Sultan Mustafa'yı sâlis böyle bir şeci

---

102 Bu cümlenin devamı olmak üzere not numarası konulmuş, ancak not yazılmamıştır. (HN)

ve gayûr ve mücâhid-i bî-kusûrun ziyaına azim teessürler etmiştir. Müdebbir, akıl, kamil bir vezir idi. [90]

97• ☙ KALAYLIKOZ AHMED PAŞA

Kayseri'nin bir köyündendir. Sultan III. Ahmed zamanında sadarete nail olan vezirlerdendir. İstanbul'a gittiğinde, bazı hemşehrilerinin tevassutuyla teberdarlar ocağına girmiş ve Musahip Yusuf Ağa'nın hizmetinde bulunmuştur.

Yusuf Ağa, Dârussaade ağası olunca, kendisi kahvecibaşılığa, sakabaşılığa geçmiştir. Yusuf Ağa['nın], padişahın hizmetinden ayrılmasıyla, bu kere mîrimîrânlık rütbesi ile Cidde ve sonra[103] Van valisi ve badehu vezaret payesiyle derya kaptanı olmuş ve 1101 [1689] tarihinde azledilmiş ve Bozcaada'ya da menfiyyen [:sürgün] gönderilmiştir.

Bir müddet sonra af ve birbirini müteakip Trabzon, Sivas, Kıbrıs valiliklerine ve 1105 [1693]'te rikâb-ı hümâyûn kaymakamı ve az müddet sonra yine mezkûr 1105 [1693] tarihinde Diyarbekir valiliğine tayin edilmiştir. Müddeti üç aydır.

Yine o senede Bağdat ve ardı sıra Edirne eyaletlerine naspolunmuştur. 1108 [1696]'da Adana ile Azak muhafızı; o esnada Rusya, Azak Kalesi'ne tasallut etmekle, tahlisi için Trabzon'a gönderilmiştir. Bazı etbaının iğfaliyle korkarak firar ve iki sene kadar ihtifa etmişti. Badehu Valide Sultan'ın şefaatiyle Bursa'da oturmasına müsaade ve bir müddet sonra vezareti iade olunarak Kandiye valiliğine gitmiştir.

---

[103] Metinde buraya konulmak üzere *"1099 [1687]'de derya kaptanı; 1101 [1689]'da azl ile Limni muhafızı olmuş"* şeklinde bir düzeltme notu konulmuştur. Bu not, sonraki kısım ile tekrara düştüğünden dipnot olarak gösterilmiştir. (HN)

Bazı cahillerin, kendisini medh ü sena etmeleri üzerine gizlice Kandiye'den celp edilerek 1116 tarihinde Cumâdelûlânın 28. günü [28 Eylül 1704] mesned-i sadârete terfi edilmişse de, müteakiben kötülüğü ile adem-i iktidârı anlaşılarak *İstanbul Salnamesi*'ne göre üç ay yirmi, *Kāmûsü'l-a'lâm*'a nazaran seksen gün sonra, *Sicill-i Osmânî*'de[104] yazıldığına bakılırsa Şabanın yirmi üçünde [21 Aralık 1704] azl ve Limni'ye teb'îd edilmiştir.

Bir vakit sonra yaşına hürmeten 1117 [1705]'te Hanya muhafızlığına, 1118 Rebiülâhirinde [Temmuz 1706] İnebahtı muhafızlığına tayin edilmişse de, zuhur eden şikâyetler üzerine İstanköy'e nefy ve tekaüt edildi. Badehu[105] Kandiye muhafızlığına nasp ve sonra tekrar İstanköy'e nefyolunmuştur. Bunun ardınca İnebahtı muhafızlığına gönderilerek 1127 [1715]'te orada vefat etmiştir. [91]

98• ❧ BASRA VALİSİ HALİL PAŞA

1105 1693]'te gelmiştir. İki ay kalmıştır. [92]

99• ❧ HACI ALİ PAŞA

1105 [1693]'te gelmiştir. Müddeti dört aydır. [93]

---

[104] *Sicill-i Osmânî*, I, 238.

[105] Metinde buraya: "1122 Cumâdelâhirinde [1710 Temmuz] Kandiye, 1125 [1713]'te İnebahtı, 1126 [1714] evailinde Trabzon valisi oldu. O sene Zilhiccede [1714 Aralık] vefat etti. Sinni 77; safdil, ziynete ihtişama mail idi. Tertip ve nizâm, destar ile iştigali bâ'is-i telkîbidir" şeklinde bir ilâve notu konulmuştur. Bu notun içeriği, sonraki kısım ile kısmen tekrara ve çelişkiye sebep olduğundan, dipnota alınmıştır. (HN)

100• HACI OSMAN PAŞA

"Küçük", "Matuk" dahi derler. Hacı Selim Giray'ın kölesidir. Çerkestir. Enderun'a çerağ edilip bi't-tedrîc çuhadar ve 1102 [1690]'da silâhtar ve 1105 Rebiülâhirinde [Kasım 1693] vezaret rütbesiyle sadaret kaymakamı olup Şabanda [Mart 1694] Emetüllah Sultan ile tezevvüç etmiştir.

1105 [1693] nihayetinde Diyarbekir'e, iki ay sonra Hanya'ya vali olmuştur. 1106'da İstanbul'a celp ile vezîr-i sânî ve İstanbul kaymakamı ve 1108 [1696]'da Halep ve o senede Anadolu valisi ve 1109 Muharreminde [Temmuz 1697] Sente'de kale muhafızı ve badehu İzmit mutasarrıfı ve o sene içinde beşinci vezir; ve 1112 [1700]'de zevcesi Emetüllah Sultan'ın vefatını müteakip Cumâdelâhirede tekrar İstanbul kaymakamı ve 1114 [1702] tarihinde Şam ve muahharen Rakka ve 1115 [1703]'te Van valisi oldu. Ve mezkûr senede ikinci vezîr ve sonra kaptan olup 1116 [1704]'te azledildi.

Bilâhare Sayda valisi ve Zilhiccede yine kubbenişin vezir oldu. 1117 [1705]'te Teke sancağı valisi, badehu nişancı ve 1118 [1706]'da Hanya ve 1122 [1710]'da yine Sayda ve 1123 [1711]'de Basra ve 1127 Muharreminde [Ocak 1715] Musul ve 1128 Zilkadesinde [Ekim 1716] Rakka ve 1129 [1716]'da Kandiye ve 1130 [1717]'de yine Sayda ve 1131 [1718]'de tekrar Şam ve 1132 [1719] ikinci defa olarak Diyarbekir valisi olup sekiz ay kalmıştır. 1133 [1720]'de tekrar Van ve 1134 [1721]'de yine Şam ve 1137 [1724]'te bir daha Sayda valisi oldu.

1139 Cumâdelûlâsının 15. günü [8 Ocak 1727] Sayda'da vefat etti. Fazıl, kamil, müdebbir, mütebassır, kısa boylu idi. Oğlu Hafız Ahmed Paşa'dır. [94]

101• ☙ KOCA İSMAİL PAŞA

1105 [1693]'te gelmiştir. Yirmi gün valilik etmiştir. *Sicill-i Osmânî*,[106] "Divriğili ve Şeytan İbrahim Paşa'nın kardeşi olup bi't-tefeyyüz Edirne bostanbaşısı ve 1087 [1676]'da Adana beylerbeyisi ve 1093 [1682]'de Sayda valisi ve badehu İstanköy muhafızı ve 1101 [1689]'da tekrar Sayda valisi olup sene ahirinde Diyarbekir ve 1106 [1694]'te Erzurum ve 1110 [1698]'de Sivas valisi ve zulmü hasebiyle, o sene orada katledildiğini" yazıyor.

Ama Diyarbekir'e tayini, bâlâda yazıldığı 1105 [1693] senesi olup valiliği yirmi gün devam ettiği, *Diyarbekir Salnamesi*'nde yazılıdır. Ve eslâfının ve ahlâfının târîh-i nasbları da bunu tasdik ediyor.

Şu hâlde, *Sicill*'in 1101 [1689] senesi ahirinde Diyarbekir'e tayin olunduğunu ve 1106 [1694]'te Erzurum'a arada azle uğradığından, tahvil edildiğinden, bahsetmesine göre, Diyarbekir'de beş sene kadar valilik etmesi icap ediyor ki yanlıştır.[95]

102• ☙ İSMAİL PAŞA OĞLU AHMED PAŞA*

1105 [1693]'te vali olmuş, iki ay kalmıştır. Ümeradan olup 1094 [1682]'de Tire mutasarrıfı iken vezaretle İstolni, Belgrad muhafızı oldu. 1105 [1693]'te Musul, badehu Diyarbekir valisi oldu. Bedâyi' icadıyla ahali; zulmüne, tehevvürüne [:gazabına] dayanamayarak aleyhine kıyam etmeleriyle, Malatya'ya gitti.

Kapıcı Hüseyin Ağa gelip ordu-yı hümâyûna olan memuriyetini kendisine söylemesiyle vehme tabi olarak 1106 Ramazanında

---

[106] *Sicill-i Osmânî*, I, 356.

* Metinde "Darendeli Şeyhzade İsmail Paşa'nın Oğlu Ahmed Paşa" şeklinde. (HN)

[Nisan 1695] tabancasını göğsü üzerinden boşaltarak intihar etmiştir.[107] [96]

103• ☙ KAVANOZ AHMED PAŞA *

1106 [1694]'te gelmiştir. Müddeti altı aydır. Sultan III. Ahmed'in devr-i saltanatlarında ve ibtidâ-yı cülûsunda ve Edirne vakasında şakavet erbabının ısrarıyla 1115 [1703] tarihinde sadrazam olmuştur.

Kāmûsü'l-a'lâm'ın sözüne göre, an-asl Rusyalı olup Silâhtar Hüseyin Paşa'nın azatlısı idi. *İstanbul Salnamesi* ise Trabzon hanedanından olup ecdadından biri kavanozcu olmakla, o suretle mülâkkap olduğunu söylüyor.

Sarây-ı hümâyûna dahil olarak kat'-ı merâtib ile hazine kethüdası ve Sultan II. Mustafa zamanında vezaret rütbesiyle Sayda valisi ve Amcazade Hüseyin Paşa'ya damat olmuştu. Badehu Musul ve Diyarbekir ve Hanya valiliklerinde bulunduktan sonra, Elmas Mehmed Paşa'nın sadareti vaktinde yani 1107 [1695]'ten 1109 [1697] tarihine dek mütekaiden Kadıköyü'nde mecburi oturmayı ihtiyar etmişti.

Kayınpederi Hüseyin Paşa, 1109 [1697] tarihinde sadarete geçmekle sâhib-i tercüme, tekrar Hanya valiliğine ve bir sene sonra dîvân-ı sultânîye nasp ve yine o sene azlolunmuştur. Müddet-i sadâreti üç ay devam etmiştir. Sadaretten azledildikten sonra, Sakız'a nefy ve badehu İnebahtı muhafızlığına tayin olunarak orada vefat etmiştir.

---

[107] *Sicill-i Osmânî*, I, 229.

* Metinde "Hazine Kethüdası Kavanoz Lâkabıyla Maruf Diğer Ahmed Paşa" şeklinde. (HN)

Edirne isyanında parmağı var idi. *Sicill-i Osmânî*'de[108] aslen Rus ve Silâhtar Hüseyin Paşa'nın kölesi olup Enderun'dan bi't-tefeyyüz has odada sırkâtibi ve güğümbaşı ve 1090 [1679]'da hazîne-i hümâyûn kethüdası ve 1099 [1687]'de vezaretle Basra ve müteakiben Musul ve 1101 [1689]'da Boğaz muhafızı ve 1102 [1690]'da Sakız muhafızı, 1103 [1691]'de Sayda valisi, 1106 [1694]'te Bozcaada muhafızı ve o sene Diyarbekir'e vali olup 1107 [1695]'te vezaretinin ref'iyle mütekait oldu. 1109 [1697]'de vezaretinin ibkasıyla Hanya muhafızı, 1110 [1698]'de nişancı olup 1114 [1702]'de infisal etmekle mütekaiden Kadıköyü'nde oturdu.

1115 Rebiülevvelinin 11'inde [25 Temmuz 1703] sadaret kaymakamı olup Rebiülâhirin 9'unda [22 Ağustos 1703] sadrazam oldu. O sene Recebin 9'unda [18 Kasım 1703] azl; ve Sakız'a nefyedildi. 1116 [1704]'te İnebahtı muhafızı olup 1117 Cumâdelâhirin 9. günü [28 Eylül 1705] vefat etti.

Yaşı elliyi geçmiş, kısa boylu, semîn bir şahs-ı mehîb idi. Amca[zade] Hüseyin Paşa'ya damat idi. Dairesi imamı, Müderris Galatalı Mehmed Efendi, 1135 Ramazanında [Haziran 1723] öldü. [97]

104• TOPAL HÜSEYİN PAŞA

1107 [1695]'te gelmiştir. On ay valiliği vardır. [98]

105• DALTABAN MUSTAFA PAŞA

Manastırlıdır. Sadr-ı esbak Kara İbrahim Paşa'nın iç mihteri iken, 1095 [1683]'te kapıcılar kethüdası ve 1103 [1691]'de cebecibaşı ve yeniçeri ağası ve badehu iki tuğ ile Babadağı muhafızı ve vakit

[108] *Sicill-i Osmânî*, I, 234.

ve hâl sebebiyle rütbe-i vezâretle Anadolu eyaletine ve sonra 1108 [1696]'da Diyarbekir valiliğine naspedilmiştir.

O sırada Diyarbekir askeriyle sefere memur olup ordu-yı hümâyûna vüsulünde, şikâyetçisi askerine galip olmakla, Sultan II. Mustafa'nın gazabına uğramış iken, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin ricasıyla Bosna kurbünde Poçitel Kalesi'ne nefy ve vezareti ref' olunmuştu. Diyarbekir'deki valiliği yedi aydır. 1109 [1697]'de cerâim-i sâbıkası af olunarak Bosna; ertesi sene Rakka, 1111 [1699]'da Bağdat valiliğine tayin olunmuş ve iki sene dört ay Bağdat'ta kalmıştır.

Bağdat'a vali olduktan bir sene sonra, Basra'nın istihlâsına memur olup istihlâsı esnasında Deyâle nehrinin tathiri ve eski mecrasına ircaı hususunda güzel hizmet etmekle, 1113 [1701]'de Anadolu'ya vali naspedilmiştir. 1114 [1702] senesinde sadarete geçmekle:

Dâl-tâbân oldu geldi dîvâna
Geçti sadr-ı sudûr-ı zî-şâna

beyti, hiciv olarak aleyhinde söylenmiştir.

Bu zat, mezâyâ-yı umûra gayr-ı vâkıf olmakla, kadınların feracelerini tevsî' ve Yahudilerin libasını tağyîr gibi bî-lüzûm işlerle uğraştığından ve halka çîn-i cebîn [:kaş çatıklığı] gösterip unf [:şiddet] ile muamele ettiğinden ve bâlâda yazıldığı üzere, padişahın gazabından kendisini kurtaran Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin azli için Tatar Han'ı tahrik ederek fesada sebep olacağı padişahın mesmû'u olmakla, Edirne'de kapı arasına hapis ve malı müsadere ve kendi de meydân-ı siyâsette katledildi, 1114 [1702]. Müddet-i sadâreti dört aydır.

Çok cahil ve muannit ve ağzı bozuk, garip tavırlı idi. Cüz'î kabahate karşı bin değnek vurdurduğu vakidir. Böyle kötü ahlâkı, herkesi bîzâr [:usanmış] etmişti. Rami Paşa merhum, mumaileyhin

ıstılâhât-ı garîbe ile kullandığı kaba, galîz sövüşlerine bir şerh yaparak adını *"Istılâhât-ı Dâltâbâniyye"* tesmiye etmiştir.

Diyarbekir'de Fatih Paşa ile Nasuh Paşa camilerin arasında bir mescit bina etmiştir. Şimdi harabedir. İstanbul'da da saray kurbünde bir çeşme yaptırmıştır.[109] [99]

106• ☙ İBRAHİM PAŞA

1109 [1697]'de gelmiştir. Altı ay kalmıştır. Sultan II. Mustafa zamanı vezirlerindendir.

1109 [1697] tarihinde ordunun bulunduğu Filibe sahrasına davetle şehit olan Baltacızade Mahmud Paşa yerine yeniçeri ağası tayin edilmişse de, rehavetinden dolayı yine o sene azlolunarak Van muhafızlığıyla teb'îd olunmuş ve oradan 1112 [1700]'de Musul valiliğine tahvil edilerek Musul'da beş ay üç gün kalmış, ondan 1114 [1702] tarihinde tekrar Diyarbekir'e vali nasbedilerek altı ay sonra Bağdat seferine memur olan Serdar Tabanıyassı Mustafa Paşa'nın reyi üzere hareket etmek emrini almış iken, müşarünileyhe karşı adem-i itâat etmiş ve vezîr-i müşârünileyh Diyarbekir'den geçerken istikbal ve teşyî' etmeyip [:uğurlamayıp] bârid [:soğuk] muamelede bulunmuş olduğundan, Mustafa Paşa; 1114 [1702] senesinde sadrazam oldukta, rikâb-ı hümâyûna bir takım iftirada bulunarak İbrahim Paşa'nın katline ferman sadır olması üzerine İbrahim Paşa'yı Diyarbekir'de katlettirmiş.

Kendisi de ardı sıra 95. sayfada [:bu metinde [98] sayfada] yazıldığı üzere idam edilerek İbrahim Paşa'nın intikamı alınmıştır. Fesübhanellâh.[110]

---

[109] *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, [4306]; *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 112.
[110] *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 562.

Sicill-i Osmânî'de[111] buna Kavukçu İbrahim Paşa diyor. Dramalıdır. Yeniçeri ocağından bi't-tefeyyüz 1106 [1694]'te kul kethüdası oldu. 1107 [1695]'te sû-i hâline mebni beylerbeyi payesiyle Eğriboz muhafızlığına gönderildi. 1108 [1696]'da vezaretle Diyarbekir valisi nasbedilmekle beraber, Engürüs yani Macaristan seferine memur oldu. 1109 Muharreminde [Temmuz 1697] Sentine harbinde şehit oldu diye *Kāmûsü'l-a'lâm*'ın beyanatına muhalif ifadede bulunur.

Diyarbekir Salnamesi de iki defa vali olduğunu, *Kāmûsü'l-a'lâm*'ı tasdiken zikrediyor.

Musul Salnamesi de Musul valisi olduğunu söylüyor ki *Sicill-i Osmânî* söylemiyor.

Şu hâlde sıhhat, *Kāmûsü'l-a'lâm*'da kalıyor. Hatta *Sicill-i Osmânî*'de[112] bu İbrahim Paşa'yı diğer bir İbrahim Paşa zannederek Kürttür, yeniçeri ocağından bi't-tefeyyüz 1109 [1697]'de kul kethüdası ve o sene Şabanında yeniçeri ağası ve 1112 Şevvalinde [Mart 1701] vezaretle Musul ve 1114 [1702]'de Diyarbekir valisi olup o sene maktul olup şeci ve müstakim ve Mustafa Paşa adlı oğlu olduğunu yazması da, *Kāmûsü'l-a'lâm*'ı müeyyittir. Dramalı ve Kavukçu diğer bir İbrahim Paşa'yı bu Kürt İbrahim Paşa'yı zannederek birbirine karıştırmıştır. [100]

107• DURSUN MEHMED PAŞA

1109 [1697]'de gelmiştir. Altı ay valilik ederek ahali tarafından kovulmuştur. 1107 [1695]'te Halep'te pek az valiliği vardır.

---

111 *Sicill-i Osmânî*, I, 113.

112 *Sicill-i Osmânî*, I, 115.

Kavukçu İbrahim Paşa (I, 113), bu İbrahim Paşa (I, 155) Sicil'de ayrı ayrı işlenmiştir. (HN)

108• ☙ ÇELEBİ YUSUF PAŞA

1110 [1698]'de yedi ay, 1115 [1703]'te on bir gün valilik etmiştir. 1110 [1698]'de Diyarbekir'den Musul'a giderek bir sene ve 1115 [1703]'te de beş ay ve 1121 [1709]'da iki sene kalmıştır.

109• ☙ BIYIKLI MEHMED PAŞA

1111 [1699]'da gelmiştir. Bir sene dokuz ay oturmuştur.

110• ☙ TOPAL YUSUF PAŞA

1112 [1700]'de gelmiştir. İki sene kalmıştır. 1115 [1703]'te Musul'da bir sene bir ay bulunmuş ve 1124 [1712]'de Rakka'da iken, Şevvalin gurresinde azledilerek 1125 [1713]'te Halep birleştirilip valiliği kendisine tevcih edilmiş ve iki sene kaldıktan sonra, 1126 [1714]'te Şam valisi olmuş bir sene devam etmiştir.

111• ☙ PALABIYIK YUSUF PAŞA

1117 [1705]'te gelmiştir. Bir sene kalmıştır. [101]

112• ☙ İBRAHİM PAŞA

1118 [1706]'da vali olmuştur. Müddeti bir senedir. Divriğilidir. Guzattan ve meşhur ümeradan olup 1109 [1697]'de Divriği beyi ve badehu çavuşbaşı ve 1114 [1702]'de Şehrezor beylerbeyisi ve sonra Kıbrıs ve 1116 [1704]'te Hamid-ili mutasarrıfı ve 1118 [1706]'da bâlâda yazıldığı veçhile vezaretle Diyarbekir ve 1119 [1707]'de Trablusşam valisi olup 1124 [1712] senesinde vefat etti.

Oğlu müderris Mehmed Bey, 1127 Zilkadesinde [Ekim 1715] terk-i hayât etmiştir. Diğer oğlu da Mustafa Paşa'dır.[113]

113• ☙ RECEP PAŞA

Diyarbekir'de biri 1119 [1707]'de üç sene, diğeri 1128 [1715]'te iki sene, üçüncüsü 1137 [1724]'te bir sene ki üç defada altı sene valilik etmiştir. 1129 [1716]'da bir sene Şam'da 1131 [1718]'de beş sene Halep'te valiliği vardır.

Recep Paşa isminde biri, 1132 Zilkadesinde [Eylül 1720] İran seferinde serasker iken, Kethüda Ali Paşa yerine Mısır'a vali tayin, ve 1133 Recebinde [Nisan 1721] azledildiği *Hadîkatü'l-cevâmi'*de[114] yazılıdır. Ama bu olup olmadığı kestirilemedi. Çünkü mezkûr 1132 [1719] ve 1133 [1720]'de Halep'te vali olduğu, *Halep Salnamesi*'nde mukayyettir.

Diyarbekir'in Dağ Kapısı haricinde ve Fısk Kayası üzerinde güzel bir köşk yaptırmıştır. Ama şimdi yıkılmıştır. Bir kısım enkazı duruyor.

114• ☙ MAKTULZADE ALİ PAŞA

Tercüme-i hâli, 66. sayfada yazılı 72. [:bu metinde [68] sayfada 74.] vali Mirahor Merzifonlu Mustafa Paşa-yı Maktûl'ün oğludur. Babası idam edildiğinde çocuk idi.

1112 Şevvalinde [Mart 1701] vezaret rütbesiyle Kandiye valisi, 1113 [1701]'de Özi, badehu Azak muhafızı oldu. 1114 [1702]'de Eğriboz, 1117 [1705]'te Van, 1119 [1707]'de Konya, 1120 [1708]'de Silifke, mezkûr sene Zilkadesinde Adana, 1122 Rebiülâhirinde [Mayıs 1710] Sultan II. Mustafa'nın kerimesi Safiye

---

[113] *Sicill-i Osmânî*, I, 118.
[114] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 258.

Sultan'ı tezevvüçle damat ve Diyarbekir'e vali olup 1125 [1713]'te azl ile; Bozcaada'ya gönderildi. Diyarbekir'deki valiliği üç senedir. 1126 [1714]'te Maraş ve 1127 Ramazanında [Ağustos 1715] Erzurum ve 1128 [1715]'te Halep valisi olup orduya iltihak eyledi. Mansıbı, Rakka'ya ve sonra Konya'ya tahvil edildi. 1129 Muharreminde [Aralık 1716] tevkî'î ve bu Muharremin on birinde [26 Aralık 1716] Anadolu valisi olarak harbe memur oldu. Yine bu sene Cumâdelâhirinde [Mayıs 1717] rikâb-ı hümâyûn kaymakamı ve ba'de'l-azl yine Rakka valisi ve 1134 [1721]'de Şam valisi olup sonra yine Rakka valiliği ilâve edildi.

1135 Saferinde [1722 Kasım] beyne'l-haremeyn [102] Birke menzilinde terk-i hayat eyledi. Vecîh, nebîh, levendane-atvâr bir vezîr-i nâmdâr idi. Hatta bir aralık sadarete tayini tasmim edilmişti. Vefatında yaşı kırk üç idi.

Diyarbekir'de vali olduğu vakit, Lebabe adlı hemşiresi beraberinde olup 1123 [1711] tarihinde vefat ederek Hazret-i Süleyman'ın yanına defnedilmiştir. Mezarındaki tarih, 65. sayfada [:bu metinde [68] sayfada] yazılıdır.[115]

Zamanında yani 1124 [1712] senesinde Ulu Cami yandı. Kendisi tamir ve müezzinler mahfilini de kethüdası Hüseyin Ağa tecdit eylemiştir.

Şuaradan Âgâh-ı Semerkandî, paşa-yı müşârünileyhin evsafına ve camii tamir ettiğine dair söylediği kaside ve sanatlı aşağıdaki tarihler, Âgâh Efendi'nin yazısıyla mihrabın yukarısında yazılmıştır ve kubbenin etrafındaki âyât-ı kerîmeler de yine Âgâh Efendi'nin öz hattıdır. Kaside budur:

[1] Âsaf-ı gâzî Alî Pâşâ vezîr ibn-i vezîr
Kim senâ-ıhvânıdır ehl-i fadl ü dâniş bi'd-darûr

[2] Nîce Âsaf ki zuhûr-ı hışm tedbîrin görüp
Hırkasın başına çekti küllü hattâlin kefûr

---

[115] [68] sayfadaki ilgili dipnotu inceleyiniz. (HN)

[3] Sîr-i çeşm-i matbah-ı cûd ü sehâsı hırs ve âz
Dâne-çîn-i harmân-ı ihsânıdır nezdîk ü dûr

[4] Rezmde düşman-güdâz ve bezmde hâtır-nüvâz
Muhlis-i ehl-i tevâzu', hasm-ı erbâb-ı gurûr

[5] Cûdu rehber oldu bu yanmış yakılmış ma'bede
Himmeti mimâr olup etti imâret sa'yi gör

[6] Şimdi minber söylesin elhamdülillâhillezî
Ezhebe 'anna'l-huzne hamden ilâ yevmi'n-nüşûr

[7] Şimdi mihrâb eylesin ham-küşte kaddın müstakîm
Kim erişti Hazret-i Âsaf'tan envâ'-ı sürûr

[8] Koydu bir âsâr-ı bâkî bu ibâdetgâhta kim
Zikr-i hayrı söylenir efvâhta tâ nefh-ı sûr

[9] Mâ-hasel heykel mine'l-bâbi ile'l-mihrâbi hep
Evvelinden dahi sengîn oldu dahi nev-zuhûr

[10] Nakşolan etrâf-ı tâvânında âyât-ı mübîn
Nûrdur ammâ eder çeşm-i 'adüvv-i dîni kör

[11] Vâki' oldukça cihânda âdet-i hedm ü binâ
Nîk ü bedden hâtıra zevk ü gamın ettikçe mürûr

[12] Devletiyle dâimâ her cânibi ma'mûr ola
Hâne-i nâz-ı adüvvi izz ü câhı ola gûr

[13] Ben dedim her mısra'-ı evvelden evvel harfini
Addedince bî-nazîr-i Âgâh bir târîh olur

[14] Yazdılar târîh-i ta'mîrin bu âlî mabedin
Heykel ü mihrâbı minberle yapıldı bî-kusûr[116]

---

[116] Beyit numaralandırması tarafımızdan yapılmıştır. Kitabedeki beyit dizisi, 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 13 şeklindedir. Bu arada Agah Efendi'nin hattı üzerinden vurdumduymaz eller tarafından boya ile hoyratça geçildiğini derin teessüfle belirtmek durumundayız. (HN)

(1124/1712)

Her mısranın ilk harfi hesap edilecektir:

Âsaf		1
Nice		50
Seyr		60
Rezm		200
Cûd	+	3
		314
Şimdi		300
Şimdi	+	300
		914
Koydu		100
		40
Nakş		50
Vâki		6
Devletiyle		4
Yazdılar	+	10
		1124

Müezzinler mahfilinin tarihi:
"Andelîb-i Habeş'in lânesi oldu tecdîd"[117] (1124/1712) [103]

---

[117] Müezzinler mahfilinin tam kitabı şöyledir:

Fahr-ı erbâb-ı himem ya'nî Hüseyin Ağa kim
Ola ikbâl-ı sa'âdet ile her rûzu sa'îd

Nice Ağa ki eder terbiyeti bâr-âver
Bir nihâlin ne kadar hilkati olursa da bîd

Kethüdâ-yı Ali Paşa o vezîr ibn-i vezîr
Ki onun zâtı ile oldu vezâret te'yîd

Kāmeti çok da uzatmaya bir Âgâh yeter
Şâyet ol hâtır-nâzikte gubâr ola bedîd

Dedi bu mahfili yaptıkta hurd târîhini
Andelîb-i Habeş'in lânesi oldu tecdîd

115• ☙ ŞEHLÂ İBRAHİM PAŞA

1125 [1713]'te gelmiştir. Valiliği iki senedir. Kız Hüseyin Paşa'nın oğlu ve dâmâd-ı şehriyârîdir.

Enderun'da yazıcı ve sonra Enderun hazine kethüdası ve 1115 Şevvalinin 7'sinde [13 Şubat 1704] silâhtar olup Zilhiccenin 12'inde [17 Nisan 1704] azl ve nefyedildi. 1116 Cumâdelâhirinin 8'inde [8 Ekim 1704] vezaretle Şehrezor 1117 [1705]'de Halep, 1119 [1707]'de Erzurum, 1121 [1709]'da tekrar Şehrezor, 1122 Şabanında [Eylül 1710] sâniyen Halep, 1123 [1711]'te Musul, 1125 [1713]'te Diyarbekir valisi olup orduya memur oldu. 1126 [1714]'te sâlisen Şehrezor valisi olup 1127 [1715]'te rütbesi ref' ile nefyedildi. O sene Cumâdelâhirinde ibkâ-yı vezâretle İnebahtı, 1129 [1716]'da İstanköy, 1131 [1718]'de Eğriboz, 1133 [1720]'de Maraş, 1134 Muharreminde [Ekim 1721] sâniyen Erzurum valisi ve o cihet seraskeri oldu. 1135 [1722]'de sû-i hizmetine mebni İçil mutasarrıflığına naklen Gence ve Revân kumandanı oldu.

1136 Rebiülâhirinde [Şubat 1724] Tiflis'ten İçil'e gitmek üzere Erzurum'a dönerken yolda vefat eyledi. Erzurum'da defnolundu. Sultan Mustafa Han-ı sânî'nin kızı Emine Sultan'ın zevcidir. Nazım ve nesirde kadir, zeki, latâife, ulemaya, zurefaya mail idi. Minder mastısı denir.[118]

116• ☙ KARA MUSTAFA PAŞA

1127 [1715] vali olmuştur. Müddeti bir senedir. 1143 [1730]'da yine gelmiş, iki sene üç ay oturmuştur. Bu senede çarşı yanmıştır. Bir de 1146 [1733]'te vali olmuştur. Bir sene dört ay hüküm sürmüştür.

---

[118] *Sicill-i Osmânî*, I, 121-122. Halep, Musul salnameleri.

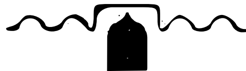
117• ☙ KÖPRÜLÜ ABDULLAH PAŞA

Tercüme-i hâli, 65. sayfada yazılı 70. [:bu metinde [68] sayfada 74.] vali Sadr-ı şehîd Mirahor Merzifonlu Mustafa Paşa'nın ikinci oğludur. 1112 Şabanının 2'sinde [12 Ocak 1701] Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'ye damat olmuştur.

O günlerde vezaret rütbesiyle kubbenişin oldu. Müteakiben nişancı ve 1114 [1702]'de İstanbul kaymakamı ve o sene içinde Hanya ve 1117 [1705]'de Sakız ve 1119 Rebiülevvelinde [Haziran 1707] Sivas ve 1121 [1709]'da Trabzon ve 1122 [1710]'da Eğriboz, badehu tekrar Hanya ve 1124 [1712]'de sâniyen Trabzon ve 1126 [1714]'te Musul ve 1127 [1715]'te Aydın valisi ve 1128 [1715]'te Kudüs ve Hamîd sancaklarıyla Mora seraskeri ve mezkûr sene Zilkadesinde [Ekim 1716] İnebahtı muhafızı ve 1129 [1716]'da Şam ve 1130 [1717]'de Diyarbekir ve 1132 Rebiülevvelinde [Ocak 1720] Erzurum valisi ve 1135 Zilkadesinde [Ağustos 1723] Van vilayetiyle Azerbaycan ve Tebriz seferi seraskeri naspedildi.

1137 [1724]'te Tebriz'i feth ederek Nadir Şah ile mükâlemeye memur oldu; ve 1138 [1725]'te seraskerlikten ba'de'l-azl 1139 [1726]'da Sayda ve 1141 Muharreminde [Ağustos 1728] Kandiye ve o sene Zilhiccesinde [Haziran 1729] Mısır ve 1144 Muharreminde [Temmuz 1731] Kandiye ve 1145 Rebiülevvelinde [Ağustos 1732] Bender ve Şevvalinde [Mart 1733] Konya ve 1146 [1733]'te tekrar Mısır valisi oldu. 1147 [1734]'te tekrar İran seferi seraskeri tayin edildi; ve 1148 [1735]'te Sultan I. Mahmud zamanında Acemlerle yeniden ateş-i harb parlamakla arslancasına vukubulan bir muharebede şehiden irtihal etti.

Babası, Macaristan muharebesinden sonra 65. sayfada [:bu metinde [68] sayfada] yazıldığı üzere idam edildi. Ve oğlu Abdurrahman Paşa da kendinden dokuz sene evvel Hemedan cenginde şehit olmuştur.

Yeni Kapı'yı açmış ve bedeni tamir etmiştir.[119]

Müşarünileyh; âkıl, reşid, şeci, müdebbir, adil, munsıf, mücahit, alim, şair idi. [104] Arabî eş'ârını havi mürettep divanı vardır, Beyrut'ta tabedilmiştir. Oğlu Ebû Nâile, *"el-İfâdetu'l-mukni'a fî kırâati'l-e'immeti'l-erba'a"* namındaki eseri telif etmiştir.

Müşarünileyh Abdullah Paşa, Câmi'-i Nebî'nin cenubunda bir darulkurra yaptırmış idi. 1303 [1885] târîh-i hicrîsinde tamir edildikten sonra, mahkeme-i şer'iyye, Kadı Mekki Bey zamanında oraya nakledildi. Kâdî-ı mûmâileyh, bu [...][120] tamirine muaccem olduğunu ima etmeksizin [şu beyitleri söylemiştir]:

Dil-i âşık gibi vîrân ü harâb olmuş iken
Yapılıp mahkeme oldu hele dârulkurrâ

Kādî-i belde idi söyledi Mekkî târîh
Dâimâ evc-i alâda ola şer'-i garrâ (1303/1885)

Seferberlik evveline kadar duruyordu. Sonra yıktırıldı. Yola alındı. Bunun karşısında ve camiin duvarına bitişik bir sebil de bina etmiştir. Kubbesinin içinde kerimesi ve ailesi medfundur. Diyarbekirli Hamî merhumun bir kasidesi vardır.

Abdullah Paşa, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin kızı olan zevcesi Zübeyde Hanım için 30 cüzü havi gayet nefis bir hatla yazılmış Mushaf-ı şerîfi 1133 [1720][121] tarihinde vakfettiği ve üzerinde kendisinin mührü bulunduğu Nakîb-i merhûm Hacı Mesud

[119] Bu cümle [103] sayfanın en altına yeri belirtilmeksizin muhtemelen sonradan konulmuştur. [103] sayfanın sonu ile [104] sayfanın başı arasında metin akışı, bu cümleyi arada kabul etmeyecek şekildedir. Bu nedenle cümle buraya yerleştirildi. (HN)

[120] Bir kelime okunamıyor. (HN)

[121] Tarih böyle yazılıdır. Abdullah Paşa, 1132 Rebiülevvelinde [Ocak 1720] Erzurum valiliğine atanmıştır. (HN)

Bey'in hanesinde el-yevm mevcut bulunan nüshalar arasıra bazı hatimlerde tilâvet ve istis'âd olunur. [105]

118• ARİFÎ AHMED PAŞA

Topal Yusuf Paşa'nın mühürdarı ve divan efendisi olup hâcegânlık rütbesini ba'de'l-ihrâz, 1122 [1710]'da sadaret mektupçusu ve o sene Ramazanında [Ekim 1710] reisülküttap oldu. 1124 [1712]'de azledildi.

Sair mansıplara nakledildikten sonra da, 1130 Ramazanında [Temmuz 1718] vezaretle Teke sancağı mutasarrıfı ve takâ'-i hudûd memuru naspedildi. Badehu Vidin muhafızı ve 1132 Rebiülevvelinde [Ocak 1720] Diyarbekir'e vali olup üç sene kalmıştır. 1135 [1722]'de İran seferine serasker ve 1137 [1724] Van seraskeri olup 1139 Cumâdelûlâsında [Aralık 1726] Halep 1141 [1728]'de Sivas ve 1143 Rebiülâhirinde [Ekim 1730] Erzurum valisi tayin edildi. Bu vakte kadar seraskerlik uhdesinde baki idi. 1144 [1731]'de Halep'te Taşlıbakır'da oturdu. Bir müddet sonra tekrar Teke sancağı mutasarrıfı oldu.

1145'te Cumâdelûlâ ayında [Ekim 1732] kazaen vefat etti. Aslen İstanbulludur. Şiiri, inşası mükemmel ve tab'an hadîd idi. Altı nevi yazı yazmakta mahir idi. Ricalden Süleyman Efendi kendinin damadıdır.[122]

Kāmûsü'l-a'lâm[123] tercüme-i hâlini bu suretle yazıyor. Ama Diyarbekir'deki valiliğinden bahsetmiyor. *Sicill-i Osmânî*, Halep'te iki defa vali olduğunu beyan ediyor ki bunun birincisine dair yazdığı 1130 [1717] tarihi, Diyarbekir'de bulunduğu tarihtir. *Kāmûsü'l-a'lâm* ve *Halep Salnamesi* de Halep'te bir defa vali olduğunu

[122] *Sicill-i Osmânî*, III, 264.
[123] *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 3042.

zikrediyorlar. Şu hâle göre tertipte, tab'da yanlışlık; sıhhat Halep ve Diyarbekir salnanemelerindedir.

Müşarünileyhin şu beyit, zâde-i tab'ıdır.

Etmez tarîk-i Hakk'ta olan, halka serfürû
Eğmez minâre kāmetini bâd eserse de [106]

119• ☙ SİLÂHTAR MEHMED PAŞA

İstanbulludur. Sultan III. Ahmed devri ricâlindendir. Saraya girerek çavuşlukla kiler odasına memur olup badehu kiler kethüdası ve 1137 [1724]'te def'aten silâhtar ve 1138 [1725]'te Diyarbekir'e vali ve 1140 [1727]'de vezir ve Ayşe Sultan'ı almakla damat oldu. 1141 [1728'de] kubbenişin olmuş ve Erzurum eyaleti arpalık verilmiş idi.

1143 [1730]'da Damad İbrahim Paşa'nın idamını mucip hadise üzerine mühr-i sadâret, uhdesine verildi. Müteakiben padişah olan Sultan I. Mahmud canibinden sadarette ibka edildi. Yüz günlük sadaretten sonra azl; ve Halep eyaletine nasp olundu. Dört sene sonra ve 1145 [1732]'de tekrar Diyarbekir'e geldi. Bir sene kaldı. 1148 [1735]'te Bağdat'a gitti. Bir sene valilik etti. 1149 [1736]'da yine Diyarbekir'e gönderildi. Bu kere dahi bir sene oturdu.

1150 [1737]'de Halep'te ve bir rivayete göre de Erzurum'da vefat etti. Öyle nazik bir zamanda umûru idare edecek iktidara malik değil idi.

Son zamanı olan 1149 [1736]'da çok kış olup bir batman kömür kırk, bir batman odun sekiz paraya çıkmıştır.

120 • ☙ KÜRT İBRAHİM PAŞA

Sultan II. Mustafa devri vezirlerindendir. Aslen Kürttür. 1109 [1697] tarihinde kul kethüdası iken, Vezir İbrahim Paşa'nın azli üzerine yeniçeri ağası olmuş ve badehu mîrimîrânlıkla Şehrezor beylerbeyliğine tayin olunmuş iken, vuku bulan iltimas üzerine memuriyeti Kıbrıs'a döndürülmüştür. Muahharen Kıbrıs'tan Maraş'a gitmiş hayli müddet orada vali kalmıştır. Sonra Bağdat valisi Hasan Paşazade Ahmed Paşa'nın vali iken İran ile vaki olan muharebeleri esnasında tahrip edilen Bağdat bedenlerini, kalelerini tamire, ıslâha memur edilmiş idi.

Bilâhare vezaret rütbesiyle 1139 [1726]'da Diyarbekir'e vali oldu. Ahmed Paşa ordusuna imdat olarak mükemmel bir fırka asker ile Tebriz'e gitmişti. İki sene Diyarbekir valiliğinde [vezîr-i] mükerrem, unvanıyla müftehir olduğu hâlde, Sultan I. Mahmud'un saltanatı zamanında ve 1163 [1749] tarihinde Trabzon valiliğine gönderilmişti. *Kāmûsü'l-a'lâm* böyle diyor.[124]

Sicill-i Osmânî'de[125] Türkmen ağası olup 1128 Saferinde [Ocak 1716] mîrimîrânlıkla Mora kılâ'ı muhafızı badehu Trablusşam, Halep, Maraş ve 1138 Rebiülevvelinde [Kasım 1725] Şehrezor, sonra vezaretle Kürdistan valisi bilâhare Konya, 1139 Şabanında [Mart 1727] Adana, 1140 [1727]'de ilâveten Diyarbekir valisi oldu. 1142 [1729]'a kadar orada bulunup badehu mansıbına döndü. 1145 Şabanında [Ocak 1733] Sayda ve 1146 Rebiülevvelinde [Ağustos 1733] tekrar Konya ve 1147 1734]'te yine Trablusşam ve 1148'de Cumâdelâhirde [Ağustos 1735] Van ve badehu Kale-i cedîde muhafızı olarak Trabzon valisi oldu. 1152 [1739]'da Kefe'ye memur edildi. O taraflarda öldü. Şeci, gayûr idi. İran'da hidemât-ı müstahsenesi görüldüğünü ve oğlu mîrimîrândan Mustafa Paşa olduğunu yazıyor. [107]

---

124 *Kāmûsü'l-a'lâm,* I, [562-563].
125 *Sicill-i Osmânî,* I, 127.

121• HACI MUSTAFA PAŞA

1141 [1728]'de gelmiştir. Bir sene kalmıştır. Bunun zamanında memlekete bir fil gelmiştir.

122• HEKİMBAŞIZADE ALİ PAŞA

Ser-etibba Nuh Efendi'nin oğludur. 1100 [1688]'de Berat gecesi dünyaya gelmiştir. Kardeşlerinin mümtazıdır.

Sultan III. Ahmed devrinde silâhşör, kapıcıbaşı, Türkmen ağası sonra Zile voyvodası ve 1134 [1721]'de Rumeli beylerbeyi payesiyle Adana ve 1137 Saferinde [Ekim 1724] rütbe-i vezâretle Anadolu valisi ve Zilkadede [Temmuz 1725] Şehrezor inzimamı ile Tebriz seraskeri ve 1140 [1727]'de Tebriz ve 1142 [1729]'da Diyarbekir valisi olup bir sene sonra 1143 [1730]'da tekrar Tebriz valisi ve seraskeri nasbedildi. Tebriz ile Rumiye'yi fethetti.

1144 Ramazanında [Şubat 1732] Moralı Topal Osman Paşa yerine sadrazam oldu. Üç sene dört ay on üç gün sonra, 1148 Saferinde [Haziran 1735] azl ve Midilli'ye i'zâm edildi. Müteakiben Kandiye valisi ve 1149 [1736]'da Bosna valiliğine gidip harp esnasında fevkalâde celâdet ibraz ve düşmanı berbat eyledi.

1153 Rebiülevvelinde [Mayıs 1740] Mısır valisi ve 1154 Recebinde [Eylül 1741] tekrar Anadolu valisi olup 1155 Saferinde [Nisan 1742] Hacı Ahmed Paşa'ya halef olarak tekrar sadrazam oldu. Bu defa olan sadaretine "Şeyhülvüzera" terkibi tarih düşmüştür. İran seferini tehiri sebebiyle bir sene altı buçuk ay sonra, 1156 Şabanının 4'ünde [23 Eylül 1743] azl ile tekrar Midilli'ye nefyedildi.

Az müddette Kandiye ve 1157 Ramazanında [Ekim 1744] Bosna ve 1158 Şabanında [Ağustos 1745] Halep valisi [olup] eşkı-

yayı tedmîr eyledi. 1159 Zilkadesinde [Kasım 1746] Kars seraskeri ve üçüncü olarak Anadolu valisi ve 1160 Zilkadesinde [Kasım 1747] yine Bosna ve 1161 Saferinde [Şubat 1748] Tırhala ve Cumâdelâhirinde [Mayıs 1748] Bender muhafızlığıyla Özi ve 1164 Saferinde [Aralık 1750] Vidin ve Cumâdelevvelinde [Mart 1751] Trabzon ve 1168 Rebiülevvelinde [Aralık 1754] râbian Anadolu valisi olup 1168 Cumâdelâhiresinin 4. günü [18 Mart 1755] Köse Mustafa Paşa yerine üçüncü [defa] olarak sadrazam oldu. Üç ay iki gün sonra azle uğradı. Magosa'ya sonra Rodos'a nefyedildi.

1169 Muharreminde [Ekim 1755] affa nail olup Mısır valiliğine gönderildi. 1170 Cumâdelevvelinde [Ocak 1757] azl ile yine Anadolu'ya vali olup 1171 Zilhiccesinin 30'unda [4 Eylül 1758] dünyadan el çekti.

Sûfî, sahî, âlî-himmet idi. Dairesi fakirlerle, dervişlerle mâlâmâl olup her yerde adaletten ayrılmazdı. Hukuka riayeti vardı. Zamanın vüzerası kendine hürmet ederlerdi. Ebyatı, eş'ârı vardır. Naaşı Kütahya'da defnedildi. Sonra İstanbul'a götürüldü. Cenazesine fena arız olmuştu. Oğulları Hasan ve Süleyman beylerdir.[126] [108]

Ali Paşa, İstanbul'da Çizmeciler Tekyesi Mescidi ki Kabataş yanındadır, bu mescidin ittisalinde bir çeşme yaptırmıştı. Şair Seyyid Hüseyin Vehbi'nin söylediği manzumenin tarihi budur:

Muhammed Mustafâ'nın rûhuna bu âb-ı hayât aktı
Ne dilcû çeşme yaptı fî sebîlillâh Ali Paşa (1145/1732)[127]

İstanbul'da Bandırmalı Tekyesi Camii'ni 1142 [1729]'da yaptırmıştır.

---

[126] *Sicill-i Osmânî*, III, 579; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [IV, 3187-3188].
[127] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, [81-]85.

123• GÜRCÜ İSMAİL PAŞA

Sultan Mahmud-ı evvel devrinde mesned-i sadârete nail olan vezirlerdendir. An-asl yeniçeri zâbıtânından Türk Şaban Ağa'nın köle[si] iken, vefatında Arnavut Mustafa Ağa'ya ve bazı ağaların hazinedarı bulunmuş ve badehu çorbacılıkla çerâğ ve kul kethüdası ve muahharen 1144 Rebiülevvelinde [Eylül 1731] yeniçeri ağası ve 1145 Saferinde [Temmuz 1732] vezaretle Rumeli valisi, badehu İnebahtı muhafızı olup İran seraskeri maiyetine memur edilmiştir.

1147 [1734]'te Diyarbekir valisi; ve Rebiülevvelinde Bağdat ve 1148 Saferinin 28'inde [20 Temmuz 1735] sadrazam; iki ay yirmi yedi gün sonra Şabanın 9'unda [25 Aralık 1735] azl edildi.[128]

Sakız'da ikamete memur ve 1151 [1738]'de tekrar İnebahtı muhafızı olup orada fevt [olmuştur]. Yaşı yetmiş idi. Tepebaşı'nda çeşme yaptırmıştır.[129]

Sadrazam Damad İbrahim Paşa'ya muhzır ve 1143 [1730] vakasında seksoncu ve sonra ağa-yı bektâşiyân ve yeniçeriler ağası olmuş ve vezaret rütbesi de uhdesine tevcih edilmiş idi.

Sadarete gözü olup tahrîkâttan geri durmadığından, 1145 [1732]'de Rumeli eyaletine ve müteakiben İran seraskeri Abdullah Paşa maiyetine verilmiş ve 1147 [1734]'te Diyarbekir'e ve dokuz ay sonra Bağdat'a vali olmuştur. Bir sene sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın birinci sadaretinden azli üzerine, kızlar ağasının delâletiyle 1148 [1735]'te mesned-i sadârete terfi edildi.

Bektaşiyan ağası iken lüzumlu lüzumsuz kan dökmeyi âdet etmekle avam arasında zapt ü raptte iktidar ile şöhret bulup sadarette dahi mürtekipleri iltizamla rüşvet kapısını açtığından dolayı, 87 günlük sadaretten sonra azl ve malı müsadere olunarak Rodos'a

---

128 *Sicill-i Osmânî*'de böyle olmakla beraber, söz konusu tarihler arasında beş aydan fazla süre vardır. Haddizatında bu konuda çeşitli tarihler kaydediliyor. (HN)

129 *Sicill-i Osmânî*, I, 363.

nefy,[130] badehu Sakız'a nakil ve nihayet Hanya muhafızlığına nasp olunarak orada vefat etti. Hunhar, zalim, cahil, mürtekip bir adam idi.[131]

124• SARI MUSTAFA PAŞA

1147 [1734]'te vali olmuştur. Altı ay sonra azledilmiştir. Sultan I. Mahmud devrinde ve 1153 [1740] tarihinde kaptan olmuş, bir buçuk sene sonra azle uğramıştır. 1157 [1744]'te tekrar kaptan tayin edilerek 1158 [1745]'te vafat etmiştir.[132]

125• GENÇ ALİ PAŞA

Damad İbrahim Paşa'nın kardeşidir. 1123 [1711]'de vefat eden Halil Ağa'nın oğludur. Nevşehirlidir. Bi't-tefeyyüz 1136 Rebiülâhirinde [Aralık 1723] rütbe-i vezâretle tevkî'î ve Ümmü Gülsüm Sultan'ın zevci oldu. 1140 [1727]'de Karahisar sancağı ilâve edildi. 1141 [1728]'de Halep valisi nasp olundu. *Halep Salnamesi*'nde Damad Ali Paşa diye yazılıdır. 1143 [1730]'da kardeşi İbrahim Paşa, sadrazam iken idam edilmesiyle, Dersaadet'ten taşraya i'zâm ve 1149 [1736]'da Diyarbekir'e vali oldu. Müddeti iki aydır. Sonra vefat etti. Oğlu Muhafız Mehmed Bey'dir.[133]

Diyarbekir Salnamesi'nde 1149 [1736]'da gelmiş ve iki sene kalmış bir Genç Ali Paşa, bir de 1155 [1742]'de gelen ve altı ay kalan bir Güleç Ali Paşa vardır ki bazı yerde buna Gümeç Ali Paşa denilir.

---

130 *Kâmûsü'l-a'lâm*'da böyle, önceki dipnotu inceleyiniz. (HN)
131 *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 948.
132 *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2917; *Diyarbekir Salnanemesi.*
133 *Sicill-i Osmânî*, III, 533.

Sicill-i Osmânî ise 120. olarak, 104. sayfada ismi yazılı [:bu metne göre [108] sayfada; yani biyografisi işlenmekte olan 125. vali] Ali Paşa'ya "Genç" dediği gibi, 1155 [1742]'de gelene de "Genç" söylüyor ki yanlıştır. 1155 [1742]'de gelen Güleç Ali Paşa'dır. 90. sayfada ismi yazılı 95. rakamlı [:bu metinde [93] sayfada 100. vali Hacı] Küçük Osman Paşa'nın oğludur.[134] Babası delâletiyle 1136 [1723]'te mîrimîrân ve Kudüs mutasarrıfı ve İran muharebelerinde bulunup Revan umurunu görmeye muvaffak olmakla Revan valisi ve badehu Kefe ve 1140 [1727]'de Özi valisi ve müteakiben vezir nasbedildi. 1144 [1731]'de Kars ve sonra yine Gence ve 1148 Zilhiccesinde [Nisan 1736] Konya ve 1149 [1736] Anadolu ve o sene içinde Diyarbekir ve iki ay sonra 1150 Rebiülâhirinde[135] [Temmuz 1737] Bender seraskeri ve Rumeli valisi ve 1151 [1738]'de adem-i muvaffakiyetine mebni ba'de'l-azl Akkirman muhafızı ve Şabanda ilâveten Maraş valisi ve sonra yine Özi valisi ve 1154 [1741]'de kötü hizmetine mebni tedip edilerek öldü.

Zamanında 1150 [1737]'de büyük taun olmuştur.[136]

Genç Ali Paşa, gelen Abdi'yi ve imamını 1150 [1737]'de asmıştır. Bundan sonra Ahmed Paşa isminde biri vali olmuşsa da, *Salname*'de ismi yoktur.[137] [109]

---

[134] Yazar, *Sicill-i Osmânî*'nin kayıtlarını karıştırmış görünüyor. *Sicill*'de biyografisi verilen Damad İbrahim Paşa'nın kardeşi olan Genç Ali Paşa'nın Diyarbekir valiliği belirtilmemiştir. Küçük Osman Paşa'nın oğlu Genç Ali Paşa ise 1149/1737'de Diyarbekir valisi olmuştur. Koca Abdi Paşa'nın oğlu Güleç Ali Paşa ise 1155/1742'de Diyarbekir valisi olmuştur. *Sicill-i Osmânî*'de bu vali, yazarın ifadesinin aksine Genç değil Güleç Ali Paşa olarak geçer. Oysa yazar, "1155/1742'de gelen, Güleç Ali Paşa'dır" dedikten sonra, 1149/1737'de vali olan Küçük Osman Paşa'nın oğlu Genç Ali Paşa'nın biyografik bilgilerini kaydediyor. (HN)

[135] Yazarın *"iki ay sonra"* ifadesi tarih karışıklığına yol açıyor. Diyarbekir'e atanması, 1149'un son ayı olan Zilhiccenin sonu bile olsa 1150 Rebiülahirine kadar arada en az dört aylık süre vardır. Haddizatında "iki ay sonra" ifadesi *Sicill-i Osmânî*'de mevcut değildir. (HN)

[136] *Sicill-i Osmânî*, III, 535; *Diyarbekir Salnamesi.*

126• ꕥ ABDİ PAŞAZADE ALİ PAŞA

Koca Abdi Paşa'nın oğludur. Ümeradan iken mîrimîrân ve az müddette vezaretle Mora muhafızı oldu ve 1147 Recebinde [Kasım 1734] Eğriboz muhafızı, sonra Saliha Sultan'ın zevci oldu. 1150 [1737]'de Diyarbekir'e vali nasbedildi. Ve asker sürücüsü dahi tayin olundu. Üç ay sonra 1151 [1738]'de Belgrad muhafızı ve badehu Rumeli valisi ve sonra yine Belgrad muhafızı ve 1153 Cumâdelâhirinde [Ağustos 1740] Şam valisi olup 1154 [1741]'de azledildi. 1155 [1742]'de tekrar Diyarbekir valisi ve bir sene yedi ay sonra 1156 [1743]'te İran seraskeri olup 1157 Rebiülevvelinde [Nisan 1744] Diyarbekir'de vefat eyledi. Umuru idarede mahareti var idi. Oğlu Abdi Paşa'dır.[138] [110]

127• ꕥ TUZ MEHMED PAŞA

1151 [1738]'de gelmiştir. Bir sene kalmıştır.

128• ꕥ MEHMED MEMİŞ PAŞA

1152 [1739]'de vali olmuştur. Yedi ay devam etmiştir. 1147 [1734]'te bir sene bir ay 1148 [1735]'te bir sene üç ay ki iki sene dört ay da Musul'da valiliği vardır.

129• ꕥ ÇETECİ ABDULLAH PAŞA

Diyarbekir'e tabi Çermik kasabasındandır. Diyarbekir'de beş defa valiliği vardır. 1153 [1740]'ta bir sene, 1157 [1744]'te bir sene

---

[137] Son iki paragraf, müteakip sayfanın altına sonradan ilâve edilmiştir. İkinci paragraf da birinciden sonra ilâve edilmiş bir not olarak görünüyor. (HN)
[138] *Sicill-i Osmânî*, III, 535, 536; *Salname*.

on ay, 1163 [1749]'da bir sene altı ay, 1165 [1751-1752]'de yine bir sene altı ay, 1173 [1759]'da sekiz buçuk ki cem'an altı sene altı buçuk aydır.

Sicill-i Osmânî,[139] bulunduğu memuriyetleri sırasıyla şöyle yazıyor. İptida vezirlere leventbaşı olarak şecaatle kesb-i iştihâr etti. Bu sayede mîrimîrân payesine nail oldu. 1152 [1739] Sivas ve 1153 Cumâdelâhirinde [Ağustos 1740] Diyarbekir ve 1154 Muharreminde [Mart 1741] Rakka beylerbeyi ve 1157 Ramazanının 26. gününde [2 Kasım 1744] rütbe-i vezâretle tekrar Diyarbekir ve 1159 Ramazanında [Eylül 1746] Adana ve 1160 Rebiülevvelinde [Mart 1747] Faş ve mezkûr sene Ramazanında [Eylül 1747] Van ve 1161 Cumâdelûlâsında [Nisan 1748] Trabzon ve 1162 Zilhiccesinde [Kasım 1749] üçüncü olarak Diyarbekir ve 1164 Cumâdelûlâsında [Mart 1751] Erzurum ve 1165 Rebiülevvelinde [Ocak 1752] dördüncü olarak Diyarbekir ve 1166 Recebinde [Mayıs 1753] Anadolu ve 1167 Recebinde [Nisan 1754] tekrar Erzurum ve 1168 Saferinde [Ekim 1754] tekrar Sivas ve 1170 Zilhiccesinde [Ağustos 1757] Halep ve 1171 Saferinde [Ekim 1757] emîrülhâc ve Şam valisi olup 1172 Rebiülâhirinde [Aralık 1758] kendisine taltîfnâme-i hümâyûn gönderildi.

Emîrülhâclığında urbân eşkıyasıyla olan muharebesi dillerde destan oldu. Mekke-i mükerreme emiri Şerif Müsâid, müşarünileyhin iş'ârı üzerine azl; ve kardeşi Cafer'in tayin edilmesinden münbais infiâle mebni, Şerif Müsâid'in şikâyet ve iftirası, hasbe'l-îcâb nazar-ı dikkate alınarak müşarünileyh, 1173 Rebiülevvelinde [Ekim 1759] beşinci olarak Diyarbekir'e gönderildi. Gurre-i Recebde işe başlamıştır.

1174 senesi Rebiülevvelinin 15. Pazar gecesi [25 Ekim 1760] saat yedide gök gürler, şimşek çakar, yağmur yağarken, bu dâr-ı

---

139 *Sicill-i Osmânî*, III, 382.

fenâdan gülşen-sarây-ı adn-ı câvîde [111][140] göçtü. Diyarbekir'de Dağ Kapısı haricinde Cinobaşı denilen kabristana defnedildi. O mevkideki mezarlar ref' edildi. Yeri malûm değildir.

Diyarbekir'in namlı şuarasından Abdulgafur Lebib Efendi, müşarünileyhin vefatına tarniyeli olarak:

Düştü bir mısra' onun fevtine târîh Lebîb
Ni'am-ı aff ola zâdı Çeteci Pâşâ'nın (1154/1741)

beytini söylemiştir.

Müşarünileyh, herhangi mahalle gitmişse muvaffak olmuştur. İran muharebesinde ibrâz-ı hizmet ve cesaret etmiştir. Maarif ve edebden behresi ve tabî'at-ı şi'riyyesi var idi. Yazısının güzelliği meşhurdur. Valilik ettiği yerlerde celi hat ile kıtaları vardır. Diyarbekir'de Kale Camii'nde medh-i Nebevîyi, aleyhisselâm, mutazammin olan:

Belega'l-'ulâ bi-kemâlihi
Keşefe'd-ducâ bi-cemâlihi

Hasunet cemî'u hisâlihi
Sallû aleyhi ve âlihi

neşîde-i garrâyı büyük ve uzun bir tahtaya yazarak duvara asmış idi.

Tertîb-i zîbâ, Enhâru'l-cinân fî vicdâni âyâti'l-Kur'ân namlarıyla mevsûm iki eser-i kalemi, fazl ve irfanına şahittir.

Çermik'te de [1170/1756][141] tarihinde güzel bir medrese yaptırmıştır. Kısm-ı a'zamı hâlâ mevcuttur. Müzakere odasının üzerin-

---

140 Metinde [106]. sayfayı takip eden sağ sayfa ile ondan sonraki sol sayfa boş bırakılmıştır. Yazarın sayfanın sağ üstüne koyduğu sayfa numaraları [106]'dan sonra [107] şeklinde devam ederek boş sayfaları dikkate almamıştır. (HN)

141 Tarih, metinde boş bırakılmış. *el-Cezîre'nin Mustasar Tarihi*'nde de "tarihi şudur" (s. 338 valiler bölümü) denilerek tarih verilmemiş. Kitabeye göre bu medrese, 1170/1756'da yapılmıştır. (HN)

deki kitabe kendi el yazısıdır. Dış kapıda da bir kitabesi var idi. Kapı yıktırıldığı zaman, kitabe de ara yerde gitmiştir.

Diyarbekir'de Rum Kapısı haricindeki su benti, kendinin binâ-kerdesidir. Bazı evlerde yine kendi yazısıyla hilye-i nebevî bulunur.

Ahmed Paşa adlı bir torunu var imiş. İsmi aşağıda yazılı Hüseyin Paşa, müşarünileyhin yeğenidir.

Merhumun birinci valiliğinde, yani 1153 senesinde Ramazanda [Kasım 1740] Acem Şahı Tahmas[b]'dan bir fil geldi.

Bu Ahmed Paşa, 1185 [1771] tarihinde Niğbolu muhafızlığına tayin kılınmıştır.[142]

İstanbul'da Sarıgez Mescidi'ni minber vaz'ıyla camiye kalb ettiği, *Sicill*'in de yazılı ise de bunu yapanın Firarî Abdullah Paşa olduğu, *Hadîkatü'l-cevâmi*'de yazılıdır.[143]

"Âhî" tahallus eden müşarünileyh Abdullah Paşa'nın bir gazelinden şu üç beyit ile iktifa edildi.

Rahınla mühr olunca imtihân Şerh-i Metâli'den
Mümeyyizler dedi hüsnün sezâvâr oldu tahsîne

Kaçarken çâh-ı gamzenden dolaştım dâm-ı kisveye
Giriftâr oldu murg-ı hâtırım çengâl-ı şâhîne

Dedim ol şâh-ı hüsne tîğ-i gamzen olmasa Âhî
Dedi bilmez misin cellât lâzımdır selâtîne

130• ☙ KETHÜDA HÜSEYİN PAŞA

1154 [1741]'de gelmiştir. Bir sene sonra, Diyarbekir'de vefat etmiştir. [112]

---

[142] *Târîh-i Vâsıf*, II, 117.
[143] *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 133-134.

131• ☙ KAZIKÇI HÜSEYİN PAŞA

1157 [1744]'te gelmiştir, beş ay valiliği vardır.

132• ☙ ÇELİK MEHMED PAŞA POLATZADE

1159 [1746]'da vali olmuştur, müddeti dokuz aydır.

133• ☙ ŞEHLÂ HACI AHMED PAŞA

Sultan I. Mahmud zamanında sadarete geçen vüzeradandır. 1123 [1711]'de Akdeniz sahilinde Foça namındaki mahalde dünyaya gelmiştir. Amcası Hacı Bekir Paşa'ya intisapla bunun, Cidde valiliğine nasbında kethüdası olmuştu. Sonra İstanbul'a gelerek rikâb-ı hümâyûnda kapıcılar kethüdası ve çavuşbaşı oldu.

Rusyalılar, Özi'yi muhasara ettiğinde ahaliye zahire ve imdat isalına memur olup bu işte muvaffak olamamışsa da, elden geleni dirîğ etmediğinden, Yeğen Mehmed Paşa, sadrazam oldukta, 1150 [1737] tarihinde kethüdası ve müşarünileyhin, serasker tayin olunması üzerine rikâb-ı hümâyûn kaymakamı olmuştu.

1151 [1738]'de Aydın'da zuhur eden eşkıyanın def'-i mazarrâtı memuriyetiyle, Aydın valiliğine nasp olundu. Avdetinde yine rikâb kaymakamlığına geçti. 1152 [1739]'da Sadrazam Ivaz Paşa'nın zamanında tevkî'î ve 1153 Rebiülevvelinin 24. günü [19 Haziran 1740] Ivaz Paşa yerine sadarete tayin edildi. Bir sene on ay on beş gün sonra azliyle beraber malı müsadere ve kendisi Rodos'a nefy olundu.

1156 Cumâdelâhiresinde [Temmuz 1743] vezareti, tuğları iade ve İran seferine asker göndermek üzere Rakka valiliği ve 1157 Muharreminde [Şubat 1744] Halep badehu Erzurum ve 1158 Recebinde [Temmuz 1745] Yeğen Mehmed Paşa yerine İran

seraskeri ve mezkûr sene ahirinde yine Halep valiliğine ve 1159 [1746]'da Kandiye ve 1160'ta Cumâdelûlâda [Mayıs 1747] Diyarbekir valisi oldu. Müddeti beş buçuk aydır. Sonra Zilkadenin 16. [4 Kasım 1747] günü vefat eden Bağdat valisi Ahmed Paşa yerine Bağdat ve 1161 Rebiülevvelinde [Mart 1748] Bağdat'ta zuhur eden fesat sebebiyle istifa ederek İçil'e ve mezkûr sene Ramazanında [Ağustos 1748] Mısır'a vali oldu. 1163 [1749]'da azledildi. Mezkûr sene Zilkadesinde [Ekim 1750] Adana'ya ve 1165 Şevvalinde [Ağustos 1752] üçüncü olarak Halep'e vali nasbedildi. 1166 [1752]'de Halep'te vefat etmiştir.

İstanbul'da Bandırmalı Tekyesi ve camiini tecdit eylemiştir. *"Hânkâh-ı dil-kuşâd-ı evliyâ"*, tarih olarak denilmiştir ki 1170 [1756]'yı gösteriyor. Mezkûr tarihte ise Ahmed Paşa berhayat değil. Anlaşılan vefatından sonra vasiyetine mebni tecdit edilmiştir.[144]

Bu Şehlâ Ahmed, misafirperver idiyse de tama[h]kâr ve hisset [:cimrilik] ve irtişâ [:yolsuzluk] ile meşhur idi.[145] [113]

134• SEYYİD HASAN PAŞA

Karahisâr-ı şarkî'ye tabi İskefser nahiyesinin Odin köyündendir. Sultan Mahmud Han-ı evvel devrinde İstanbul'a giderek Bektaşiyan zümresine girmiş ve bir çok muharebelerde bulunarak çorbacılık ve badehu kul kethüdalığı rütbelerine nail olmuştu. 1151 [1738]'de Vidin'de vefat eden Abdullah Paşa yerine yeniçeri ağası nasbedildi. Belgrad'ın fethinde ve sair harplerde ibrâz-ı şecâ'at etmekle rütbe-i vezârete ve 1156 [1743]'te mesned-i sadârete nail oldu. İki sene on bir ay on altı gün bu makamda kaldıktan sonra, 1159 [1746]'da azlile İçil ve 1161 [1748]'de Diyarbekir valiliğine tayin edildi.

---

144 *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 210-211; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, [795].
145 *Sicill-i Osmânî*, I, 253.

On ay valilik ederek 1161 [1748] tarihinde vefat etmekle, Dağ Kapısı haricinde ve Cinobaşı denilen mahal kabristanına defnedildi.

Muhteşem mezarı, 1342 [1923] tarihine kadar mevcut; ve Diyarbekir şuarasından Abdulgafur Lebib Efendi tarafından vefatına dair söylenilen zîrdeki târîh-i garrâ, mezarı taşında yazılmış, tarafımızdan daima ziyaret olunmuştur. Pek değerli, muhibb-i ulemâ bir zat idi.

İstanbul'da Hasan Paşa namıyla yad olunan hanın banisidir. Bayezid Camii yakınındaki Hasan Paşa ismiyle mevsum mescit ve üstündeki dershaneyi zamân-ı sadâretinde ve 1158 [1745] tarihinde yaptırmıştır.

Oğlu, Seyyid Mehmed Said Efendi'dir. İstanbul kadılığından mazul ve mutala'â-i kütüb ile meşgul iken, 1192 senesi Recebinin 16. günü [10 Ağustos 1778] taundan vefat etmiştir. Kelime-i tehlîle dair bir risalesi ve sûre-i zilzâlı müfessir güzel bir makalesi vardır. Fenn-i âdâb ve münazaradan Gelenbevî İsmail Efendi'nin telifkerdesi olan metni üzerine muhakkıkâne bir şerh yazmıştır.[146]

Mezarına yazılan ve Lebib Efendi'nin divanında mevcut olan tarih budur:

Nihâlin tâ be-key tahsîl-i mâl ü câh-ı fânîye
Bu merkad sâhibinden ibret al ey tâlib-i dünyâ

Ki oldu devletin üç sâl sadr-ı a'zamı şimdi
Bedeldir kürsî-i dîvânına tâbût-ı mâtem-zâ

Olup engüşt-i zâtı munfasıl mühr-i hayâtından
Budur nakş-ı nigîn-i mansıb-ı dünyâ ve mâ fîhâ

Hulûs üzre tevâzu-pîşe bir düstûr idi merhûm
İlâhî hasmını mahşerde lutfunla buyur irdâ

---

146 *Târîh-i Cevdet*, II, 80; *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 89.

Çün el çekmişti izz-i şevk-i bâkiyle bu dünyâdan
Mukarrer geldi aya irci'î emreyledi Mevlâ

Du'â-gûyu Lebîb imlâ-yı târîh eyledi levha
Cinâna mansıb-ı dehri fedâ kıldı Hasan Pâşâ
(1161/ 1748) [114]

135• ☙ YAHYA PAŞA

1161 [1748]'de vali olup bir sene oturmuştur. Hekimbaşızade'nin kethüdasıdır.

136• ☙ YENİÇERİ AĞASI İBRAHİM PAŞA

Diyarbekir'de iki defa valiliği vardır. Biri; 1164 [1750-1751]'de dokuz ay, diğeri, 1167 [1753]'te bir senedir. Lâkabı "Yazıcı"dır. Yeniçeri kul kethüdalığından mazul kalmış, 1152 [1739]'da asker sevk memuru olmuştur. 1152 [1739]'da yeniçeri ağası, 1158 Muharreminin 26'sında [28 Şubat 1745] vezaretle Erzurum, 1164 Cumâdelûlâsında [Mart 1751] Diyarbekir, 1165 Rebiülevvelinde [Ocak 1752] saniyen Erzurum, 1167 [1753]'te Van, 1168 [1754]'te tekrar Diyarbekir valisi[147] olmuştur. 1171 [1757]'de ahali tarafından çıkarıldı. Mazul kaldı. 1173'te Rebiülâhirinde [Kasım 1759] Çıldır, 1174 Zilkadesinde [Haziran 1761] salisen Erzurum ve 1175 Şabanında [Şubat 1762] Kars valisi olup orada öldü. Müstakim, sadık, mümtezic [:uyumlu] idi. Oğlu Mustafa Paşa'dır.[148]

[147] Yazar, Diyarbekir'deki ikinci valiliği için dikkat çekmeksizin iki farklı tarih kaydetmiştir. 1167 [1753] tarihi, *Diyarbekir Salnamesi*'nin kaydı, 1168 [1754] tarihi ise *Sicill-i Osmânî*'nin kaydıdır. (H.N)
[148] *Sicill-i Osmânî*, I, 132.

137• ŞEHSÜVARZADE MUSTAFA PAŞA

1164 [1750]'de Musul'da bir sene vali olmuş. 1166 [1752]'de gelmiş. Müddeti bir senedir. Sultan I. Mahmud'un bahriye nazırlarındandır. 1155 [1742]'de Kaptan Sarı Mustafa Paşa'ya halef olup o sene içinde azledilmiş ve 1175 [1761]'de vefat etmiştir.

138• İBRAHİM PAŞA

1168 [1754]'te gelmiştir. Bir sene altı ay oturmuştur.

139• ABDULLAH PAŞA

Kerküklü Firarî Hasan Paşa'nın oğludur. Sarây-ı hümâyûn'dan çıkmıştır. Silâhşörlük, kapıcıbaşılık, kapıcılar kethüdalığı etmiştir. 1151'de Muharrem ayında [Nisan 1738] mirahorluk, 1158 [1745]'te vezaretle Kıbrıs eyaletine ve 1159 Zilkadesinde [Kasım 1746] Rakka, bir ay sonra yine Kıbrıs ve 1160 Rebiülevvelinde [Mart 1747] Aydın valiliklerine ve mezkûr sene Şabanının 10'uncu günü [17 Ağustos 1747], Sultan I. Mahmud devrinde Tiryaki Hacı Mehmed Paşa yerine sadrazam olmuştur. İki sene beş ay on beş gün bu makamda bulunup 1163 Saferinin 2. [11 Ocak 1750] günü azl ile Rodos'a nefy ve badehu Mısır valiliğine ve daha sonra yine Rakka'ya ve 1166 [1752]'de Halep'e ve badehu 1171 [1757]'de Diyarbekir'e ve 1172 [1758]'de tekrar Halep'e ve 1173 [1759]'da yine Diyarbekir'e ve altı ay sonra mezkûr sene içinde yine Halep'e nasbedilerek 1174 [1760]'ta orada vefat etmiştir. Diyarbekir'de iki defada olan valiliği, bir buçuk seneden ibarettir. İstanbul'da Bandırma[lı] Tekyesi'ni tecdit etmiştir.[149] [115]

---

[149] *Sicill-i Osmânî*, III; *Kâmûsü'l-a'lâm*, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 211.

140• ☙ NUMAN PAŞA

1172 [1758]'de gelmiştir. Müddeti bir senedir. 1169 [1755]'ten evvel ağalar rikâbdârı idi. Mezkûr tarihte vezaretle Maraş'a vali oldu. Ahalinin şikâyeti üzerine azl ve vezareti ref' edildi. Sultan III. Mustafa zamanına müsadif 1172 [1758]'de vezareti iade ile Adana'ya ve o sene içinde Diyarbekir'e vali nasbedildi. Müddeti bir senedir. Bunun, ismi malûm olmayan bir oğlu, valiliği zamanında vefat ederek Kale Camii ittisalindeki mezarlığa defnedildiği mevcut mezar taşında: "Numan Paşa'nın oğludur, sene 1172 [1758]" diye yazılı kitabeden anlaşılmıştır.

141• ☙ FEYZULLAH PAŞA

Zaralıdır. Mehmed Paşa'nın oğludur.[150] 1174 Cumâdelûlâsı [Aralık 1760] gurresinde gelmiştir. Bir sene kalmıştır. Karaçullu Mustafa Ağa'yı bâ-fermân Ramazanda öldürmüştür. Mütesellimi, Salih Ağa'dır.

142• ☙ AĞAZADE MUSTAFA PAŞA

1175'de gurre-i Rebîülevvelde [Eylül 1761] gelmiştir. Müddeti iki senedir. Bunun mütesellimi, Salih Ağa'dır.

Bunun zamanında büyük taun olup rivayete nazaran elli bin kişi vefat etmiştir.

150 *Sicill-i Osmânî*'de (IV, 37) "Zaralızade" lâkabıyla Osman Paşa'nın oğlu olarak geçer. (HN)

143• SARI ABDURRAHMAN PAŞA

Darende hanedanındandır. Hüseyin Paşa'nın yeğenidir. İstanbul'a gidip kapıcıbaşı ve 1168 Şevvalinde [Temmuz 1755] çavuşbaşı ve 1169 Şevvalinde [Haziran 1756] vezir olarak Maraş ve 1171 [1757]'de Cerde başbuğluğuyla Trablusşam ve 1172 [1758] Konya valisi olup 1173 Zilkadesinde [Haziran 1760] Darende'de ikamete ferman sadır olmuştur. Badehu 1175 [1761]'de Trabzon ve 1176 [1762]'de damimeten Aydın valisi olup bâ-emr-i âlî orada Muhassıl Yılanlızade'yi tedip eyledi. 1177 [1763]'te Diyarbekir valisi olup üç sene kalmıştır. 1180 [1766]'da seraskerlik sıfatıyla Erzurum valisi olup o sene vefat etti.

Talîkü'l-lisân, nüktedân, maârif-âşinâ bir zat idi. Maraş'a tenkîl-i eşkıyâ husususundaki hizmeti *Târîh-i Vâsıf*'ta[151] yazılıdır.

Diyarbekir'de Ulu Cami'de bir kütüphane yaptırmıştır. Dört yüzden ziyade mütenevvi nefis kitaplar da ilâveten vakf etmiştir. Hanzade Mahallesi'ndeki harabe Paşa Hamamı ki şimdi mahzendir, bunun evkafındandır. Şimdi kütüphane, mesdûd hükmündedir.

Müşarünileyhin oğlu, müderrisînden Sadaret müftüsü Mustafa Bey, 1191 Zilhiccesinin 15'inde [14 Ocak 1778] ölmüştür.[152] [116]

144• ALİ PAŞA

Kel Ahmed Paşa'nın oğlu ve Çorlulu Ali Paşa'nın kız[ı] torunudur. Enderun'da tefeyyüzle kapıcıbaşı ve kapıcılar kethüdası ve mîrâhûr-ı sânî ve 1168 Cumâdelûlâsında [Şubat 1755] mîrâhûr-ı evvele vekil ve Sultan III. Osman'ın teveccühüne mazhar olarak

---

[151] *Târîh-i Vâsıf*, I, 52-54.
[152] *Sicill-i Osmânî*, III, 322.

1170 Muharreminin 5'inde [30 Eylül 1756] vezir ve Rumeli valiliğiyle bekâm [:hoşnut] ve o sene içinde bahriye nazırı oldu.

1171 Safer ayında [Ekim 1757] sadarete tayini, murâd-ı humâyûn olduğu gece, Sadrazam Ragıb Paşa'nın müşarünileyh aleyhinde bazı şikâyetçiler tedarik etmesi üzerine, nazar-ı pâdişâhîden düşerek bahriye nazaretinden azl ile âhir-i Saferde malı müsadere ve İstanköy'e nefyedildi.

1173 Recebinde [Şubat 1760] Sultan Mustafayı sâlis zamanında vezirliği iade ile İçil ve 1174 Cumâdelâhirinde [Ocak 1761] Vidin ve 1176 [1762]'de Cidde valisi oldu. Babası gibi emîr-i Mekke-i mükerreme ile geçinemediğinden, Adana valiliğine tahvil ve 1180 [1766]'da Diyarbekir'e ve 1180 Şevvalinde [Mart 1767] Haleb'e vali oldu. 1181 Zilkadesinde [Mart 1768] istifa etti. Akabinde Kars ve o sene Zilhiccesinde [Nisan 1768] tekrar İçil ve 1183 Saferinde [Haziran 1769] Sivas valisi ve Bender seraskeri oldu.

1183 Cumâdelâhirinde [Ekim 1769] orada vefat etti. Yaşı 65, boyu mutedil, yüzü güzel, edip, vakur, alim, akıl, adil, zengin, dairesi mükemmel idi. Bender'in içkalesinde gömülüdür. Vasıf Efendi'den *Harîrî Makāmât*'ını okumuştur. Emetullah Sultan'ın kızı Hibetullah Hanım Sultan ile tezevvüç edip ondan olan yirmi bir yaşındaki oğlu 1187 [1773]'te terk-i hayât eylemiştir.

Bunun valiliğinde Diyarbekir'de büyük kıtlık olmuştur. Evvela Hacı Ahmed Bey'i sonra Abdi Paşa'yı mütesellim tayin etmiştir.

Selim Efendi adlı bir zat bu sene şehre Bağdat'dan bir kaplan getirdi.[153]

---

[153] *Sicill-i Osmânî*, III, 543; *Vasıf Tarihi*, I, 63.

145• HÜSEYİN PAŞA

Çermiklidir. Çeteci Abdullah Paşa'nın yeğeni, Sadrazam Ragıb Paşa'nın damadıdır. Rüşd ü reviyyet ve memduh hasletler sahibi olduğuna mebni, 1181 Zilkadesinin 2. günü [21 Mart 1768] vezaretle Karaman ve kaç gün sonra Anadolu ve yine o sene içinde Diyarbekir ve 1182 [1768]'de Musul ve 1184 [1770]'te Adana valisi olmuştur.

Bunun kardeşi Hasan Paşa da vezirdir. Bender, Hotin muhafızlığında bulunmuş ve 1183 [1769] senesinde Hotin'de şehit olmuştur.[154] [117]

146• ABDULCELİLZADE GAZİ MEHMED EMİN PAŞA *

Musullu Celîlîzâde meşhur Hüseyin Paşa'nın oğludur. Bu sayede kapıcıbaşı olup 1172 Rebiülâhirinde [Aralık 1758] mîrimîrân rütbesiyle Musul mutasarrıfı olmuş ve o sene rütbe-i vezâret ihsan buyurulmuştur. 1173 [1759]'de Van; badehu yine Musul ve 1182 [1768]'de Diyarbekir valisi ve 1183 [1769]'da ordu-yı hümâyûn memuru olup Bender seraskeri maiyetine gönderilmiştir. Ba'de'l-harb yine Musul valisi oldu. 1190 [1776]'da orada öldü.

Sâdık, müstakim, müdebbir idi. Oğulları Muhammed ve Süleyman paşalardır.[155]

1182 [1768]'de gelmiştir. İki sene oturmuştur. 1166 [1752]'de sekiz; 1169 [1755]'te yine sekiz; 1172 [1758]'de on bir ay; 1173 [1759]'da bir sene; 1174 [1760]'ta altı; 1175 [1761]'de dokuz ay;

---

[154] *Târîh-i Vâsıf*, I, 197; II, 5, II; 85.

* Metinde "Musullu Abdulcelilzade Gazi Mehmed Emin Paşa" şeklinde. (HN)

[155] *Sicill-i Osmânî*, I, 410; *Musul Salnamesi*.

1189 [1775]'te üç sene üç ay ki cem'an yedi defada yedi sene dokuz ay Musul valiliğinde bulunmuştur.

Musulda bugün ahfadı vardır. Mükerrem, zî-hâl, mihmanperverdirler. Cedleri Abdulcelil'in Diyarbekirli olduğu mevsûk zevattan işitilmiştir.

147• BOSTANCILIKTAN MAHREC AHMED PAŞA

1184 [1770]'te gelmiştir. Bir sene kalmıştır.

148• MOLDOVANİ ALİ PAŞA

Sultan III. Mustafa devrinde sadarete geçen vezirlerdendir. Kastamonu sancağında Sorkun köyündendir. İstanbul'a gidip bostancıbaşı oldu.

Haddizatında yiğit olmakla hassa hasekisi ve bir aralık eşkıya takibine memur edilmekle muvaffak olmuştur. Muahharen Bursa'ya nefyolunan fahişelerin sevkine memur olup bunları hüsn-i rızâlarıyla cariye diye sattığından, "Moldovani" lâkabını aldı.

Sonra Filibe'ye gönderildi. 1174 Şabanında [Mart 1761] bostancıbaşı ve 1175 Şevvalinde [Nisan-Mayıs 1762] vezaretle Rumeli ve 1176 [1762]'de Bosna valisi olup 1178 [1764]'te azledildi. *Sicill-i Osmânî*'ye nazaran 1180 [1766]'da; ve *Salname*'ye göre 1185 [1771]'de Diyarbekir'e ve müteakiben Anadolu'ya ve Zilkadede de Konya'ya ve 1182 [1768]'de Adana'ya ve badehu Maraş'a vali nasbedildi. Bidâyet-i harbde Bender seraskeri oldu.

1183 Rebiülevvelinde [Temmuz 1769] Hotin başbuğu olup o sene içinde Rebiülâhirin 9'unda [12 Ağustos 1769] sadrazam ve serdâr-ı ekrem oldu. 1183 Şabanında [Kasım 1769] azl ile ordudan

çıktı. 1184 Muharreminde [Nisan 1770] Seddülbahr muhafızı, badehu Boğaz seraskeri oldu. 1186'da Zilkadede [Ocak 1773] af ile Tekfurdağı'nda oturdu. 1187 [1773]'te orada öldü. Cesur adam idi.[156] [118]

149• KÖR HAZİNEDAR ALİ PAŞA

1185 [1771'de] gelmiştir. Bir sene, beş ay kalmıştır. 1189 [1775]'te Özi muhafızlığından Aydın valisi olmuştur. Badehu Rusya seferinde beş altı sene yine Özi muhafızı olup ondan Halep valiliğine ve sonra 1197 [1782]'de yine Aydın eyaletiyle Özi muhafızlığına gönderilmiştir.[157] 1190 [1776]'da tekrar Diyarbekir'e vali olup altı ay oturmuştur.

Müftü Veliyüddin Efendi bunun birinci valiliğinde, yani 1186 senesi Saferinin 14. Pazar günü [17 Mayıs 1772] hasta olmuş ve 19. Perşembe gecesi [22 Mayıs 1772] yatsı vakti vefat etmiştir.

150• HACI OSMAN SADIK PAŞA

Azmzade Esad Paşa'nın kölesidir. Bi't-tefeyyüz kethüdası, badehu Hama, Hıms mütesellimi ve 1172 Cumâdelûlâsında [Aralık 1758] mîrimîrânlıkla Cerde başbuğu ve Trablusşam beylerbeyisi ve o sene Ramazanının [Nisan 1759] gurresinde vezaretle Diyarbekir valisi olduysa da, kable'l-hareke Trablusşam'da ibka edildi. 1174 Rebiülâhirinde [Kasım 1760] emirülhac ve Şam valisi olup on sene bu vazifede kaldı. 1185 Cumâdelâhirinde [Eylül 1771] Konya ve 1187 [1773]'te Diyarbekir valisi oldu. Altı ay sonra Manisa'da ikamete memur edildi. 1188 [1774]'te orada vefat etti. Pek zengin bir

[156] *Sicill-i Osmânî*, III, 544; *Kāmûsü'l-a'lâm*, [IV, 3188], *Salname.*
[157] *Târîh-i Cevdet*, II, 22.

adam idi. Oğulları Mehmed ve Hasan paşalardır. Tafsîlât-ı serveti, *Cevdet Tarihi*'nde[158] yazılıdır.[159]

151• ISPANAKÇIZADE MUSTAFA PAŞA

Erzurumludur. 1187 [1773]'te gelmiştir. Altı ay kalmıştır. Diyarbekir'den Bağdat'a vali olmuştur. Orada altı sene hüküm sürmüştür. Basra'nın İranlı tarafından zaptına, liyakatsizliğiyle sebep olduğundan ve vaktiyle Rusya muharebesine gitmesi emrolunmuş iken, ayak sürükleyip gitmediğinden dolayı azl ile Diyarbekir'de kalebent edilmesine karar verilmiş ve bilâhare padişahın gazabına uğrayıp 1190 [1776]'da gönderilen haseki marifetiyle Zilkadenin 17. Cuma günü [28 Aralık 1776] kable'l-mağrib başı kesilerek İstanbul'a götürülmüştür. Selefi Ömer Paşa'ya yaptığını bir ay sonra bulmuştur.[160] Bunun mütesellimi, İbrahim Paşa idi. Bi-gayri hakkın bir adamı boğdu, şehirden sürdüler. [119]

152• UZUN ABDULLAH PAŞA [*]

Abaza Mehmed Paşa'ın kölesidir. Sonra başçuhadarı olmuştur. Bilâhare orduda başbakı [:vergi müfettişi] ve 1182'de Rebiülevvelinde [Temmuz 1768] mîrimîrân rütbesiyle Karesi mutasarrıfı; ve Rusya muharebesinde muvaffak olmakla, 1184 [1770]'te vezir ve 1187 [1773]'te Silistre 1189 [1775]'te Diyarbekir; 1191 Cumâdelûlâsında [Haziran 1777] Aydın muhassıllığı ilâve; badehu Karahisar damın ile tekrar mezkûr senede Diyarbekir valisi oldu.

---

[158] *Târîh-i Cevdet*, II, 16.
[159] *Sicill-i Osmânî*, III, 432- 433.
[160] Tafsilat, *Târîh-i Cevdet*, II, 44-46; Bağdat ve Diyarbekir salnameleri.
[*] Metinde "Abdullah Paşa, Uzun" şeklinde. (HN)

Vüsulünü müteakip vefat eyledi. Birinci valiliği iki sene, ikincisi pek az devam etmiştir. Şecî', gayûr idi.[161]

153• ☙ KOCA ABDİ PAŞA

Sarhoş Abdipaşazade Ali Paşa'nın oğludur. Babasının vefatını müteakip Enderun'a alınıp has odaya girdi. Silâhşörlükte, güzel kitabette birinciliği kazandı. Bu sebeple mîrimîrân rütbesiyle[162] Köstendil'e 1175 Şevvalinde [Nisan-Mayıs 1762] Belgrad'a li-ecli'n-nizâm gönderildi. Serkeşleri tedip etmekle, 1176 Muharreminde [Temmuz 1762] vezir oldu.

O sene Cumâdelâhirede [Aralık 1762] Silistre ve 1177 [1763]'te Konya valisi; 1178 [1764]'te Kilis, Azaz mutasarrıfı, 1179'da Safer ayında [Temmuz 1765] Trabzon; 1180 Şevvalinde [Mart 1767] tekrar Konya; 1181 Rebiülâhirinde [Ağustos 1767] Sivas, badehu Kars; 1182 Saferinde [Haziran 1768] Çankırı valisi; 1183 Cumâdelûlâsında [Eyül 1769] İbrail muhafızı ve o sene Şabanında [Kasım 1769] Rumeli inzimamıyla, Boğdan seraskeri ve 1184 Cumâdelâhirinde [Temmuz 1770] Maçin muhafızı ve 1185 Şabanında [Kasım 1771] Pazarcık muhafızı oldu.

1186 Saferinde [Mayıs 1772] Boğdan seraskerliğinden azl ile Sivas ve Misivri muhafızı, ba'de'l-harb Anadolu valisi, 1190 [1776]'da Diyarbekir valisi olup altı ay kaldı. 1192 [1778]'de Bağdat ve 1191 [1777]'de Maraş ve İçil ve 1193 [1779]'da tekrar Diyarbekir ve o sene de Halep ve 1195 Saferinde [Ocak 1781] Rakka ve Rebiülevvelinde Aydın ve müteakiben tekrar Anadolu valisi ve 1198 Muharreminde [Kasım 1783] Rumeli valiliğiyle İsmail canibi

---

161 *Sicill-i Osmânî*, III, 386; *Târîh-i Cevdet*, II, 61.

162 "1153 [1740]'ta Şam'da bir sene vali olduğu, *Şam Salnamesi*'nde yazılıdır" şeklinde buraya konulmak üzere numaralandırılan ilâve notu, ifadenin akışına uygun düşmüyor. Ayrıca "*Salname*'de bir sene vali olduğu gösterilmiştir" şeklindeki kenar notunun yeri ise gösterilmemiştir. (HN)

muhafızı ve 1199 Cumâdelûlâsında [Eylül 1769] Sofya seraskeri ve 1200 Şevvalinde [Temmuz 1786] Bosna valisi ve 1201 Zilkadesinde [Ağustos 1787] Rumeli valisi ve Belgrad seraskeri ve 1203 [1788]'de Silistre valisi olup 1204 [1789]'da vefat eyledi.

Şeci, bahadır, fenn-i kitâbette mahir idi. Mütesellimi olan Şeyhoğlu, iptida Sadullah ile Çolak Osman'ı boğdu.[163]

154• ☙ ABDULLAH PAŞA

Boşnaktır. Hekimzade Ali Paşa'nın ağalarındandır. Bosna defterdarı İsmail Ağa'nın oğludur. 1135 [1722]'de doğmuştur.

İstanbul'da başçuhadar; sonra silâhtar, 1187 [1773]'te vezaretle rikâb kaymakamı; 1188 [1774]'te Karahisar; müteakiben Sivas valisi oldu. Anadolu asker sürücüsü, 1189 [1775]'te Maraş ve oradan Anadolu ve 1191 [1777]'de Rumeli valisi oldu. Bir sene kaldı. O sene İsmail canibi seraskeri 1194 [1780]'de Bosna, 1196 [1781]'de Belgrad valisi olup 1199 Rebiülevvelinin 29'unda [9 Şubat 1785] fücʼeten [:birdenbire] öldü. Sadık, müstakim idi. [120]

155• ☙ KEMAHLI HALİL PAŞA

1192 [1778]'de kul kethüdalığından geldi. Bir sene valilik etti. Diyarbekir'de öldü.[164]

---

[163] *Sicill-i Osmânî*, III, 411.
[164] *Târîh-i Cevdet*, II, 73.

156• ☙ AHMED İZZET PAŞA

Kütahyalıdır. Silsile-i nesebi, Germiyanoğullarına müntehi olduğunu ara sıra ma'rad-ı iftihârda söylermiş.

Teşrifatçı Akif Bey'in hademesinden oldu. O sayede okuyup teşrifat kalemine çerağ edildi. Tefeyyüzle haceganlığa nail ve 1128 Rebiülâhirinde [Mart 1716] çavuşbaşı ve Cumâdelâhiresinde [Mayıs 1716] sadrazam kethüdası oldu.[165]

Gençliğinde İstanbul'a gidip bir miktar maarif tahsiline çalıştıktan sonra, uzun müddet teşrifatçı Akif Bey'in hizmetinde bulunmuştur. Sultan I. Mahmud devrinde teşrifat kalemi başhalifesi ve muahharen Akif Bey'in üzerine teşrifatçı ve çok geçmeden sadr-ı âlî kethüdası oldu.

Sonra hakkında bazı şeyler isnat edilmekle, Limni ceziresine nefyedildi. Badehu af ile İstanbul'a getirildi. Bir müddet tersane emanetinde bulundu. Sonra darphane emaneti ile Mısır'a gitti. Hayli zaman o hizmette bulundu.

1184 [1770] senesi arasında İstanbul'a döndü. Az vakit oturduktan sonra, memuren ordu canibine gitti. Ordu esrarına vukuf kesbederek İstanbul'a geldi. 1184 Şabanında [Kasım 1770] ikinci defa olarak sadaret kethüdalığına nasbedildi. Tekrar orduya gönderildi. Zilkadenin yedisinde vezaretle Rusçuk seraskeri oldu.

O esnada Rusçuk'ta ahaliyle askerî elinde maktul olan Bükreş seraskeri Mehmed Paşa'ya kāim-i makām olmak üzere, uhdesine vezaret payesi verildi. Seferberlik bitinceye dek o havalide kaldı. Şecaat göstermekle şan ve şöhret kazandı.

Barışıklık olduktan sonra Vidin, Erzurum valiliklerinde bulunduktan sonra ve 1189 [1775]'te Mısır ve 1191 [1777]'de Halep valisi oldu.

---

[165] Yazarın sonradan not hâlinde ilâve ettiği bu paragraf, "Müddet-i kalîlede efendisi" şeklinde devam ederek yarım kalmıştır. (HN)

Vahhabilerin galebesi bidayetinde Aydın valiliğiyle Medine-i münevvere'de oturmasına emir verildi. Gidememekle, Kudüs sancağı verildi. 1192 Cumâdelûlâsında [Mayıs 1778] Diyarbekir'e tayin edildi. 1193 [1779] Halep'e gitti. Badehu vezareti ref' edilse de, 1194 [1780]'de iade ile Köstendil; müteakiben Silistre valisi 1195 [1780]'de Hotin muhafızı olup 1196 Zilkadesinin 3'ünde [10 Ekim 1782] orada vefat etti. Kethüdalığında Akif Bey tekrar teşrifatçı olduğunda âdet üzere el öperken ağladılar.[166]

1193 [1779]'da Diyarbekir'e vali olmuştur. Müddeti altı aydır. Badehu cânib-i saltanattan 150 kese akçe ile Aydın mansıbı ihsan ve Medine-i münevvere muhafızlığına gitmesi ferman olunmuş iken, bazı özürler serdiyle gitmediğinden, memûriyet-i sâbıkasından azl ile Kudüs'e tayin olunmuş ve bu azl ve nasp kendi hakkında mûcib-i iğbirâr olmuştu. 1193 [1779] senesinde Halep valisi iken azledildi. Ve malı müsadere edildi. Kudüs'e giderken geri kalan eşyasını da yol kesenler aldı. İki sene kadar zaruretle vakit geçirdikten sonra 1195, [1780] senesinde vezareti iade edildi. Bir müddet Silistre'de oturdu. Badehu Hotin muhafızlığına tayin edildi. Orada öldü.[167] [121]

157• EMİRÜLHAC OSMAN PAŞAZADE MEHMED PAŞA

Müsaderesine karar verilen babasının malından takdir olunanı, vermeye taahhüt etmiş iken, vermekte taallül ettiğine mebni 1189 [1775]'te hapsedildi. Emirülhaclığa talip oldu. Yaşı müsait olmadığından Rakka eyaletine, hanedanlığına hürmeten, gönderildi.

---

166 Metnin akışını bölen bu paragraf, yazarın sonradan ilâve ettiği iki nottan oluşur. (HN)
167 *Târîh-i Cevdet*, II, 141-142; *Salname*; *Sicill-i Osmânî*, I, 268.

Orada da emirülhac hevesini taşıdığından, Sivas Kalesi'ne gönderildi. Rütbesi alındı. Badehu af olunup 1193 [1779]'da Diyarbekir valiliğine tayin edildi. Müddeti yedi aydır. Bilâhare 1194 [1780]'de tekrar Diyarbekir'e geldi. Sekiz ay kaldı. Bundan da 1195 [1780]'de Rakka'ya vali oldu. Ondan da 1196 [1781]'de Adana'ya tahvil edildi. Şeyhoğlu Ömer Ağa'yı boğmuştur.[168]

158• GÜRCÜ HASAN PAŞA

1177 [1763]'te bir sene; 1184 [1770]'te yine bir sene; 1186 [1772]'de tekrar bir sene; 1189 [1775] dördüncü defa olarak Mardin'de iki sene ki cem'an beş sene voyvoda olduktan sonra, 1191 [1777]'de vezaretle Kerkük'e; 1192 [1778]'de Bağdat'a vali oldu. Altı ay on iki gün sonra 5 Rebiülevvel 1192 [3 Nisan 1778]'de Basra valiliği de kendine verildi. Yine o sene tekrar Bağdat'a tayin edildi. 7 Rebiülâhir 1192 [5 Mayıs 1778]'de Bağdat'a geldi. Bağdatlıların şikâyeti üzerine, Mütesellim İsmail Ağa ile müteneffizân [:nüfuzlu olanlar] birleşerek Bağdat'tan kaçırdılar. 1193 [Ocak 1779]'da Diyarbekir'e tayin edildi. Altı ay valilik ederek orada öldü.[169]

159• OSMAN PAŞA

Koca Abdi Paşa'nın çırağı; ve hafidi Abdi Paşa'nın kethüdasıdır. Mîrimîrânlıkla 1194 [1780]'de Maraş ve o sene içinde Halep ve 1195 [Aralık 1780]'de Rakka ve tekrar Halep beylerbeyisi oldu. 1195 Rebiülevvelinde [Şubat 1781] vezaretle Diyarbekir valisi olup dört ay sonra azledildi. Badehu 1203 [1788] tarihinde Belgrad

---

[168] *Târîh-i Cevdet*, II, 16, 124, 141; *Salname*.
[169] *Târîh-i Cevdet*, II, 93; *Salname*.

muhafızı oldu. 1203 Cumâdelâhirinde [Şubat 1789] Vidin ordusunda iken vefat etti. Şeci, dirâyetkâr idi.[170] [122]

160• KİKİ ABDİ PAŞA

Babası, Şibli Paşa'dır. Diyarbekirlidir. Kapıcıbaşı ve sonra mîrimîrân olup 1193 [1779]'da İçil 1194 [1780]'de Adana; 1195 [1780]'de tekrar İçil 1196 [1781]'de vezaretle Diyarbekir; 1198 [1783]'te Halep ve Rakka 1199 [1784] tekrar Diyarbekir, 1200 Saferinde [Aralık 1785] Sivas ve o sene Zilhiccesinde [Eylül 1786] üçüncü olarak Diyarbekir valisi ve Küçük Alioğlu'nu tedibe memur oldu. Gavur Köyü'nü, Midyat'ı vurup ıslâh eyledi. Ba'de'l-hizmet 1201 Zilkadesinde [Ağustos 1786] Mısır'a vali oldu. 1203 [1788]'de azl ile Halep'e gelmiş, orada vefat etmiştir.

Emr-i idâreye kadir, vukuflu bir vezir idi. Her üç valiliğinde Diyarbekir'de üç sene altı buçuk ay kalmıştır. Diyarbekir'de sülalesinden maruf bir aile vardır. Merhumun vaktiyle Abdal Dede Mahallesi'nde büyük bir konağı var idi. Harabe olmuştur, arsası duruyor.[171]

Halep, Diyarbekir salnameleri ile *Sicill-i Osmânî* arasında târîh-i nasbında ihtilaf varsa da, herhâlde *Sicill*'in ifadesi doğru olacaktır.

Merhumun Diyarbekir'de vefat ederek Mardin Kapısı'nda Şemsîler mevkiindeki mevcut mezarına defnedildiği, akrabası tarafından beyan olunuyor.

Sicill-i Osmânî'nin sözünde sehiv vardır. Mısır'da valiliği yoktur. Maden eminliğinde bulunan Yusuf Ziya Paşa'nın kayınbiraderi

---

170 *Sicill-i Osmânî*, III, 435; *Târîh-i Cevdet*, II, 124; *Salname*.
171 *Sicill-i Osmânî*, III, 411.

olmakla, Ziya Paşa, Erzurum valisi olduğu zaman bunu Maden eminliğine almıştır. Erzurum'da da valiliği vardır.[172]

161• ☙ NASUH PAŞA

1198 [1783]'te gelmiştir. Sekiz ay kalmıştır. Şamlıdır. Azmzadelerdendir. Bundan sonra kaç defa vezareti ref' ile nefyedilmiş ve bi'd-defa'ât menfasından firar etmiştir. 1219 [1804]'te Cidde valiliğine tayini bazı taraftan inha edilmişse de, devletçe emniyetsizliği sabit olduğuna mebni terviç edilmemiştir.[173]

162• ☙ AZMZADE ABDULLAH PAŞA

Şamlıdır. Mehmed Paşa'nın oğludur. Mîrimîrân rütbesiyle Cerde başbuğu ve Trablusşam valisi ve 1198 [1783]'te vezaretle Rakka, 1199 Ramazanında [Temmuz 1785] Sivas, 1200 Ramazanında [Haziran 1786] Diyarbekir valisi oldu. Beş ay kaldı. Ba'de'l-azl Rodos'a gönderildi. 1201 Zilkadesinde [Ağustos 1787] Adana ve badehu Konya ve 1206 Cumâdelûlâsında [Aralık 1791] İçil; 1208 Cumâdelûlâsında da [Aralık 1793] Anadolu ve müteakiben Halep ve 1210 [1795]'te Şam valisi olup badehu Maraş ve 1213 [1798] tekrar Diyarbekir valiliği inzimamıyla Mısır valisi olup altı ay Diyarbekir'de bulunmuştur. Ve 1214 [1799]'da yine Şam valisi olup 1222 Saferinde [Nisan 1807] azledilmiştir. 1223 Rebiülevvelinde [Nisan 1808] tekrar Rakka'ya vali oldu. Ba'de'l-azl 1227 [1812]'de Hamid sancağı mutasarrıfı olup 1228 [1813]'te Hama'da vefat eyledi. Yaşı doksanı mütecaviz idi.

---

172 *el-Azîz Salnamesi.* Sene 1310. [Son paragrafın bilâhare konulmuş bir düzeltme notu olduğu, kalem farkından anlaşılmaktadır. (HN)]
173 *Târîh-i Cevdet*, VII, 229.

Salâh-ı mâl sahibi olmakla, Hama'da büyük bir medresesi ve cesim evkafı vardır. Ahfadı Hama'da hâlâ mevcuttur.[174] Zamanında Diyarbekir'de büyük kavga olmuştur. [123]

163• ☙ MİKDAD AHMED PAŞA

Canikli Vezir Ali Paşa'nın oğludur. 1194 [1780]'de Erzurum valisi iken, seyyiatına mebni vezareti ref' ve azl ile emvali müsadere edildi. 1195 [1780]'de vezareti, Kırım Hanı'nın şefaatnamesi üzerine iade ve Amasya valiliğine ve badehu Çorum ve 1197 [1782]'de Karaman'a nasbedildi. Bilâhare 1200 [1785] tarihinde Diyarbekir'e geldi. Müddeti beş aydır.[175] 1206 [1791]'de isyan etmekle idam edildi.[176]

164• ☙ YEĞEN HACI MEHMED PAŞA

Alâiye'nin Barla kasabasındandır. Babası Belgrad'ın serdengeçti ağalarından Yusuf Ağa'dır. 1155 [1742]'de İstanbul'a giderek oturmuş. Üç sene sonra Belgrad'a azimetle babasının silkine girmiş ve badehu Kabak Kelle namındaki serdengeçti ağasıyla bilittifak fitne çıkarmakla, Alâiye'ye kaçmış ve orada dahi bir fitneye sebep olmakla, İstanbul'a firarla bir müddet gizlendikten sonra, elli bin kuruş caize vermekle suçunu bağışlattırarak Eflâk serdarlığını; ve turnacılık payesiyle İsakçı Köprüsü muhafızlığını almış idi.

Badehu asaleten turnacıbaşı olup sonra Varna'ya nefyedilmiş ve çok geçmeden ora ağalığını almıştır. Badehu zagracıbaşı ve başbuğ olup şöhret kazanmıştır. 1180 [1766]'da kul kethüdalığıyla orduya çağrılıp 1186 [772]'de yeniçeri ağası olduktan sonra, vezaret

174 *Sicill-i Osmânî*, III, 393.
175 *Târîh-i Cevdet*, II, 120,186.
176 *Târîh-i Cevdet*,V, 1209-1210.

payesiyle ağabaşı olup livâ-ı şerîfi İstanbul'a getirmiş ve 25 gün ağapaşalıkta kaldıktan sonra, Aydın ve badehu Silistre ve 1189 [1775]'te Vidin ve müteakiben yine Silistre ve sonra Kırşehir, Özi, Kütahya eyaletleri muhafızı olmuş ve 1193 [1779]'da Alâiye'ye tayin olunarak oradan vezareti alınarak ikamete memur olmuştur.

Badehu vezareti iade ile 1195 [1780]'de Hotin muhafızlığına ve sonra Tırhala ve 1196 [1781]'de Rumeli eyaletine nasbedilmiştir. O sene, İzzet Mehmed Paşa'nın azli üzerine 16 Ramazanda [25 Ağustos 1782] sadrazam olmuştur. Dört ay dokuz gün bu makamda kaldıktan sonra, 1197 Muharreminde 25. günü [31 Aralık 1782] azl ile Vidin muhafızlığına gönderildi. 1198 [1783]'te İnebahtı sancağı, arpalık olarak kendisine verildi. 1199 [1784]'te Mısır ve 1200 [1785]'te Diyarbekir valisi oldu. İki ay sonra Edirne muaskerine ve badehu İsmail seraskerliğine nasp olunarak Köstence'ye ulaştığında vefat etti.

Pek kindar, muntakim, nâ-hak yere adam azletmeye mail, mal cem'ine haris, fitne için yaratılmış bir adam idi.

Diyarbekir'deki Vahhab Ağa Hamamı'nı satın alıp oğlu olduğu zannolunan Hacı Ali'nin cariyelerinden Çerkes Adile Hanım'a; mumaileyhadan sonra bunun cariyesi yine Çerkes Leyla Hanım'a vakfetmiştir.

Oğlu Yusuf Paşa da vezir olmuştur.[177] [124]

165• İZZET MEHMED PAŞA

Safranboluludur. Zülüflü baltacılardan Silâhtar Ağa Kahvecisi İbrahim Ağazade Ali Ağa'nın sulbünden 1156 [1743]'te tevellüt etmiştir.

[177] *Kâmûsü'l-a'lâm*, [VI, 4200-4201]; *Târîh-i Cevdet*, II, 138, 158.

1173 [1759]'da İstanbul'a gittiğinde, zülüflü baltacılar zümresine girmiş. Amcası Benli Mustafa Paşa'nın dairesindeki büyük mesnetlerde bulunan bazı akrabasının muavenetiyle ilerlemek yolunu tutarak bu dahi diğer İzzet Mehmed Paşa gibi, Halife Bey namıyla şöhret kazanmış ve ağa yazıcısı olup 1193 [1779]'da baş muhasebeci ve müteakiben darphane emini ve badehu Şah Sultan kethüdası ve Halil Hamid Paşa'ya damat olup 1193 [1779]'da azledildi.

O sene Şevvalde [Ekim 1779] şehremini ve 1200 Cumâdelûlâsının 25'inde [26 Mart 1786] tersane emini ve o sene Ramazanında vezaretle Hanya ve 1201 Saferinde [Kasım 1786] Diyarbekir ve iki ay sonra Rebiülevvelde İçil valisi ve Rebilüahirde Bender muhafızı ve Recebde [Nisan 1787] Cidde valisi ve badehu boğaz muhafızı ve 1205 [1790]'da Mısır valisi; 1207 Şevvalinde [Mayıs 1793] Anadolu valisi ve 1209 Rebiülevvelinin 25'inde [20 Ekim 1794] Üsküdar'da gelerek sadrazam oldu. Üç sene on bir ay yirmi üç gün sonra, irtikâbına ve değersiz adamlarını kayırmasına mebni azledildi. Sakız'a nefyolundu. Badehu menfası Manisa'ya tahvil kılındı. 1227 Ramazanının 12'sinde [19 Eylül 1812] orada vefat etti.

Kâtib ve muktedir idi. İstanbul'da Balık Pazarı'nda Servi Mahallesi'nde bir cami yaptırmıştır.[178]

166• ☙ BEKİR PAŞA

1201 [1786]'da gelmiştir. Bir sene vali olmuştur. 166 [:bu metne göre 172] sıra adedinde olan Bekir Paşa'dır ki bir de 1209 [1794]'te gelmiş altı ay oturmuştur. Yeniçeriden bi't-tefeyyüz kul kethüdası olarak 1196 [1781]'de yeniçeri ağası olmuştur. Az müddette azledildi. Müteakiben mîrimîrânlıkla Bender muhafızı oldu.

---

178 *Salname*; *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 3148; *Sicill-i Osmânî*, III, 456-457; *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 269.

1198 Muharreminde [Kasım 1783] vezaretle Özi muhafızlığıyla Silistre valisi ve 1201 [1786]'da Diyarbekir, müteakiben Rumeli ve o sene Ramazanında [Haziran 1787] Hanya ve 1202 [1787]'de Bosna, badehu devr-i vilâyetle 1209 1794]'te tekrar Diyarbekir valisi oldu. 1210 [1795]'te Halep valisi, badehu şeyhülharem olup o hıtta-i mübârekede vefat etti.

Hafidi, kudattan Mir Alemzade Derviş Mehmed Sadık Bey, 1228 Ramazanında [Ağustos 1813] öldü.

[Bekir Paşa Köşkü: Lebibzadelerin taht-ı tasarrufundadır. 1001 [1592] tarihinde bina edilmiştir.][179] Bu köşkün eyvanında tamiyeli şu tarih yazılıdır ki 1001 [1592] senesinde yapıldığını ima ediyor.

Kaldırıp âhir rakamdan başını
Dedi zîbâdır bu kasr-ı dilküşâ

Taraf-ı âcizîden de:
Güher târîhi Fahrî şâh-ı gül üzre okur bülbül
Becâ köşkü alâ eyledi inşâ Bekir Pâşâ (1001/1592)

Şu mücevher tarih ile tamiyeli:
Mücevher târîhe âb-ı revân verdi ey Fahrî
Binâ etti cilâ-dâr kasrı takı hep Bekir Pâşâ (1001/1592)

Güher tarihi tarh edildi:

Ganî târîhi yazdı kıl temâşâ
Bu gün yaptı Bekir Pâşâ bu köşkü (1001/1592)

Bu mühmel târîhi Fahrî müzeyyen eyledi inşâ
Zihî yaptı sürûr-efzâ bu kasrı hep Bekir Pâşâ (1001/1592)

---

179 Köşeli parantez içindeki kısım, *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nden (s.267) aktarılmıştır. Yazar, Bekir Paşa Köşkü ile ilgili bu bilgileri garip bir şekilde Ferhat Paşa'ya ait [28] sayfanın altına yazmıştır. (HN)

167• ☙ FİRUZ PAŞA

1202 [1787]'de vali olup on bir mah hüküm sürmüştür. [125]

168• ☙ SÜLEYMAN PAŞA

Zorluoğlu kethüdasıdır. Özi ağası olup 1193 Şabanında [Ağustos 1779] yeniçeri ağalığına terfi ve 1195 [1781]'de azledildi. 1196 Zilkadesinde [Ekim 1782] Rumeli payesiyle Hotin muhafızı ve 1201 Şevvalinde [Temmuz 1787] Akşehir ve 1202 Muharreminde [Ekim 1787] Köstendil muhafızı ve 1203 [1788]'de vezaretle Rusya muharebesine memur ve 1204 [1789]'da Diyarbekir valisi olmuş, bir sene bir buçuk ay sonra infisal ederek vefat etmiştir.[180]

169• ☙ FERHAD PAŞA

1224 [1809]'da Erzurum valisi ve Şark serdarı iken, o sene azledildi. 1225 [1810]'da Diyarbekir'e vali oldu. Bir sene dört ay valilik etmiştir.[181]

---

[180] *Sicill-i Osmânî*, III, 89.

[181] *Târîh-i Cevdet*, IX, 174.

[Yazar, 1204/1789'da atanıp bir sene bir buçuk ay kalan Süleyman Paşa'dan sonra Ferhad Paşa'nın atanma tarihini 1225/1810 olarak gösteriyor. Diyarbekir Salnamesi'ne göre Ferhad Paşa'nın atanma tarihi, 1205/1790 olup bir sene dört ay kalmıştır. Ferhad Paşa ile 1223/1809'da atanıp altı kalan Diyarbekirli Şeyhzade İbrahim Paşa arasında 21 vali gelmiştir. Buna göre yazarın Ferhad Paşa ile ilgili verdiği bilgi hatalıdır. Sicill-i Osmânî'ye göre 1205/1790'da Diyarbekir valisi olup 1207'de azledilen Ferhad Paşa, 1213/1798'de vefat etmiştir. 1224/1810'da Erzurum valisi ve Şark seraskeri olan Ferhad Paşa ise 1226/1811'de vefat etmiştir. Yani yazar iki Ferhad Paşa'yı birbirine karıştırmıştır.] (HN)

170• YUSUF ZİYA PAŞA

Aslen Gürcüdür. Mirahor Mustafa Paşa'nın kölesi idi. Bunun oğlu İbrahim Bey'in terbiyesinde bulunmuş, sonra azat edilmiştir. Bazı vüzeranın hizmetinde de bulunmuştur. Ve Keban Madeni'nde eminliği vardır. 1207 Saferinin 21'inde [8 Ekim 1792] Keban Madeni eminliği uhdesinde kalmak şartıyla, Sultan III. Selim zamanında vezaret rütbesiyle Diyarbekir'e vali olmuş, bir sene sonra Erzurum'a nakledilmiştir. Diyarbekirli Abdi Paşa'nın hemşiresiyle tezevvüç etmiştir.

Fransızların Mısır'a girmeleri üzerine 1213 [1798]'de İstanbul'a celp ile Cumâdelûlânın 15. Perşembe günü [25 Ekim 1798] İzzet Mehmed Paşa yerine sadrazam oldu. Serdarlıkla Mısır'a giderek Fransızlarla uğraştı. Altı sene sekiz ay on üç gün bu makamda bulunduktan sonra, 1220 [1805]'de kendi arzusuyla azledildi. Yerine Hafız İsmail Paşa getirildi. Kendisi yine Maden eminliğine gitti.

O sırada Rusya muharebesi açılmakla, tekrar Erzurum valiliği ve Şark seraskerliği dahi uhdesine verildi. Sultan IV. Mustafa cülûsundan sonra, 1222 [1807]'de Halep valisi olup iki sene kaldı. 1224 [1809]'da Sultan II. Mahmud zamanında Muhsin Paşa yerine tekrar sadarete geçti. [126] Bir sene on bir ay yirmi yedi gün sonra 1226 [1811]'de azl ile Dimetoka'ya badehu Rodos'a nefy ve emvali müsadere edildi. Her iki sadareti sekiz sene sekiz ay on gündür. İkinci sadaretinde yeniden Rusya seferi açılmakla, serdâr-ı ekremlik ilâvesiyle gitmişti. Rodos'ta menfi iken Eğriboz muhafızlığına gönderilmiş, bir sene sonra tekrar Sakız'a nakil ile 1234 [1818]'de orada vefat etmiştir.

Kâtip, şair, âkıl idiyse de, ümûr-ı harbiyyede tecrübesi, behresi ve tabiatinde şecaati, cesareti olmadığından, gerek Mısır'da ve gerek Rumeli'nde hüsn-i hizmete muvaffak olamamıştır.

Keban Madeni'nde Kallar Mahallesi'nde bir cami ve medrese ve kütüphane ve bir tekye ve Kürt Mahallesi'nde gayet zarif kıymettar, dilârâ, şâyân-ı temâşâ bir cami-i şerîf, 1212 [1797] tarihinde[182] yaptırmıştır.

Kāmûsü'l-a'lâm, Bağdat valiliğine de tayin edildiğini yazıyor. Ama *Bağdat Salnamesi*'nde adı yoktur. İhtimal ki ba'de't-ta'yîn gitmemiştir.[183]

171• HASAN PAŞA

1209 [1794]'te gelmiştir. Müddeti beş aydır.

172• BEKİR PAŞA

1209 [1794]'te vali olmuş, altı ay oturmuştur. 159. [:bu metne göre 166.] sıra numarasında yazılı olan Bekir Paşa'dır. Bu valiliği, ikincidir.

173• KÜRT ALİ PAŞA

"Alev Paşa" dahi derler. Cezayirli Hasan Paşa'nın adamlarındandır. Mîrimîrân, badehu vezaretle Anadolu valisi oldu. İsmail harbinde çarhacı olup 1204 Rebiülevvelinde [Kasım 1789] Adakalesi'ne yardıma memur tayin edildikten sonra, Vidin valisi ve 1208 [1793]'te azledilip Çirmen sancağı ile dağlar eşkıyasını tedibe memur oldu. Cumâdelâhirinde [Ocak 1794] Konya eyaleti dami-

182 "1212 [1797] tarihinde" iberesi, konulduğu yere refere edilmiş bilâhare yazılmış bir nottur. İfadenin akışıyla pek uyumlu olmayan bu tür notlar yazarın sürdürdüğü araştırmaları sırasında koyduğu notlardan oluşur. (HN)

183 *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, [VI, 4817]; *Târîh-i Cevdet*, V, 349; IX, 133.

meten ihsan edildi. 1209 Cumâdelûlâsında [Kasım 1794] Anadolu valisi oldu. Ancak Gelibolu'da tevakkufu emri üzerine, ittiba etmeyip Anadolu'ya geçmesi yüzünden vezareti ref' olunarak Balıkesir'de oturmasına emir verildi.

Bu hâletten nedametle ibkâ-yı vezâretini istirham etmekle af olunduktan sonra, 1210 [1795]'te Diyarbekir valisi oldu. İki sene sekiz ay kaldı.

1212 [1797]'de Pasbanoğlu'nun üzerine giden orduya memur olup 1213 Cumâdelûlâsının 3'ünde [13 Ekim 1798] sû-i hâlinden dolayı tedip edildi. Öldü. İstanbul'da Karacaahmet'te medfundur. Cesur idi.[184] [127]

Ali Paşa'nın tedibini Cevdet Paşa merhum[185] şu suretle beyan ediyor. Ali Paşa'nın fukaraya zulüm ve taaddisi ve taraf-ı devlete atvâr-ı bâğıyânesi malûm olmakla, hasbe'l-iktizâ cezasının icrası başka vakte talik edilmişti. Serasker ordusunun inhizamına sebep olarak ihaneti tebeyyün etmekle, Kaptan ve Serasker Hasan Paşa, vücudunun izalesini tasmim ederek kendisini yanına celp etmiş ve evvelce hazırladığı çifte kurşunlu piştovu, üzerine boşaltarak kurşunların biri çehresine, diğeri göğsüne isabet edicek, hevl-i cân ile müdafaaya kıyam kaydında iken, mukaddemen tertip olunan Hasan Paşa'nın etbaı derhal üzerine hücum ile öldürmüşler. Başını keserek Cumâdelâhirenin on altıncı [25 Kasım 1795] günü İstanbul'a göndermişler.

174• ☙ HACI SALİH PAŞA

Kayserilidir. Seyyid Mehmed Paşa hazinedarı iken, kapıcıbaşılardan olup 1200 [1785] tarihinde Beyhan Sultan kethüdası ve sonra matbah-ı âmire emini ve 1202'de Rebiülevvelde [Aralık

---

184 *Sicill-i Osmânî*, III, 551.
185 *Târîh-i Cevdet*, V, 258.

1787] çavuşbaşı ve Cumâdelâhirinde rikâb kethüdası ve 1203 Cumâdelâhiresinin 10. günü [8 Mart 1789] vezaretle sadaret kaymakamı oldu. Zilkadenin 27. günü [19 Ağustos 1789] azl ile Boğaz muhafızı ve 1204 Rebiülevvelinde [Kasım 1789] Bosna valisi olup 1205 [1790]'da azl ve ibka edildi. 1207 [1792]'de infisal etti. 1209 [1794]'te Mısır valisi ve 1210 Şevvalinde [Nisan 1796] Diyarbekir valisi olup üç ay kalmıştır. Ba'de'l-azl 1214 [1799]'dan sonra Trabzon valisi olmuş, 1216 [1801]'de vefat etmiştir.

Âkıl bir adam idi. Oğulları, Hüseyin Hasib ve Mehmed Emin beyler idi.[186]

Diyarbekir Salnamesi'nde Diyarbekir'e vali olduğu sene, 1213 [1798] senesi olarak gösterilmiştir. *Sicill-i Osmânî* ise 1210 [1795] kaydetmiştir. *Sicill-i Osmânî*'de mürettip sehvi vardır.

175•☙ KATARAĞASI SİLÂHTAR HACI İBRAHİM PAŞA

Haleplidir. 1213 [1798]'de Şam'da iki ay valilik ettikten sonra, mezkûr senede Diyarbekir'e tahvil edilmiştir. Altı ay kalmıştır. 1218 [1803]'te Halep'te dört sene 1219 [1804]'te tekrar Şam'da bir sene altı ay valiliği vardır. 1223 [1808]'de Musul'da dahi iki sene bulunmuştur. 1224 [1809]'da vezareti merfu iken, Ferhad Paşa yerine serasker tayin ve Trabzon valiliği de ilâve edilmiştir.[187]

Sicill-i Osmânî,[188] "mîrâhûr-ı evvel payesiyle Halep muhassılı, 1213 Muharreminde [Haziran 1798] vezaretle Şam; ve Rebiülevvelde [Ağustos 1798] Mısır seraskeri olup Recebinin 17'sinde [25 Aralık 1798] azledildi. 1216 [1801]'de Halep 1218 [1803]'te saniyen Şam valisi ve emîr-i hacc oldu. 1220 [1805]'te Maraş ve 1221

186 *Sicill-i Osmânî*, III, 209.
187 *Târîh-i Cevdet*, IX, 174; *Salname*.
188 *Sicill-i Osmânî*, I, 149.

[1806]'da Karahisar-ı sâhib, 1222 [1807]'da saniyen Halep valisi, badehu vezareti ref' edildi. 1224 Zilhiccesinde [Ocak 1810] vezaretinin ibkasıyla, Erzurum valisi olup 1225 [1810] azl ile Tokat'ta ikamete memur edildi. Az müddette öldü, adil değildi" diyor. Diyarbekir'de olan valiliğinden bahs etmemiştir. Mürettip sehvidir. [128]

176• ☙ DİYARBEKİRLİ ŞEYHZADE İBRAHİM PAŞA

Diyarbekir'de iki defa valiliği vardır. Birisi rütbe-i vezâretle 1214 [1799]'da bir sene, ikincisi 1223 [1808]'da altı senedir. 1215'te Rebiülâhirinde [Ağustos 1800] Cidde valisi ve emirülhac ve Medîne-i münevvere muhafızı olmuştur. Adana'da da valiliği vardır. 1229 senesi Zilkadesinde [Ekim 1814] vefat etmiştir.

Mezarı, Fatih Paşa Camii'nin şarkındaki kabristandadır. Mezarı taş levhasında celi hatt ile şu kitabe yazılıdır:

"Hâzâ merkadu merhûm ve magfûr Diyarbekir vâlî-i esbakı İbrahim Paşa âmelehullâhu bi-lutfihi mâ yuhibbu ve mâ yeşâu ve ardâ men 'âdehu ve tayyebe serâhu ve ce'ale'l-cennete mesvâhu el-arîfu bi-Şeyhzade ekremehullâhu bi'l-husnâ ve'z-ziyâde hazretlerinin rûh-ı şerîfleri için fâtiha sene, 1228 [1813].'[189]

Merhûm-ı müşârünileyh, şair olup "Hafîd" tahallus ederlerdi. Bazı eş'ârı, Emîrî Efendi merhumun *Tezkire-i şu'arâ-yı Âmid* adlı eserinde vardır.

---

[189] "Bu, Diyarbekir eski valisi İbrahim Paşa'nın mezarıdır. Allah, ona merhamet ve mağfiret etsin. Allah, hoşlanıp arzuladığı şekilde ona lutfuyla muamele etsin. Onun mezarını ziyaret edenlerden de razı olsun. Mezarını ferah kılsın, yerini cennet etsin. İbrahim Paşa, Şeyhzade lâkabıyla bilinir. Allah, onu güzellik ve hoşgörü ile karşılasın. Kutlu ruhu için fatiha okuyun. Yıl: 1228/1813."

Babasının ismi, İsmail'dir.[190] Mısır'da seraskerin maiyetinde Fransızlarla olan muharebede bulunmuştur.[191]

Sicill-i Osmânî,[192] kapıcıbaşı iken Urfa müsellimi oldu, Moranlı Abdi Bey'in birçok malını çıkarmasına mükâfaten, 1211 Cumâdelûlâsında [Kasım 1796] vezaretle Rakka valisi ve 1214 [1799]'da Diyarbekir valisi olduğunu [yazıyor], Adana valisi olduğu da manzurum olan vesaikte sabittir.[193]

177• ÇORUMLU HÜSEYİN PAŞA

Buna "Fındık Hüseyin Paşa" dahi derler. 1215 [1800]'de gelmiştir. Dokuz ay valiliği vardır. Zamanında çok zulüm yapmıştır. Ayândan çok kimseyi haksız yere idam etmiştir. 1216 Recebinde [Kasım 1801] azledildi. Badehu Maraş'a vali oldu. Sonra Sivas'ta başı kesildi.

178• GÜRCÜ OSMAN PAŞA[194]

Bu Hüseyin Paşa'dan sonra Gürcü Osman Paşa['nın] vali tayin edildiği, *Sicill-i Osmânî*[195] ve *Tarîh-i Cevdet*'te[196] yazılı iken, *Salname*'de ismi yoktur. Ya gelmemiştir, veyahut unutulmuştur.

---

190 *Târîh-i Cevdet*, VII, 71; *Salname*.
191 *Târîh-i Cevdet*, VII, 104.
192 *Sicill-i Osmânî*, I, 151.
193 Bu paragraf, bir birinin devamı hâlinde iki not şeklinde sayfanın üstünde yazılmış, fakat yeri gösterilmemiştir. (HN)
194 Yazar bu ismi diziye sokmamıştır. (HN)
195 *Sicill-i Osmânî*, III, 437.
196 *Târîh-i Cevdet*, VII, 125.

179• ☙ TAYYARZADE MAHMUD PAŞA

Canikli Battal Hasan Paşa'nın oğludur. 1216 [1801]'de Diyarbekir'e altı [ay][197] vali olmuştur. 1220 [1805]'te Trabzon valisi iken, istiklâl vadisinde olan tavrı, bir nevi isyan rengi almakla, takibine Sadr-ı esbak Yusuf Ziya Paşa gönderildiği sırada Rusya'ya kaçtı. 1222 Şabanının 17. günü [20 Ekim 1807] İstanbul'a gelerek Canik mukataasıyla tekrar Tarbzon eyaletine gönderildi. Şabanın ahirinde sadaret kaymakamı oldu. Sultan II. Mahmud'un cülûsunda azl ve nefyedildi.

Badehu hükümdarın şefaatiyle, Varna muhafızı olduysa da, nizâm-ı cedîd emrine muhalefeti ve Sultan IV. Mustafa taraftarı olmak sebebiyle idam edildi.

Zamanında yani Diyarbekir valisi iken, 1216 Ramazanında [Ocak 1802] Diyarbekir'de Otuzbir Vakası zuhur etti. Beş on gün harp oldu. Sabık vali Hüseyin Paşa'nın ağası Kel İbrahim ve Müftü Kör Hüseyin Efendi memleketten çıkarıldılar.[198] [129]

180• ☙ ZÜHDÜ İSMAİL PAŞA

1217 [1802]'de gelmiştir. Dört buçuk ay valiliği vardır. Diyarbekir'de vefat etmiştir. Mîrâhûr-ı evvel iken, 1216 [1801]'de vezaretle Karaman'a ve oradan Diyarbekir'e tayin edilmiştir. Diyarbekir'in âb ve havasıyla imtizaç edemediğine ve dahil ve hariçte olan fesadı def'a muktedir olamadığına mebni, evâsıt-ı Cumâdelûlâ'da Sivas'a ve Sivas valisi Mustafa Paşa da Diyarbekir'e tahvil edilmişlerse de, Sivas valiliği henüz kendisine tebliğ olunmadan, mezkûr Cumâdelûlâda Diyarbekir'de, Mustafa Paşa da Sivas'ta öldüler.

---

197 İlâve, *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nden (s. 351). (HN)
198 *Târîh-i Cevdet*, VIII, 25, 276, 182.

Bu Zühdü İsmail Paşa, ümmî-i âmmî iken, meclise münasip söz bulmakta mahir ve darb-ı nutk ile hasmını ilzâma kadir bir zat imiş. Yaşı elliyi bulduğu hâlde, mey ü mahbuptan el çekmemiş idi. Bazen:

Eyyâm-ı ömr vâsıl olup hadd-ı gāyete
Hayfâ heves kesilmedi mahbûb u bâdeden

beytini okuyarak izhâr-ı te'essüf edermiş.[199]

181• EBÛ MERÂK MEHMED PAŞA

1218 [1803]'te gelmiştir. Valiliği altı ay devam etmiştir. Aslen Arap'tır. Gazze ahalisindendir. 1216 [1801]'de Sadrazam ve Serdâr-ı ekrem Yusuf Ziya Paşa'nın maiyetinde Cezzar Ahmed Paşa'nın takibinde Kudüs, Yafa muhafızı bulunmuştur. Mezkûr senede Yusuf Ziya Paşa'nın inhasıyla Mısır'a vali olmuştur. Badehu evvela Diyarbekir sonra Sivas valiliğine tahvil edilmiştir. Ahalinin şikâyeti üzerine oradan azl ve vezareti ref' ve Tokat'a nefyedildi. 1219 [1804] senesinde vezareti iade ile Cidde muhafızlığına gönderildi.

1227 [1812]'de Halep'te idam edildi. Çok zalim idi. Yüzden ziyade Bektaşi sergerdelerini öldürmüştür.[200]

182• KÖSEPAŞAZADE VELİYYÜDİN PAŞA

1218 [1803]'te Sivas valisi Mustafa Paşa'nın vefatı üzerine, bu Veliyüddin Paşa, Sivas'a vali olmuşsa da, zikri geçen Ebû Merâk Mehmed Paşa'nın Sivas'a tahviline mebni, Sivas'tan Diyar-

---

[199] *Târîh-i Cevdet*, VII, 137, 138.
[200] *Târîh-i Cevdet*, VIII, 101.

bekir'e gönderilmiştir. 1241 [1825]'te Şam'da iki sene valiliği vardır.[201] Diyarbekir'de altı ay oturmuştur.

183• ☙ HÜSREV PAŞA

1218 Zilhiccesinde [Mart 1804] Mısır valiliğinden Diyarbekir'e tahvil edilmiş ve 1219 [1804]'te gelmiştir. İki ay kalmıştır. 1224 [1809]'da Silistre valisi ve Tuna seraskeri olmuştur. [130]

184• ☙ HASAN PAŞA

1219 [1804]'te gelmiştir. On ay valiliği vardır.

185• ☙ HACI İBRAHİM PAŞA

1220 [1805]'te altı ay valilik etmiştir. Bundan evvel, 1214 [1799] senesinde dört sene valiliği vardır. 123. sayfada 169. [:bu metne göre [127] sayfada 175.] sıra adetli vali [Katarağası Silâhtar Hacı İbrahim Paşa']dır. Oraya müracaat oluna.

186• ☙ KATARAĞASIZADE MEHMED PAŞA

Zikri geçen Halepli Katarağası İbrahim Paşa'nın oğludur. 1219 [1804]'te Halep'te vali olduğu esnada, Cezzar Ahmed Paşa'nın vefatı haberi Halep'e vasıl olmasıyla babası İbrahim Paşa, Şam'a gitti. Üç gün sonra Halepliler isyan ederek mumaileyhi Halep'ten tard ve ihraç eylediler. Badehu 1220 [1805]'te Diyarbekir'e vali oldu. Müddeti altı aydır.

---

[201] *Târîh-i Cevdet*, VII, 201.

Halep'teki valiliği, *Halep Salnamesi*'nde yazılmamıştır. Ancak *Cevdet Tarihi*'nde[202] yazılıdır.

187• MURAD PAŞA

1221 [1806]'da gelmiştir. Valiliği on yedi gündür. [131]

188• MEHMED ŞERİF PAŞA

İshak Paşa ailesinden olup 1185 [1771]'de vezaret rütbesiyle Çıldır valisi olup 1205 [1790]'da vefat eden Süleyman Paşa'nın oğludur. 1215 [1800]'de Çıldır valisi iken, serdâr-ı ekremin inhasıyla azl ile Adana'ya tayin edildi. Oraya gitmek istemediğinden, Ahıska'ya gitti. Bundan dolayı vezaret defterinden adı silindi.

Tokat'ta kendisine mekân tahsis edildiyse de, dinlemeyip seyr-i serî' ile Ahıska'ya gittiği zaman ahali kendisini istikbal etti. Halefi olan Çıldır valisi Sabit Paşa hariçten kuvvet tedarik ve gelip Ahıska'yı zapt etmek üzere Erzurum'a çekildi. Şerif Paşa'yı Ahıska'dan çıkarmak için Erzurum valiliği, Sabit Paşa'ya verildi. Sabit Paşa kaç defa Şerif Paşa üzerine hareket etmişse de, her harekette münhezim olmuştur.

Babasının sağlığında henüz on yedi on sekiz yaşında iken kapıcıbaşı tayin edildi. 1211 [1796]'da Çıldır valiliğinden Receb ayında azledildi. Az müddette Maraş ve Rakka ve 1212 [1797]'de Halep ve badehu Adana valisi olup 1217 [1802]'de azle uğradı. 1222 [1807]'de Kars, 1223 [1808]'de Diyarbekir valiliğine nasbedildi.

İki ay sonra Müftü Hüseyin Efendi'nin kopardığı fitne üzerine Şeyhzade İbrahim Paşa ile bi'l-ittifâk Şerif Paşa'yı memleketten

[202] *Târîh-i Cevdet*, VII, 227.

çıkardılar. Şehri dahilen ve haricen fesada verdiler. Alipınarı Köyü'nü talan ettiler. O sırada Abdi Paşa ve badehu Şeyhzade İbrahim Paşa vali oldu. Diyarbekir ulemasından Hacı Ragıb Bey merhumun el yazısıyla kaydettiği vaka böyledir.

Salname'de ise Şerif Paşa'nın valiliği müddeti, on yedi gün olarak gösterilmiştir. Şerif Paşa, Diyarbekir'den sonra Adana'ya ve mezkûr 1227 [1812] senesinde Karasahib ve 1224 [1809]'da Trabzon valiliğiyle Karadeniz sevahili seraskeri oldu. Badehu azledildi. 1236 [1820]'de Kandiye muhafızı 1238 [1822]'de Girit seraskeri olup 1238 Şabanında vefat eyledi. Liyakatli, kabiliyetli idi. Kardeşi Said Bey'dir.[203]

189• ☙ ERZURUMLU VEYSİZADE EMİN PAŞA

Erzurum ağasından olup orada gümrükçü olmuş idi. 1225 [1810] evahirinde vezaretle Şark seraskeri ve Erzurum valisi mütesellimi olmuştur. Rusya muharebesinde devlete çok hizmet etmekle, vezaretle sabık emirülhac İbrahim Paşa yerine Erzurum; ve 1229 [1813]'te Diyarbekir valisi nasbedilmiştir. Bir sene kalmıştır. 1230 [1814]'te infisal etmiştir. Müteakiben ölmüştür. Oğlu Abdurrahman Bey, kapıcıbaşı olmuştur. 1250 [1834]'te fevt [olmuştur][204] [132]

190• ☙ SÜLEYMAN PAŞA

Cezzar Ahmed Paşa'nın kölesidir. Bi't-tefeyyüz kethüdası, badehu Hama mütesellimi ve sonra mîrimîrânlıkla Trablusşam mutasarrıfı oldu. 1204 [1789]'da Deyrülkamer'de oturdu. Badehu

---

203 *Sicill-i Osmânî*, III, 144; *Târîh-i Cevdet*, VII, 76, 81.
204 [*Sicill-i Osmânî*,] I, 423.

emirülhac tayin, sonra 1219 [1804]'te Sayda valisi nasbedildi ise de derhal azlolundu. Sonra mezkûr sene Şabanında tekrar Sayda ve 1225 [1810]'te Şam valisi olup 1227 [1812]'de azle uğradı. Muahharen Aydın ve 1230 [1814]'te Diyarbekir valisi naspedildi. Bir sene kaldı. Diyarbekir'in bedenlerini tamir etti. 1231 [1815]'te tekrar Sayda ve 1232 [1816]'da [ikinci] defa Şam valisi olup 1234 [1818]'de vefat etmiştir. Müdebbir, âkıl, sadık idi. Aydın'da iken, kethüdası Mehmed Ağa'ya kapıcıbaşılık verildi.[205] *Salname*'de 1229 [1813]'te Diyarbekir'e tayin edildiği yazılıdır.

191• ☙ MARAŞLI KALENDER PAŞA

Babasının adı, Süleyman'dır. 1219 [1804]'te Şam beylerbeyi ve başbuğu iken, Maraş valisi oldu. 1230 [1814]'te Diyarbekir'e gelerek altı ay kalmıştır. Ondan tekrar Maraş'a gitmiştir. Gayr-ı lâyık ahvâline mebni, 1234 [1818]'de vezareti alınarak Ankara'ya nefyedildi. Muahharen vezareti iade ve Kuşadası'na muhafız tayin edildi. 1237 [1821]'de vefat etti.[206]

192• ☙ BABA PAŞA

1231 [1815]'te gelmiştir. Valiliği altı ay devam etmiştir. Asıl adı İbrahim, şöhreti Pehlivan'dır. 1224 [1810]'da Rusya muharebesinde pek çok yiğitliği ve yararlığı görülmekle, uhdesine rütbe-i vezâret verildikten sonra, Rakka valiliğine nasbedildi. Hasta iken Rusya'ya esir düşmüştür. 1228 [1813]'te sulhten sonra İstanbul'a geldi. 1229 Muharremi [Aralık 1813] evailinde Sivas valiliğine gönderildi. Ve maiyetine bir miktar sürat toplarıyla asker verilip Anadolu'nun sağındaki solundaki eşkıyanın tenkîline memur edildi.

[205] *Sicill-i Osmânî*, III, 94.
[206] *Târîh-i Cevdet*, XI, 64; XII, 22.

1231 [1815]'te Erzurum'a ilhâken Çıldır eyaleti ve Şark seraskerliği verildi. Ondan Diyarbekir valiliğine geldi. 1235 [1819]'da İnebahtı Kazlı-ili mutasarrıfı olup Tepedelenli Ali Paşa'nın takibinde bulundu. 1236 Muharreminde [Ekim 1820] hummaya tutulup öldü.[207] [133]

193• MORALI HACI EBUBEKİR SIDKI PAŞA

1232 [1816]'da gelmiştir. Müddeti on aydır. 1221 [1806]'da surre emini,[208] 1224 [1809]'da Bosna valisi 1226 [1811]'de çavuşbaşı, 1228 Recebi [1813] içinde vezaretle Selanik valisi olmuştur. İbrail muhafızlığında da bulunmuştur.

1229 Muharreminde [Aralık 1813] Bolu ve Viranşehir sancakları, Rumeli muharebesinde bulunmak üzere uhdesine tevcih edildi. 1236'da Recebinde [Nisan 1821] Karaman, badehu Anadolu valisi iken, Babadağı İbrail muhafızlığına gönderilmiştir. Bilâhare 1237 [1821]'de azl ile Bursa mutasarrıfı 1238 [1822]'de Bolu valiiğiyle İbrail muhafızı oldu.

1239 [1823]'te Bolu ve Viranşehir üzerinde kalarak Rumelinde istihdamı tensip edildi. O senenin Recebinde [Mart 1824] Tırhala valisi oldu. 1240'ta Şevvalde [Mayıs 1825] Kara[hisâr-ı] sahib sancağı verildi. 1242 [1826]'te orada iken, vezareti ref'le 1500 kuruş mazuliyet maaşı verildi. Sonra vezareti bi'l-ibkâ Emir-

---

207 *Târîh-i Cevdet*, IX, 166, 167; VIII, 223.

208 Yazar, buraya yerleştirilmek üzere sonradan: "Bu hizmeti valide kethüdası nefsinden tahvil zımnında buna elli bin kuruş vaat ile deruhte ettirmişti, avdetinde çavuşbaşı oldu. Ba'de'l-azl 1222 [1807]'de mîrâhûr-ı sânî, sonra mîrâhûr-ı evvel oldu. 1226 [1811]'de mazul iken, yine çavuşbaşı olup memuren Mora'ya gönderildi. Avdetinde 1227 [1812]'de" şeklinde bir ilâve yazmıştır. Bu notu da "arpa emini ve 1228 Cumâdelâhiresinde [Haziran 1813]" şeklinde ikinci bir not izler. Ancak notun sonu, mütekaip kısım ile insicamsız olup bilgi tekrarı görüldüğünden, notlar buraya konuldu. (HN)

gan['daki] yalısında sakin oldu. 1249 Zilhiccesinin 10'unda [20 Nisan 1834] vefat eyledi.

Müdebbir, muktedir idi. Oğlu İzzet Bey, 1251 [1835]'te Halep mollası olup vefat etmiştir. Hafidi, ricalden Ahmed Tevfik Bey'dir.

Yenişehir'e ve 1240 [1824]'te Karahisar'a naspedilmiştir.

Diyarbekir'de mübarek Ramazanda iftar ve sahur zamanları top atılmasını bu zat emretmiştir. Bu muamelesi ahaliyi memnun, azli de mahzun ettiği, zamanını idrak eden mevsuk ihtiyarlardan işitilmiştir.[209]

194• ABİDİN PAŞA

1232 [1836]'da tayin edilmiştir. Müddeti bir senedir. Bunun mütesellimi Abdurrahim Ağa, fermanlı olan Güranlıoğlu Mustafa Ağa'yı mezkûr sene Ramazanında [Temmuz 1817] gündüz saat on birde kalede boğup idam etmiş ve alâmet-i idâm olmak üzere top atmıştır.

195• HACI ALİ PAŞA

1234 [1818]'de gelmiştir. Sekiz ay oturmuştur. Zamanında Diyarbekir'de karışıklık vukua geldi. Vali, Müftü Abdulhamid Efendi'yi memleketten çıkarttı. Habşi karyesi civarında öldürttü. Mezkûr sene Cumâdelâhiresinde sabık müftü Mesud Efendi tekrar müftü oldu. [134]

[209] *Târîh-i Cevdet*, VIII, 130; XI, 252; XII, 124.

196• ☙ DELİ BEHRAM PAŞA

1234 [1819]'de gelmiştir. Müddeti beş aydır. Diyarbekir eyaleti, Rakka eyaletine ilhâken bu zatın uhdesine verilmekle, mezkûr sene Recebinde [Mayıs 1819] şehre girmesiyle, tertîb-i dîvân ederek lüzum gördüğü adamlara hil'atler giydirdi. Şehirde nüfuz kesbeden Şeyhzade hafidi Mehmed Sabri Bey, Müftü Mesud Efendi, vücuhtan Kara Hocaoğlu Ömer Ağa ve serdar kuşkulandılar. Valinin memlekette oturmasını istemeyip mütesellimlikle idaresini arzu ettiler ki mütesellimlik ümuru kendilerine münhasır olsun.

Bu yüzden bir fitne ihdas edeceklerini haber ve Urfa müftüsü İshak Efendi'den ilham alan vâlî-i müşârünileyh, fitnenin önünü almış ise de, o sırada isyan eden Van valisi Derviş Paşa'nın tedibi için Erzurum valisi Hafız Ali Paşa maiyetine Diyarbekir'den mürettep bin nefer askerin teçhiziyle meşgul; ve mütesellim olup bilâhare paşa olan Gürani Ali Ağa da başbuğ olarak gitmeye talip iken, mumaileyh Mehmed Bey kendi havadârânını tahrik ile ahaliyi ayağa kaldırmış ve hükümet kapısına hücum ettirmiştir.

Behram Paşa, kale kapılarını kapayarak müdafaaya kıyam ve ikdam etmekle içerden dışardan tüfek atmaya başlamışlar. Caddeleri temin için Behram Paşa'nın hariçte bıraktığı askerler birbiri ardınca şehre girmeleriyle valinin kuvveti arttı. Ara sıra idam ettiği adamların kesik başlarını İstanbul'a gönderiyordu. Çarşı, ahali elinde olduğundan zahirece sıkıntı çekiliyordu.

Behram Paşa vuku hali beyan ile beraber asker ve zahire gönderilmesini ve Diyarbekir ahalisinin kaç defa ettikleri fenalık yanlarına kalıp bu sebeple şımardıklarından, bu defa da böyle bir gaile ihdas ettiklerinden bahisle, Şeyhzade Mehmed Bey, Karahocaoğlu Ömer Ağa ve Serdar, idam; ve kadıyla müftü nefyolunmadıkça, ihtilalin def'i mümkün olmadığını İstanbul'a yazdı.

Bu vaka Ramazanda [Temmuz] zuhur etmişti. Şevvalin ortasında [Ağustos başları] valinin tahriratı İstanbul'a ulaşmasıyla,

mucibince lazım gelen emirler yazıldı ve Van'a gönderilmek üzere Adana'dan, Halep'ten, Sivas'tan tertip edilen askerlerin Diyarbekir'e gönderilmeleri için de emirler verildi.

Bu sırada ahali dahi kendilerine yardım etmek üzere etraftan hayli eşkıya celp ederek şehirde cesim bir kuvve-i âsiye toplandı.

Behram Paşa, fi'l-asl Kürdistan tarafından neşet etmekle, asabiyet-i sulbiyyesi [135] olduğuna mebni taraftarı olan Milli iskan başısı Eyyüp ve Diyarbekir aşairinden Telli İbrahim ve Hüseyin beylere mektuplar yazıp imdat istedi. Onlar dahi aşiretleri halkıyla cümleden evvel geldiler. İhtilal erbabına korku, dehşet saldılar. Bunları müteakiben bi'n-nefs harekete memur olan Adana valisi Celaleddin, Sivas valisi Lutfullah paşalar tarafından gönderilen askerler de birinci muharebe zamanında gelip ulaştı. Ahalinin beli kırılarak korkularından dağılmaya başladılar.

O esnada Behram Paşa, aff-ı umûmî ilanıyla ahaliye eman verdi. Ahali de dönüp de evlerine geldiler. Hariçten gelen şakiler de dönüp yerlerine gittiler. Yalnız Hani kasabasından üç yüz nefîr-i âmm ile asilerin imdadına gelen Timur Bey biraz sebat etmişse de, sonra o dahi gitmiştir.

Buna dair olan tahrirat[ın], babıaliye ulaşmasıyla mahzuziyeti mucib oldu. Buna mükafat olarak Behram Paşa'ya sera-sere kaplı samur kürk ve Milli Eyyüp ve Telli İbrahim ve Hüseyin beylerle maiyetlerinde bulunanlara giydirilmek üzere on samur hil'atler ihsan olundu.

Firarda bulunan Şeyhzade Mehmed Bey ile Karahocaoğlu Ömer Ağa'nın, Serdar'ın mukātaât ve emlâki ref' ve zapt ile kendilerinin ve Hanili Timur Bey'in her nerede ele geçirirlerse idam; ve kadıyla müftünün de Anapa'ya nefyedilmelerine ferman sadır olmakla, mucibince 1235 Muharremi ahirinde [1819 Kasım ortaları] lazım gelen tebligat icra edildi.

Cevdet Tarihi'nde[210] bu vaka böyle yazılıdır.

Diyarbekir ulemasından Hacı Ragıb Bey merhum el yazısıyla hikâye ederek diyor ki Behram Paşa vali olarak geldiğinin üçüncü günü bütün ahaliyi yanına yığarak "Tedibiniz taraf-ı devletten bana havale edilmiştir, sizi öldüreceğim, keseceğim, malınızı yağma, evlerinizi ihrak edeceğim" diye korkuttu.

Bu sözleri, ahaliye dehşet verdi. Ahali, ulema, eşraf el birliğiyle aleyhine kıyam ettiler. Ramazanın yirmi beşinci [18 Temmuz 1819] gecesi fitne ateşi alevlendi. Vali, içkaleye kapandı. Yüz bir gün top, humbara attı. Zilhiccede [Eylül-Ekim] etraftaki vezirler birçok askerle geldiler. Ahali, Şeyh-zade Mehmed Bey'in konağına sığınmışlardı. Müftü Mesud Efendi'yi kadıyı Anapa'ya nefyettiler. Mehmed Bey, Hani'ye kaçtı. 1235 senesi Muharreminin 7. Salı günü [26 Ekim 1819] [136] mağripten sonra ulemadan, sulahadan, fukaradan, tüccarlardan ibaret yedi sekiz [yüz][211] kişi zahirenin kıtlığından dolayı memleketten çıktılar. Kimi Hani'ye kimi Bağdat'a bir kısmı da Şam'a, Mısır'a gittiler.

Ulemadan zühd ile takva ile meşhur Bolulu Hüseyin Efendi bu muhasara içinde ve 1234 [1819]'de vefat ederek Mardin Kapısı haricindeki Şeyh Mehmed Amidî düzlüğüne giden yolun sağında bu gün ziyâretgāh-ı enâm olan kabrine defnedildi.[212]

Bu Behram Paşa, nefsinde bahadır, tehdidini îkā'a kadir bir kimse idi. 1226 [1811]'de Şark [ser]askerliği inzimamıyla Erzurum valiliğinde ve 1237 [1821]'de Saruhan, Aydın sancakları mutasarrıflıklarında bulunmuştur. Ezdin'e giderken uğradığı mahallerde ahaliye zulmettiğinden ve birçok askerin de telef olmasına sebep olduğundan, evâil-i Saferde vezareti ref', Tekfurdağı'nda ikamete memur edildi. Kaç ay sonra Maraş eyaletiyle Rakka valiliğine nasp

---

210 *Târîh-i Cevdet*, XI, 67, 83.

211 İlâve, *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nden (s. 354). (HN)

212 Mezarı sözü edilen yerdedir, kitabesi şöyledir: *"Fatiha, ve kefâ bi'l-mevti vâ'izan. Hâzâ kabru Hüseyin el-Bolevî sene 1235."*

olundu. Yine mezkûr 1237 [1821]'de Halep muhafızlığı ve 1238 [1822]'de Halep valiliği uhdesine verildi. Ahlâkının icabından olarak ahali hakkında zulme başladığından, tekrar vezareti ref' ve malı müsadere ve Diyarbekir'de ikamete memur edildi. Ancak Diyarbekir ahalisiyle düşmanlığı olduğundan vaki olan istid'ası üzerine menfası Sivas'a tahvil edildi. Halep muhafızlığında, valiliğinde bulunduğunu yazan, *Cevdet Tarihi*'dir, *Halep Salnamesi*'nde yoktur.[213]

Bu Behram Paşa'nın Rukiye adlı bir kızı, valiliği zamanında Diyarbekir'de vefat ederek kalede cami ittisalindeki kabristana defnedilmiştir. Said adlı bir zat şu değersiz tarihi söylemiştir:

Sâhibe kimdir bu kabre der isen
Gûş kıl ta'rîf edem sultânıma

Duhter-i Behrâm Pâşâ'dır bu kim
El-vedâ' olsun dedi ihvânıma

Gûş edince "irci'î" emrini hemen
Dedi durmam giderim sübhânıma

Dedi hasbî gel oku bir fâtiha
Etmiş ol ihdâ sevâbın cânıma

Hem Süleymân ibn Hâlid Hazreti
Durma dünyâda dedi gel yanıma

Sinni on dört olmamışken ey felek
Nice kıydın bu meh-tâbânıma

Cevherinden yazdı târîhin Saîd
Zîb-i cennet bu Rukayye Hânım'a (1234/1818) [137]

---

[213] *Târîh-i Cevdet*, IX, 130; XI, 67, 83.

197• ☙ AHMED PAŞA

Seyyiddir. İçil sancağında kâin Silifke kazası müftüsünün oğludur. Gençliğinde babasından ve beldesi ulemasından mukaddimât-ı ulûmu tahsil ettikten sonra beylik, paşalık yoluna dökülmüş, badehu İçil mütesellimi olmuştur.

Sadr-ı esbak Yusuf Ziya Paşa, Mısır seferine gittiği vakit, bunu İçil mutasarrıfı nasp ve mîrimîrân rütbesini tevcih etmiştir. 1218 [1803]'te vezaretle Cidde valisi olmuş iken Vahhabî ailesi, gitmesine mani olarak bi'l-istizan, avdetle yine İçil sancağının idaresiyle meşgul olmuştur. 1221 [1806]'da Karaman valisi ve ba'de'l-azl İstanbul'a celp ile Karadeniz boğazı ve sonra Maçin geçidi muhafızı tayin edilmiştir. Bir sene sonra hastalığından bahisle istifa etmesi üzerine vatanına gelmiştir.

O esnada yine orduya memur olup gittiğinde, Tırnova ve ondan Misivri muhafazasına ve badehu Mora eyaletine gönderilmiştir. Birkaç senede Mora'da kalarak hayli servete nail olmuştur. 1232 [1816]'da Bursa ve Kocaeli mutasarrıfı ve 1233 [1817]'de bahriye nazırı ve müteakiben istirhamına mebni bahriye nazırlığından af ile yine Bursa ve Kocaeli mutasarrıfı ve sonra Ahıska valisi ve Maden emini ve 1235 [1819]'da Diyarbekir'e vali olmuştur. Üç buçuk ay sonra o sene içinde Halep'e tayin edilmiştir. Halep'te iki sene valilik ettikten sonra, Rakka'ya ve müteakiben Aydın'a, Saruhan'a, Çıldır'a gönderilmiştir.

1239 [1823]'te Şam valisi ve emirülhac olup Hıms'a ulaştığında vefat etmiştir. Vezirler arasında mütehavvil ve emsaline nisbeten adil idi.[214]

---

[214] *Târîh-i Cevdet*, XII, 103; *Kāmûsü'l-a'lâm*, I, [796].

198• ☙ DERVİŞ HAFIZ ALİ PAŞA

Amasyalıdır. Erbâb-ı kalemden olmakla hacegandan olmuş, sonra küçük ruznamçeci ve 1222'de şehremini ve 1224 Zilhiccesinde [Ocak 1810] vezaretle kaptan ve 1226 Zilhiccesinin 2'sinde [18 Aralık 1811] Hanya valisi ve birkaç gün sonra Rumeli sürücüsü ve Tırnova mutasarrıfı ve 1227 Şevvalinin 3'nde [10 Ekim 1812] Silistre ve Niş ve badehu Vidin ve 1231 Cumâdelâhirinde [Nisan 1816] Şam ve 1232 Rebiülâhirinde [Şubat 1817] Teke ve Hamid-ili mutasarrıfı ve badehu Halep ve 1233 [1817]'de Çıldır ve 1234 [1818]'de Erzurum ve badehu Kars ve 1235 [1819]'da Ankara ve Çankırı ve 1236 [1820]'de Diyarbekir valisi oldu. 1237 [1821]'de azledilmiştir.

1238 Rebiülevvelinde [Kasım 1822] Trabzon [138] ve Cumâdelûlâda Maraş ve 1240 Şevvalinde [Mayıs 1825] Rakka ve 1241 [1825]'te Kayseri ve 1243 [1827]'de Boğaz seraskerliğiyle Biga mutasarrıfı oldu.

1244 Cumâdelûlâsında [Kasım 1828] Boğaz muhafızlığından emirsiz, bazı asker firarilerine vasıta olanları tedip eylemesinden dolayı azl ile Gelibolu'da ikamete memur edildi. 1244 Şevvalinde [Nisan 1829] orada vefat eyledi.

Müdebbir, muktedir, sadık idi. Mikdad Ahmed Paşa ile Hasan Tahsin adlı iki oğlu var idi. Hasan Tahsin Bey kapıcıbaşı iken, 1293 Şabanının 7'sinde [26 Ekim 1876] vefat ederek Topkapı'da medfundur.[215]

199• ☙ GÜRANLIOĞLU ALİ PAŞA

Diyarbekir hanedanlarındandır. Mîrimîrân iken, 1236 [1820]'de vezaretle Diyarbekir'e vali ve 1237 [1821] ahirinde Kay-

[215] *Sicill-i Osmânî*, III, 562; *Târîh-i Cevdet*, VIII, 99.

seri ve Bozok mutasarrıfı ve 1238 [Eylül 1822]'de Maraş valisi olup 1242 [1826]'da azledildi. Badehu vefat etti.

Fetk ü ratk-ı umûra vakıf değildi. Aşağıda ismi gelen Güranî Mehmed Paşa ile kardeştirler. Mumaileyhin Bağdat valisi Davud Paşa tarafından idam edildiği, memleketçe mevsuk olarak rivayet olunmaktadır.[216] Diyarbekir'deki valiliği altı aydır.

200• HACI ALAADDİN PAŞA

Sivaslıdır. Kapıcıbaşı ve mîrimîrân olarak Yerköyü muhafızı ve 1224 Şevvalinde [Kasım 1809] Ohri ve Silistre muhafızı ve 1227 Şevvalinde [Ekim 1812] Niğde mutasarrıfı ve 1229 [1813]'te Alâiye ve müteakiben vezaretle Sivas valisi ve 1233 Rebiülâhirinde [Ocak 1818] Anadolu valisi olup Cumâdelûlâda [Mart 1818] Sivas'ta ikamete memur edildi.

1236 [1820]'de Diyarbekir valiliğine tayin edildi. Altı ay sonra 1237 [1821]'de Niğde, badehu Kayseri ve Bozok mutasarrıfı ve o sene Erzurum valisi olup mezkûr sene Rebiülevvelinin 12. Perşembe günü [7 Aralık 1821] vezareti ref' ile yine Sivas'a menfi olarak gönderildi. 1246 [1830]'da ikametgahı Malatya'ya tahvil edilerek orada öldü.[217]

Cevdet Paşa, bu Alaaddin Paşa'ya Güranî Ali Paşa'nın halef olduğunu söylüyor. *Sicill-i Osmânî* ve *Salname* ise bunun, Ali Paşa'ya halef olduğunu yazıyorlar. [139]

---

216 *Sicill-i Osmânî*, III, 561; *Târîh-i Cevdet*, XII, 11.
217 *Sicill-i Osmânî*, III, 490; *Târîh-i Cevdet*,XII, 11.

201• ☙ KUT HÜSEYİN PAŞA

Mevlidi, menşei Anapa'dır. Hasekilikten neşet ederek bazı iltizamat ile Rumeli'de dolaşmış ve bu yolda iştihar kesbetmiştir. Ber-takrip Edirne bostanbaşısı oldu. Dağlı eşkıyanın def'i hususunda hayli hizmeti görüldü.

Badehu vezaretle Anapa muhafızı nasbedildi. On beş sene kadar orada kaldı. Sonra Kars, Konya gibi livalarda bulundu. Nihayet 1238 [1822]'de Diyarbekir'e vali oldu. Bir sene valilik etti. Kuvasına ihtiyarlık ile zaaf geldiği hâlde hırsı, tamahı ziyade olarak, ahaliye zulmettiğinden dolayı, vezareti ref' ve azl ile Bursa'da ikamete memur oldu. Bursa'ya giderken yolda Zilkade ahirinde Sivas'a karib Alacahan'da vefat etti.[218]

202• ☙ SALİH PAŞA

Tokat voyvodası ve Kandiye defterdarı olup sonra Filibe nazırı ve 1236'da Recebin 27. günü [30 Nisan 1821] vezaretle Edirne ve 1238 [1823]'te Rumeli seraskeri maiyet memuru olup sonra Sivas'ta ikamet etti. 1240 Recebinde [Şubat 1825] Maden emini ve Şevvalinde [Mayıs 1825] Diyarbekir ve 1241 [1825]'te Maden ilâvesiyle Bozok ve 1243 [1827]'de ikinci defa olarak Diyarbekir valisi oldu. 1244 [1828]'de damimeten Erzurum valisi ve seraskeri ve 1245 [1829]'da Rusya muharebesinde esir ve az müddette halas oldu. 1246 [1830]'da da Boğaz muhafızı olup 1249 [1833]'te azledildi ve mezkûr sene Şabanının 5'inde [18 Aralık 1833] vefat etti. Sultan Bayezid kabristanında medfundur. Sâhib-i servet ve müdebbir idi.[219]

---

[218] *Târîh-i Cevdet*, XII, 124.
[219] *Sicill-i Osmânî*, III, 214.

203• ☙ EBU LEBUD MEHMED PAŞA

1237 [1821]'de Selanik, 1238 Zilhiccesinde [Ağustos 1823] Rumeli valisi ve seraskeri olmuştur. Mora ve havalisinde icra kılınan teşebbüsat ve zuhura gelen vekayi üzerine askeri umurunu idareye muktedir olamayacağı anlaşılmakla azl ve vezareti ref' ve emvali müsadere ve Dimetoka'ya nefyedildi. Bilâhare 1241 [1825]'de Diyarbekir'e vali oldu. İki sene kaldı.

1240 [1824]'te Hacı Halil Efendi müftü olmuştu. 1241 [1825]'te yeniçerilerin ilgası vuku buldu. 1242 [1826]'da bir Cuma günü mumaileyh Hacı Halil Efendi'yi Câmi-i kebîr'in harem dairesinde "vali taraftarıdır" diye bazı evbâş [:ayak takımı] takımı katlederek cenazesini saathane önüne atmışlar ve Antof Mehmed Ağa da cenazesine bir hançer vurmuştur.[220] [140]

204• ☙ YAHYA PAŞA

Musul'da Celîlîzadelerdendir. 1245 [1829]'de gelmiştir. 2 sene 3 ay 15 gün oturmuştur. 1238 [1822]'de Musul'da bir sene 1249 [1833]'te yine Musul'da iki sene valiliği vardır.

205• ☙ ALİ RIZA PAŞA

Trabzonludur. "Laz Ali Paşa" diye meşhurdur. Laz Ahmed Paşa'nın akrabasından olup Manisa mütesellimi ve badehu İzmir gümrükçüsü ve ba'de'l-azl Menemen voyvodası oldu. 1244 [1828]'de İstabl-ı âmire payesiyle Halep valisi Rauf Paşa'ya kethüda ve 1245 [1829]'da vezaretle Halep'e ve 1246 [1830]'da Diyarbekir'e vali tayin edildi. Bir sene valilik etti. Mezkûr senede Bağdat'a giderek vali Davud Paşa'yı oradan ihraçla devlete büyük hizmet etmiş

[220] *Târîh-i Cevdet*, XII, 105.

ve Davud Paşa yerine vali olup 16 sene orada hüküm sürmüştür. 1253 Muharreminde [Nisan 1837] Şehrezor valiliği de ilâveten uhdesine verilmiştir.

1256 [1840]'ta yine damimeten Cidde ve 1258 Rebiülevvelinde [Nisan 1842] Şam valisi olup 1261 [1845]'te infisal ve 1262 Ramazanında [Ağustos 1846] orada irtihal ederek Hazreti Bilâl-ı Habeşî'ye mezar komşusu olmuştur.

Bağdat'ı, Kölemenler idaresinden kurtarması gibi unutulmaz hizmet göstermiştir. Akıl, kâmil, şair, müdebbir, gayur idi.

"Rızâ-âsâ meğer Temmuzda Bağdat'a gelmiştir"
Bu "gelmiştir" redifinde güzel bir gazeli vardır.[221]

206•☙ ÇÖTELİZADE HACI İBRAHİM PAŞA

Harputludur. 1248 [1832]'de gelmiştir. *Sicill-i Osmânî*,[222] "vezaretle 1247 Rebiülevvelinde" [Ağustos 1831] diyor. Bir sene valilik etmiştir. *Sicill*, bir mah içinde vefat ederek yerine yeğeni İshak Paşa'nın tayin edildiğini yazıyor.

207•☙ ÇÖTELİZADE İSHAK PAŞA

Bu da Harputludur. Amcası Hacı İbrahim Paşa'nın vefatında, yerine 1248 Cumâdelûlâsında [Eylül 1832] vezaretle vali olmuş, on ay 15 gün oturmuştur.

1249 Zilkadesinde [Mart 1834] azl edilmiş ve 1250 Saferinde [Haziran 1834] vezareti ref' ile Harput'ta ikamet ettirilmiştir. [Bir] kaç sene sonra vefat etti.

---

221 *Sicill-i Osmânî* III, 568.
222 *Sicill-i Osmânî*, I, 156.

Oğlu Hasan Bey ve akrabasından Ömer Bey olup Hasan Bey, 1261 [1845]'te kapıcıbaşı oldu. Ömer Bey, miralay olmuştu. Alayı Şam'a naklinde; 1263 [1846]'da istifa etmiştir. İkisi de Harput'ta fevt [olmuştur].[223] [141]

208• SADRIESBAK MEHMED REŞİD PAŞA

Sultan II. Mahmud devrinde mesned-i sadârete geçen vezirlerindendir. Aslen Gürcüdür ve Sadrıesbak Hüsrev Paşa'nın yani 1255 [1839]'da sadrazam olup 11 mah 18 gün sonra infisal eden Abaza Hüsrev Mehmed Paşa'nın kölelerindendir. Şecaatle, cengaverlikle mümtaz idi.

Bir aralık mîrimîrân rütbesine nail ve Karahisar-ı sâhib sancağı mutasarrıflığına nasp olunmuştur. Kütahya'da vali kaymakamlığı etmiştir. Güzel hizmet ibraz etmesine mebni vezaretle Konya valiliğine gönderilmiştir. Badehu Mora havalisine memur olup Atina'nın muhafazasına gayret etmiş ve avdetinde Rumeli'ye vali olup Arnavutluk ıslâhatı dahi uhdesine tevdi edilmiş idi.

1244 [1828] tarihinde sadrazamlığa bi't-tayin sefer zamanı olmakla ordugah bulunan Şumnu'ya gitmiş ise de, muvaffakiyete nail olamayıp Rusların Edirne'ye tecavüzleri üzerine İstanbul'a gelmiştir. Musalahadan sonra Rumeli'nin asayişini iadeye memur olup hayli ıslâhata muvaffak olmuş idi.

1248 [1832] tarihinde zuhur eden Mısır vakasında serdarlık inzimamıyla Anadolu tarafına memur olup Konya'da şecaati, cesareti saikasıyla bizzat pek ileriye sokulup Mısır askerleri tarafından ihata olunmakla hasbe'l-kader esir olmuştur.

Mezkûr sene Ramazanında [Ocak 1833] İstanbul'a giderek Baltalimanı'ndaki sahilhanesinde oturduktan sonra, 1249 [1833]'te

---

223 *Sicill-i Osmânî*, I, 329.

Sivas valiliğine ve o havalinin ıslâhatına memur olmuş ve badehu Diyarbekir ve Rakka memuriyetine ilhak olunarak Diyarbekir taraflarında dahi bir çok şanlı [?] ıslâhata muvaffak olmuş[224] ve Sincar Yezidilerini vurmuştur. 1252 senesi Şabanının gurresinde [Kasım 1836] Diyarbekir'de vefat ederek Kale Camii'nin yanındaki kabristanda medfundur.[225]

Sadareti, 4 sene 3 ay 4 gün devam etmiştir. Oğlu, Mehmed Emin Paşa'dır. Diğeri, İbrahim Bey'dir.[226]

Kabrindeki tarih budur:

Yok kurtuluş cihânda dest-i felekten aslâ
Bak böyle kahramanı hâka düşürdü hayfâ

Ol şîr-i satvet-endâz ya'nî Reşîd Pâşâ
Yek hamlede ederdi rûbâh-ı hasmı ifnâ

Cerr etmişidi tîğin ol server-i müşîrân
Hûn-ı adüvvü her dem eylerdi ondan icrâ

Her bir gazâda hoşnûd oldukları nümâyân
Dâmâd-ı şâh-ı kevneyn hem şâh-ı kişver-ârâ

Mankūt ile yazıldı târîhi bâ-temennâ
Ede sarây-ı huldü me'vâ Reşîd Pâşâ (1252/1836) [142]

209• HAFIZ MEHMED PAŞA

Mısırlı İbrahim Paşa ile 1255 [1839] tarihinde Nizip'te harbedip bi-kaderillâh bozulan zattır. 1253 [1837]'de Diyarbekir'e vali olmuştur. İki sene sekiz ay kalmıştır. Geldiği senenin Safer [Mayıs

---

224 *Kāmûsü'l-a'lâm*'da "bir çok ıslâhata muvaffak olmasıyla". (HN)
225 *Kāmûsü'l-a'lâm*, III, 2282.
226 *Sicill-i Osmânî*, I, 430.

1838] ayında Sincar Yezidilerini bu da vurmuştur. Ve Rebiülevvelde Nusaybin'de hâlen mevcut askeri kışlasının inşasına bed' ile bir buçuk sene zarfında ve Receb ayında ikmâl ettirmiştir.

Câmi-i kebîr muvakkıthanesindeki [...][227] ve duvarda asılı saatlerden biri, bu Hafız Mehmed Paşa'nın eser-i vakfıdır.

210• ☙ SADULLAH PAŞA

Çerkestir. Hüsrev Paşa'nın kölelerindendir. Bidayette askerlik silkine girip miralay ve 1248 [1832]'de mirliva; badehu ferik ve 1255 [1839]'da vezaretle Diyarbekir ve 1256 Rebiülâhirinde [Haziran 1840] Ankara valisi olup 1257 Rebiülevvelinde [Nisan 1841] azledildi. 1260 Rebiülâhirinde [Nisan 1844] Akdeniz Boğazı muhafızı ve 1261 Zilkadesinde [Kasım 1845] Aydın valisi olup 1263 Cumâdelâhirinin 10'unda [26 Mayıs 1847] infisal etti. 1270 Muharreminde [Ekim 1853] Batum ordusu ikinci kumandanı olup 1272 [1855]'te vefat eyledi.

Diyarbekir'deki Câmi-i kebîr'in çarşı kapısı ittisalindeki muvakkıthaneyi tarz-ı dilnişîn ü rengîn üzere inşa ve üç adet çalar saat vakfetmiştir. Bunun için Cevdet ismindeki şair şu manzum tarihi söylemiştir:

Etti teşrîf çünkü Sa'dullâh Pâşâ Âmid'i
Nîk-i nâmla zâtını tercîh-i akrân eyledi

Sâha-i râhat görünce ehl-i belde cümleten[228]
Dembedem sâat-be-sâat şükr-i Yezdân eyledi

---

227 Bir kelime okunamıyor. (HN)

228 "Sahne-i" şeklinde yazılmış ibârenin üzerine ayrıca "Sâha-i" yazılmıştır. Vezin, "Sâha-i" kelimesi ile düzgün çıkıyor, *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nde de (s. 205) böyledir. (HN)

Bu muvakkıthâneyi inşâya hakkā himmeti
Çaldı sâat bir felekten halka i'lân eyledi

Bir vakitte eylemez fevt doğrusu ed'iyyesini
Tab'-ı ra'nâya ayârın kim ki iz'ân eyledi

Himmet-i hayriyyesi çok her mahal i'mârına
Şehri i'mâr için Allâh sâat ihsân eyledi

İki târîh-i mücevher ile Cevdet bendesi
İrtifâ'-ı kadriçün ol zâtın i'lân eyledi

[Bâsim isimli bir alay kâtibi de şu manzûme-i târihiyyeyi bir tahtaya yazarak muvakkıthanede duvara talik edilmiştir]:[229]

Gel ey mahzûn-ı dil bir nazm-ı rengîn eyle âmâde
Ayân olsun hemîşe dürr-i yektâ remz-i ma'nâda

Du'â-yı devletin bâd eyle evvel pâdişâhın kim
Ola zıll-ı hümâyûnu müebbed dâr-ı dünyâda

Vezîr-i ekremi İskender-i Dârâ sipehsâlâr
Dırahtı sâyesi her cânibe düştü bu esnâda

Aceb midir kamu serkeşlere baş eğdirirse ol
Zaferyâb olduğu hem sûre-i innâ fetehnâ'da

Husûsâ kim vezîr-i mutlakı pâşâ-yı âlî-şân
Ki Sa'dullâh kadîmî nusretin bulmuş tecellâda

Mu'azzam bir eser bünyâd edip bu şehr-i Âmid'de
Ne zîbâ gör muvakkıthâne nakşı hâriku'l-'âde

---

229 Köşeli parantez içindeki not, *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nden (s.206 camiler bölümü) aktarılmıştır. (HN)

Muvakkıthâneye Bâsim nüvîs târîh-i "mergûbe"
Hudâ bânîsini kılsın azîz dünyâda ukbâda (1253/1837)

Harrerehu Osmân Bâsim 'an asâkir-i mansûre, kâtib-i tâbûr-ı râbi', âlây-ı sânî der [...][230] Mehmed Paşa [143]

211• SÜLEYMAN PAŞA

Maraş hanedanından Kalender Paşa'nın oğludur. 1248 [1832]'de mîrimîrânlıkla Maraş mutasarrıfı olmuştur. 1254 [1838]'de Nizip ordusuna gidip Hafız Mehmed Paşa'nın harekatını gördükten sonra dönmüştür. 1256 Rebiülâhirinde [Haziran 1840] vezaretle Diyarbekir valisi olup Cumâdelâhirde vefat etmiştir.

Müdebbir, sadık idi. Oğulları ricalden Kenan Bey ile vülâttan Osman Paşa'dır.[231]

212• SAİD MEHMED PAŞA

Aslen Tatardır. Askerliğe duhulünden bir müddet sonra miralay ve 1248 [1832]'de liva ve Cidde süvari feriki ve 1249 Cumâdelâhirinde [Ekim 1833] Silistre valisi olup 1251 Saferinin 11'inde [8 Haziran 1835] vezaret rütbesini aldı. 1255 Recebinde [Eylül 1839] Niş ve 1256 Rebiülevvelinde [Mayıs 1840] Rumeli, badehu Yanya ve Ramazanda Diyarbekir valisi oldu. Müddeti beş aydır.

1257 Saferinde [Mart 1841] tekrar Silistre ve 1259 Ramazanında [Eylül 1843] tekrar Rumeli ve Zilkadesinde [Kasım 1843]

[230] Bir kelime yitik. (HN)
[231] *Sicill-i Osmânî*, III, 98.

Köstendil ve 1260 Ramazanında [Eylül 1844] üçüncü defa olarak Silistre valisi olup 1263 Şabanında [Temmuz 1847] azledildi. 1264 [1847]'de dördüncü defa olarak Silistre ve 1269 Recebinde [Nisan 1853] Selanik ve Şabanında [Mayıs 1853] hamisen Silistre ve 1275 Rebiülevvelinde [Ekim 1858] tekrar Selanik ve 1276 Muharreminde [Temmuz 1859] Vidin valisi olup 1277 [1860]'ta azl ile tekaüde sevk edildi. 1277 Zilkadesinin 18. günü [28 Mayıs 1861] vefat etmiştir.

Mevlevihane kapısında medfundur. Rumeli ahvaline vukufu ve Silistrece âsâr-ı hayriyyesi görülmüştür. Oğlu, Binbaşı Hakkı Bey, 1282 [1865]'te vefat ederek yanına gömülmüştür. Diğeri Muhyiddin Bey'dir.[232]

213• ☙ ZEKERİYA PAŞA

1257 [1841]'de gelmiştir. Valiliği bir hafta devam etmiştir. [144]

214• ☙ VECİHİ PAŞA

Birinci defa 1257 [1841]'de gelmiş; dokuz buçuk ay, ikinci defa 1268 [1851]'de gelerek iki ay iki gün oturmuştur. 1264 [1847]'de bir sene beş gün Musul ve 1266 [1849]'da 10 ay 21 gün Bağdat valiliğinde bulunmuştur.

215• ☙ İSMAİL PAŞA

Arnavutluk'ta Görice kasabası civarında kâin Palasköylü Mehmed Paşazade'dir. Bunlar, mahallince pek eski bir hanedana mensup bir vezir [ailesi]dirler.

---

232 *Sicill-i Osmânî*, III, 48.

Sultan Abdulmecid Han'ın zamân-ı saltanatında bir çok vilayetlerde bi'd-defaât valilik etmiştir. Daha evvelleri 1224 [1809]'da Köstendil ayanı Edib Ağa'yı sadrazamın gizli emriyle idam ettiğine mebni vaki olan şikâyet üzerine o sene vezareti ref' ve azledilmiştir. Badehu affa uğramıştır.[233]

1237 [1821]'de[234] İnebahtı ve o sene Üsküp ve Avlonya muhafızı ve 1244 [1828]'de vezareti ibka ile harbe memur ve dümdâr oldu. Badehu yine Dimetoka'ya gönderildi. Edirne'nin telsiminde[n sonra] Silivri'ye gelip senelerce menkûbî [:itibardan düşmüş] kaldı. 1257 Saferinde [Mart-Nisan 1841] rütbesi iade olunarak Ankara ve 1258 Şabanında [Eylül 1842] Diyarbekir'e vali; 1259 [1843]'te azledildi. 1266'da Rebiülâhirinde [Şubat 1850] Üsküp, 1267 [1850-1851]'de Hersek, 1269 Rebiülâhirinde [Ocak 1853] Sivas, 1270 Şevvalinde [Haziran 1854] Erzurum, 1271 Recebinde [Mart 1855] Harput, 1272 Recebinde [Mart 1856] Kastamonu, 1275 Zilkadesinde [Haziran 1859] saniyen Ankara valisi olup 1276 Rebiülâhirinde [Ekim 1859] azl edilmiş ve İstanbul'a geldikten sonra, o sene Şevvalinde [Nisan 1860] öldü. Divanyolu'nda Sinan Paşa Merdesesi'nde medfundur. Evvelleri hadîd-i şedîd idi, sonra mülâyim oldu.[235]

1258 [1842]'de Diyarbekir'e vali olup üç sene üç ay oturmuştur.

76. sayfada adı yazılı 73. vali [bu metinde [79] sayfadaki 86. vali] Defterdar Ahmed Paşa'nın bina ettiği camie kıymettar bir çift şamdan 1262 [1845] tarihinde vakfetmiştir. Güzel sülüs bir hatla, bir şâir-i mâhir tarafından inşa ve bir üstâd-ı yektânın da gayet

---

[233] *Târîh-i Cevdet*, IX, 173; *Kāmûsü'l-a'lâm*, II, 949.

[234] Metinde "1247 [1831]" şeklinde olan tarih, sonraki kısımla uyuşmadığından *Sicill-i Osmânî*'de (I, 381) olduğu üzere "1237/1821" şeklinde düzeltilmiştir. (HN)

[235] Yazarın referans vermeden *Sicill-i Osmânî*'den (I, 382) aktardığı bu paragraf, birbirinin devamı olarak sonradan konulan üç ayrı not hâlinde, buraya refere edilmiştir. Müteakip cümleden sonraki kısım da yine iki ayrı not hâlinde sonradan yazılarak refere edildiği şekilde yerleştirilmiştir. (HN)

zarif ve kabartma tarzında hakk ve nakşettiği şu kıt'a-i garrâ yazılmıştır.

Vakf-ı İsmâîl Pâşâ'dır bu zîbâ şam'udân
Câmi-i pür-nûr-ı Defterdâr'ı kıldı şuledâr

Defter-i a'mâline yazsın kirâmen kâtibîn
Nâil-i ecr-i cezîl etsin Cenâb-ı Girdigâr

216• ☙ İZZET PAŞA

Mehmed Hakkı Paşa'nın sulbünden 1213 [1798]'de doğmuştur. Çavuşbaşı ve Yeniil voyvodası olup Rusya muharebesinde bulunmuş, mîrimîrân olmuştur. 1253 Cumâdelûlâsında [Ağustos 1857] ferik ve Ankara'ya memur olup oradan Bağdat feriki; ve Ali Paşa'ya damat oldu. Badehu İzmit ve 1256 [1840]'ta Adana inzimamıyla Cidde vali kaymakamı ve 1258 Muharreminde [Şubat 1842] Sayda valisi ve o senede Kıbrıs muhafızı ve 1259 Muharreminde [Şubat 1843] yine Adana ve 1260 Muharreminde [Ocak 1844] Bolu ve 1261 Ramazanının 18'inde [20 Eylül 1845] vezaretle Diyarbekir valisi olup bir sene kalmıştır.

1262 Zilkadesinde [Ekim 1846] Erzurum ve Zilhiccesinde [Ekim 1846] Sivas valisi olup 1263 Zilhiccesinde [Kasım 1847] azledildi. 1264 Rebiülâhirinde [Ekim 1848] Yanya ve Zilkadesinde Trablusgarp valisi olup 1268 Şevvalinde [Temmuz 1852] azl 1269 Zilhiccesinde [Temmuz 1853] Belgrad ve 1271 Rebiülâhirinde [Aralık 1854] tekrar Yanya ve 1272 Saferinde [Ekim 1855] Trabzon ve Cumâdelâhirinde [Şubat 1856] Şam ve 1274 Cumâdelâhirinde [Ocak 1858] Meclis-i vâlâ azası ve 1275 Muharreminde [Ağustos 1858] ilâveten Trabzon valisi olup 1277 Saferinde [Temmuz 1860] azledildi. 1278 Rebiülevvelinde [Eylül 1861] tekrar Cidde valisi olup 1281 Rebiülâhirinde [Eylül 1864] azle uğradı.

1282 Rebiülâhirinde [Ağustos 1865] [145] Konya valisi olup 1284 Saferinde [Haziran 1867] infisal ederek 1285 Recebinin

29'unda [15 Kasım 1868] Bursa valisi olup 1287 Muharreminin[236] [Nisan 1870] ahirinde azl ve tekaüde sevk edilmiş ve 1293 Muharreminin 24. gününde [20 Şubat 1876] vefat etmiştir.

Haydarpaşa'da medfundur. Umûr-ı idâreye vâkıf müttaki, salih, sehî, mükerrem idi. Oğulları, Diyarbekir valî-i sâbıkı Aziz Paşa ve Hakkı Paşa ile Süleyman Bey'dir.[237]

217• HAYREDDİN PAŞA

1262 [1845]'te gelmiştir. Müddeti bir senedir. Hacı Şaban Efendi merhuma falaka vuran, budur.

218• HAMDİ PAŞA

1263 [1846]'da gelmiş, on altı gün oturmuş, bir de 1270 [1853]'te gelerek beş ay iki gün kalmıştır. 1271 [1854]'te Halep'e tayin edilerek orada hüküm sürmüştür.

219• ESAD MUHLİS PAŞA

Ayaş müftüsü Hasan Efendi'nin oğludur. Sultan II. Mahmud devrinde 1230 [1814] tarihinde, rütbe-i vezâretle Edirne ve 1245 [1829]'da Erzurum valisi olup badehu Sivas, 1255 [1839]'da bir sene yedi ay yirmi yedi gün Sayda, Halep, 1263 [1846]'da sekiz ay iki gün Musul valiliklerinde bulunduktan sonra, 1264 [1847]'de Diyarbekir'e vali olmuş ve üç sene üç ay sonra Diyarbekir'de, 1267 [1850]'de vefat ederek Kale Camii kurbündeki mezarlığa defnedilmiştir.

---

236 Yazma metnin "1278 Muharreminin [Haziran 1861]" şeklindeki ifadesinde imlâ hatası vardır. *Sicill-i Osmânî*'ye göre 1287/1861 olarak düzeltildi. (I-IN)
237 *Sicill-i Osmânî*, III, 462.

Mezarı mevcuttur. *"Ki ola kasr-ı cinân, merkez-i Es'ad Pâşâ"* (1267/1850), vefatına tarihtir. Alim, fazıl, şair ve hattat idi. Güzel bir levhası, Câmi-i kebîr'de duvarda küçük kafes içinde asılıdır.

Umûr-ı devleti idarede iktidarı müsellem [146] ve ancak vakarı lüzumundan ziyade olup resm-i teşrîfâta dahi bir sûret-i fevkalâdede riayet ettiği meşhurdur. Viyana sefaretinde bulunan Sadullah Paşa, bunun oğludur. Mezarına yazılan manzum tarih budur:

Sâhib-i seyf ü kalem âlim ü şeyhü'l-vüzerâ
İbn-i müftî-i Ayaş Hazret-i Es'ad Pâşâ

Mahlası "Muhlis" olup şâ'ir ve mâhir idi kim[238]
Süheni gevher-i nâyâb idi beyne'ş-şu'arâ

Emr-i şâhâne ile vardığı mansıblarda
Hükm-i kānûn ile eyler idi emrin icrâ

Mansıb-ı âharı çün hıtta-i Kürdistân olup
Neşr-i adl ile ahâlîden alır idi du'â

Yetmişi ömrü tecâvüz edicek âmid'de
"İrci'î" emri erip eyledi azm-ı ukbâ[239]

Herkesin âlem-i fânîde ser-encâmı budur
Çeşm-i irfân ile bak bir pula değmez dünyâ[240]

Dîde hûnâbe-feşân, sîne pür-âteş olarak
Pederin mevti için şi'r eder idim imlâ

---

238 Metinde *"şâir-i mâhir"* şeklindedir, kitabeye göre *"şâir ve mâhir"* şeklinde düzeltilmiştir. (HN)
239 Metinde yer almayan bu beyit, kitabeden okunup aktarılmıştır. (HN)
240 *"Çeşm-i irfân ile"* ifadesi, metinde *"çeşm-i ibret ile"* şeklinde olup kitabeye göre düzeltilmiştir. (HN)

Dedi târîhini Nusret ederek Hakk'a niyâz
Ki ola kasr-ı cinân merkez-i Es'ad Pâşâ[241]

*[Yazar daha sonra birbirinin devamı hâlinde dört ilâve notu yazmıştır. Biyografinin âdeta yeniden kurulduğu bu notların metinde ilgili olduğu yer, gösterilmediği için notlar, müstakil olarak aşağıya alınmıştır:]**

İptidâ, Ayaş voyvodası olup silâhşör payesi aldı. 1221 [1806]'da kapıcıbaşı, sonra İstanbul'da mîrâhûr-ı sânî, bir aralık Dramalı Mahmud Paşa'nın muhallefâtını kabza memur, 1234 [1818]'de humbarabaşı, 1237 [1821]'de başbakı kulu, badehu Drama nazırı, 1239 Recebinin 14'ünde [3 Mart 1824] vezaretle Edirne valisi, 1243 [1827]'de ordû-yı hümâyûna memur olup 1244 [1828]'de vezareti ref' ile Dimetoka'ya nefy, ba'de'l-ıtlâk o sene Adana'ya, 1245 [1829]'da Konya'ya, 1246 [1830]'da Erzurum valisi oldu. 1252 [1836]'da muhdes Erzurum Redîf-i mansûre müşirliği unvanını aldı. 1254 [1838]'de azledildi. Zilhiccede Şûrâ-yı Bâbıâlî'ye aza oldu. Reis Davud Paşa'nın tekaddümünü çekemediğinden ve münazaa ettiğinden 1255 [1839] evailinde infisal etti.

O sene [1255] Cumâdelûlâda [Temmuz 1839] Boğaz muhafızı ve Recebinde [Eylül 1839] Sivas valisi olup[242] 1256 Recebinde [Ağustos 1840] Halep, 1258 Şabanında [Eylül 1842] Sayda, 1261 Şevvalinde [Ekim 1845] saniyen Erzurum, 1262 [Aralık 1845'te] tekrar Sivas valisi olup 7 Ramazanda [8 Ağustos 1846] işe başlamış, üç mâh yirmi yedi gün sonra, Zilhiccede [Ekim 1846] Musul'a

---

241 Kitabenin istinsah kaydı: *"Nemakahu el-fakîr Yûsuf Sıddîk mahdûmu merhûm müşârünileyh, fî 20 RA, sene 1267"* şeklindedir. (Bu kitabe, adı geçen merhumun oğlu Yusuf Sıddık tarafından 20 RA 1267 / 23 Ocak 1851'de yazılmıştır) (HN)

* Köşeli parantcze alınan kısım, hazırlayanlara ait açıklamadır. (HN)

242 Burada mevcut "2 Zilkadede [7 Ocak 1840] işe başlamış, bir sene yedi ay yirmi yedi gün kalmıştır" şeklindeki ifade çelişkiye sebep oluyor. Cümlede geçen "bir sene" ifadesi atılırsa çelişki giderilmiş olur. Biyografinin bu kısmı *Sicill-i Osmânî*'den alınmıştır. Söz konusu cümle ise orada olmayıp yazarın ilâvesidir. (HN)

vali olmuştur. Sekiz ay iki gün sonra, 1264 Zilhiccesinde [Eylül 1848] Diyarbekir'e vali olup 1267 Cumâdelûlâsında [Mart 1851] orada vefat etmiştir.

O zaman vüzeraya "atûfetlû", vükelâya "devletlû" yazılmakla, tazimen li-zâtihi buna "devletlû" yazılması emrolunmuştur. Alim, fazıl, şair, vakur, fart-ı azametle meşhur, afif, hadîd idi.

Biraderi, Mesud Ağa'dır. [Oğullarından] Ragıb Mehmed Bey, 1274 [1857]'de, diğeri Şair Nusret Bey, sadaret mektûbî hulefasından olup bir iki sene sonra, diğeri Viyana sefiri Sadullah Paşa 1308 [1890]'da Viyana'da, vefat ettiler. Diğeri hâlen senedat müdürü Said Bey'dir. Damadı, Kenan Paşa'dır. Mühürdarı, Şakir Efendi 1240 [Muharrem/Eylül 1824 sonunda vefat eylemiştir. Şiir ve inşadaki gücü herkesçe kabul edilmişti.][243]

220• ☙ ABDULKERİM NADİR PAŞA

Çırpanlıdır. Bidayette askerlik silkine girdi. Sonra Viyana'ya tahsile giderek miralay; ve avdetinde 1256 [1840]'ta mirliva ve erkân-ı harbiyye reisi olup 1263'te Saferin 16'sında [3 Şubat 1847] ferik ve dâr-ı şûrâ azası ve redif memuru ve mezkûr sene Zilkadesinde [Ekim 1847] mekâtib-i askeriyye nazırı ve 1264 Rebiülevvelinin 4'ünde [9 Şubat 1848] vezaretle Irak ve Hicaz müşiri ve 1265 Recebinde [Mayıs 1849] Bağdat valisi olup 1267'de Safer [Aralık 1850] ayında azledildi.

Mezkûr sene Cumâdelûlâsında [Mart 1851] Diyarbekir valisi olup bir sene beş ay kaldı. 1270 Rebiülevvelinde [Aralık 1853] azlolunup 1272 senesi [Eylül 1855] evailinde Serdar Ömer Paşa refakatine, Anadolu ciheti kumandanı ve 1273 Zilkadesinde [Haziran 1857] Selanik ve 1274 Saferinde [Eylül 1857] Rumeli valisi olup 1276 Cumâdelâhirinde [Aralık 1859] azledildi.

---

[243] İlâve *Sicill-i Osmânî*'den, (I, 340-341). (HN)

1278'de [Temmuz 1861] Rumeli vali kaymakamı ve 1279 Muharreminde [Haziran 1862] İşkodra fırka-i askeriyyesi kumandanı ve müteakiben İkinci Ordu müşiri ve 1282 Şabanında [Aralık 1865] Beşinci Ordu müşiri olup İstanbul'a gittiğinde, serasker kaymakamı ve Birinci Ordu müşiri olup 1283 Muharreminde [Mayıs 1866] serasker kaymakamlığından azl ile sene ortasında Yanya ciheti kumandanlığı ilâve edildi.

1285 Saferinin 11'inde [4 Mayıs 1868] Üçüncü Ordu müşiri ve 1289 Saferinin 21'inde [30 Nisan 1872] İkinci Ordu [147] müşiri ve 1289 Ramazanının 7'sinde [8 Kasım 1872] Dördüncü Ordu müşirliğiyle Erzurum valisi ve Zilkadenin 20'sinde serasker ve 1289 Saferinin 8'inde [17 Nisan 1872] İkinci Ordu müşiri ve 1290 Cumâdelâhiresinde [Temmuz 1873] Tanzîmât-ı askeriyye meclis reisi ve Zilhiccenin 26'sında [14 Şubat 1874] serasker kaymakamı ve 1291 Zilkadesinin 3'ünde [12 Aralık 1874] şûrâ-yı devlet azası ve üç gün sonra mecâlis-i âliye azası ve 1293 Rebiülevvelinin 25'inde [20 Nisan 1876] bahriye nazırı ve Rebiülâhirin 11'inde [6 Mayıs 1876] tekrar serasker ve dört mah sonra serdâr-ı ekrem ve 1293 Cumâdelûlâsının 24'ünde [17 Haziran 1876] üçüncü defa olarak serasker oldu ve Şabanın 13. günü seraskerlikten azl ile serdâr-ı ekrem kaldı. 1294 Ağustosunda serdarlıktan azledildi. 1301 [1883]'te Rodos'ta vefat eyledi.

Oğlu Mustafa Nadir Bey, Diyarbekir vali vekâletinde ve Mardin mutasarrıflığında bulunmuştur. Nitekim aşağıda yazılacaktır.

221• RAGIB PAŞA

1268 [1851]'de gelmiştir. Bir sene kalmıştır.

222• ☙ HACI AHMED İZZET PAŞA

Erzincanlı Haşim Osman Paşa'nın oğludur. 1213 [1798]'de tevellüt eylemiştir. Asâkir-i şâhânenin bidâyet-i teşekkülünde Enderun'dan oraya intikal edip mirliva ve sonra ferik ve 1265 Cumâdelâhiresinin 15'inde [8 Mayıs 1849] vezaretle Hakkari ve Van valisi olup 1266 Şevvalinde [Ağustos 1850] infisal etmiştir. 1267 Saferinde [Aralık 1850] Şam'da bir sene ve 1268 Şevvalinde [Temmuz 1852] Cidde valisi olup 1270 Rebilüahirinde [Ocak 1854] azledilmiş ve 1271 senesi Cumâdelûlâsında [Ocak 1855] Diyarbekir valiliğine tayin ve 1273 Muharreminde [Eylül 1856] azledilmiştir.[244] Müddeti bir sene dokuz aydır. Şilbe karyesinde bir çeşme yaptırmıştır.

1275 Muharreminde [Ağustos 1858] Trablus ve badehu yine Şam valisi olup bir sene kalmış; 1277 Muharreminde [Temmuz 1860] azle uğramıştır. 1278 Rebiülâhirinde [Ekim 1861] Muhacirîn Komisyonu reisi olup mezkûr sene Şabanında [Şubat 1862] Harput ve 1284 Saferinde [Haziran 1867] Sivas valisi olup 1296 [1878] tarihinde azledilmiş ve 1301 [1883]'te Edirne valiliğine tayin edilerek 1310 Şevvalinin 14'ünde [1 Mayıs 1893] vefat etmiştir. Edirne'de medfundur.

Erbâb-ı servet ü sefadan, müdebbir, muktedir, şair, edip, sadık idi. 1293 [1876] Muharebesi'nde servetinin on bin lirasını askeri ianesi vermiş ve kendinden kırk sene evvel ölen oğlu Hürrem Paşa'nın ruhu ve ibkâ-yı nâmı için Erzincan'da büyük bir cami yaptırmıştır. Harputta, Mezraa'da da bir camii vardır. Yiyeceği kebabın şişlerini sabunla yıkamak ve çıkınlar içinde ecnâs para saklamak gibi garip evzaı var idi. Şu beyit, söylediği bir na't-ı şerîfinin maktaıdır.

---

244 Metinde buraya numaralandırılan "Ve o sene yine Şam'da on bir ay" şeklinde bir not, sayfanın üzerine konulmuşsa da bu notun ilgisiz olduğu görülüyor. (HN)

Eli bağlı esîr-i dûzah etme yâ resûlallâh
Ne denli mücrim ise ümmetindir İzzet-i şeydâ[245] [148]

223• BESİM PAŞA

1273 [1856]'da vali olmuş, bir sene beş ay kalmıştır. Mezkûr senede bunun zamanında pek şiddetli kış olup çok kar yağmış, hamamlar kapanmış, hatta nargile içildiği vakit nargilenin suyu donmuştur. Buna dair uzun uzadı milli şarkılar söylenmiştir.

Osman Nesim adlı oğlu çocuk iken, vefat ederek Hazreti Süleyman'ın türbesi civarındaki kabristanda medfundur. Tarihi budur:

Vâlî-i âlî Besîm Pâşâ'nın
Ömrün efzûn ede Mevlâ-yı kerîm

Necli Osmân Nesîm Bey öldü
Tıfl iken tâir-i gülzâr-ı na'îm

Hâl-ı hüzn ile dedim târîhin
Sâha-i Adn'a mürûr etti Nesîm [Fî gurre M. 1274/ 1857 Ağustos sonları]

224• HALİL KÂMİLÎ PAŞA

İki defa valiliği vardır. Birincisi 1274 [1857]'de on ay; ikincisi 1278 [1861]'de bir sene yedi buçuk ay ki cem'an iki sene beş buçuk mâhtır.

245 *Sicill-i Osmânî*, III, 465; *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 3147; *Suriye Salnamesi; Sivas Salnamesi.*

225•☙ MAHMUD PAŞA

Çurçapurludur.[246] Çurçapur, Harput'a 4.5 saat mesafede elyevm Mamur bir köydür. 1275 [1858]'de gelmiştir. 1276 senesi Cumâdelûlâsının 26. [12 Aralık 1859] Çarşamba günü saat dokuzda Diyarbekir'de vefat ederek Kale Camii kurbündeki mezarlığa defnedilmiştir. Kabri hâlâ mevcuttur.

Mardin Kapısı haricinde Şeyh Mehmed Amidî Türbesi civarındaki sahada istiska zamanı için bir namazgah yaptırmıştır.

Said Paşa merhum şu mücevher tarihi söylemiştir:

Medfenidir Şeyh Muhammed Âmidî'nin bu mahal
Luft-ı Hakk'la hüsn-i rûhâniyyete olmuş karîn

Ehl-i belde hîn-i istiskāda bunda cem olup
Hazret-i Hakk'a tazarru'la olurlar kâm-bîn[247]

Hazret-i Mahmûd Pâşâ vâlî-i âlî-şiyem
Nâşir-i âsâr-ı şefkat nâsır-ı ahkâm-ı dîn

Bu namâzgâhı rızâ-yı Hakk için inşâ edip
Âlem içre oldu memdûhiyyeti hayra rehîn

Cevher-âsâ söyledi târîh-i mümtâzın Saîd
Bir güzel hayra muvaffak oldu düstûr-güzîn (1276/1859)

Kabri taşına yazılan cevherî tarih budur:

Hem-nâmı çün bulundu Mahmûd Nebiyy-i muhtâr
Eyler şefâ'ati hem îsâl-ı râh-ı maksûd[248]

---

[246] Yazma metinde "Culcabur" imlâsıyla, daha sonra ilâve edilen ikinci yerde ise "Çurçapur" şeklinde doğru ilmâ ile. (HN)

[247] *"Hazret-i Hakk'a"* ifadesi, metinde *"Nusret-i Hakk'a"* şeklindedir, kitabeye göre düzeltilmiştir. (HN)

Vâlî-i Cidde iken hacc etti heft merre
Feth-i Yemen'le oldu nâmı celîl ü mahsûd[249]

Kürt ülkesine vâlî olmuş iken ecel âh
Kıldı Diyârıbekr'i medfen o zât-ı mes'ûd[250]

Pâ vazedince kabre târîh dedim çu cevher
Cennette Hakk makāmın etsin makām-ı Mahmûd (1276 / 1859)

Namazgah için ben de şu tarihi söyledim:[251]

Mübârek bir namâzgāhtır bu mihrâb
Binâ etti güzel vâlî-i yektâ

Mücerred oldu istiskā mahalli
Gelir îcâb ederse pîr ü bernâ

Diler bârân Cenâb-ı Zü'l-celâl'den
Dirîğ etmez, eder bir ebri peydâ

Yağar semt-i semâdan arda yağmur
Olur handân teşekkürle berâyâ

Güher târîhi oldu beyt-i âtî
Ganî yazdı dilârâdır dilârâ

---

248 *"Îsâl-ı râh-ı maksûd"* ifadesi metinde *"aksâ-yı râh-ı maksûd"* şeklinde olup kitabeye göre düzeltilmiştir. (HN)
249 *"Mahsûd"* ifadesi metinde *"mes'ûd"* şeklinde olup kitabeye göre düzeltilmiştir. (HN)
250 *"O zât-ı mes'ûd"* ifadesi metinde *"o zâta Ma'bûd"* şeklinde olup kitabeye göre düzeltilmiştir. (HN)
251 Bu manzume müteakip sayfanın altına sonradan ilâve edilmiştir. (HN)

Binâ etdi müferrec bir namâzgāh
Kerem-kâr-ı âlîşân Mahmûd Pâşâ (1276/1859)

Merhum binicilikte pek mahir idi. Cidde valiliğinde ve Yemen'de bulunmuştur. [149]

226• ALİ RIZA PAŞA

İstanbulludur. 1218 [1803]'te Enderun'a çerağ olmuştur. 1241 [1825]'te silk-i askere girip nefer, çavuş, sancaktar olduktan sonra, 1242 [1826]'da bi'l-imtihân süvari kaymakamı olup muharebede bulundu. Badehu miralaylıkla Bağdat'a gitti. 1254 [1838]'de oradan döndüğünde mirliva ve 1256 [1840]'ta Harput'a gidip dâr-ı şûrâ azası ve 1259 [1843]'te İstanbul'da ordu erkânından oldu. 1260 [1844]'te Kığa'nın ıslâhatına memur edildi. 1262 [1845]'te Bedirhan Bey'in tahkikatına gönderildi. 1264 [1847]'de ferik ve asâkir-i redîfe kumandanı oldu.

1266 Şabanında [Haziran 1850) vezaretle Şehrezor ve mezkûr sene Ramazanında [Temmuz 1850) Vidin valisi olup 1267 Zilhiccesinde [Ağustos 1851) azledildi. 1268 Saferinde [Kasım 1851] Yanya valiliğine tayin edilip 1269 [1852]'de infisal etti. 1270 Saferinde [Kasım 1853] Sofya kumandanı ve yine bu Safer ayında Üsküp ve Cumâdelûlâda [Ocak 1854] Tırhala ve 1271 Recebinde [Mart 1855] Ankara valisi olup 1274 Cumâdelûlâsında [Aralık 1857] azle uğradı. 1275 Şevvalinde [Mayıs 1859] Harput ve 1276 Cumâdelâhiresinde [Aralık 1859] Diyarbekir valisi oldu. Müddeti altı aydan ibarettir. 1279 Şabanında [Ocak 1863] Adana valisi olup yirmi gün sonra Sivas valiliğine nakledildi. 1283 Saferinin 3'ünde [17 Haziran 1876] azl ile tekaüt edildi. 1294 Muharreminde [Ocak 1877] vefat eyledi. Salih, afif bir zat idi.

227•☙ ALYANAK MUSTAFA PAŞA

Kırımî olup Anapa muhafızı ve 1244 [1828]'de İstanbul'da mütekaiden sakin olan mîrimîrân Ahmed Paşa'nın oğludur. Müşîrân-ı 'izâmdandır. 1280 [1863]'te vali olmuştur. Dört sene beş ay kalmıştır. Bu zatın son valiliği zamanında, yani 1284 [1867] senesinde vilâyet teşkil olunup dört buçuk ay sonra kendisi Beşinci Ordu müşiriyetine tahvil edilmiştir. [150]

228•☙ İBRAHİM DERVİŞ PAŞA

Lofçalıdır. 1284 [1867]'de gelmiş, valiliği yedi buçuk ay devam etmiştir. Diyarbekirli şair Talib Efendi'yi kaymakamlıktan azlettiği için mumaileyhin, müşarünileyh hakkında "efendi" redifli uzun bir hicviyesi vardır. Şu beyitler ondandır.

Cenâb-ı Lofçalı Dervîş Pâşâ
Ki olmuş irtişâdan bay efendi

Diyâr-ı Âmid'e geldikte vâlî
Sayıldı mâlı beş yüz tay efendi

Cihânda görmemiştir şâne rîşi
Eder kâğıtla istincâ efendi

Hukūkun halkın ettirsen iâde
Kalır destinde bir surnâ efendi

Selâmüllâhı kibr ü nahvetinden
Eder ebrû ile îmâ efendi

O havnıdır ki üç ma'sûmu etmiş
Şehîd-i hasret-i helvâ efendi

Şedîd olsun azâbı... gitti
Bu... Mustafâ Pâşâ Efendi[252]

229•☙ KURT İSMAİL PAŞA

Ardahan hanedanındandır. Diyarbekir'de süvari miralaylığından liva, badehu ferik olmaksızın, Derviş Paşa'nın gösterdiği lüzum üzerine yekten müşirlik payesine terfi ile 1285 [1868]'de Diyarbekir'e vali olup yedi sene dokuz mâh valilik etmiştir.

Ref'-i livâ-yı isyân eden Şemmer şeyhi Abdulkerim'in deresti için Musul'a gitmiş ve merkumu Katîfli Mansur Paşa vasıtasıyla tutturduktan sonra, 1287 [1870]'te Musul'da sulben idam ederek dönmüştür.

1304 [1866] senesinde Hemund aşiretinin tenkîli için İstanul'dan Musul'a azimetle, silâh istimal etmeksizin, mezkûr aşiret rüesasını tutup müteferrik mahallere nefyen göndermiştir.

Dağ Kapısı haricindeki kışlaları, hükûmet konağını, camii, evrak mahzenini, ıslâhhaneyi, iki büyük havuzu, zaptiye koğuşunu, zabıta dairesini, ahırı, burçlu hapishanesini, polis odasını, gureba hastanesini, 21 dükkânı, bir kahvehaneyi, bir fırını, bir dabbağaneyi, beş çeşmeyi yaptıran, şose tarikini açtıran, hamravat suyunun yolunu tathir eden, kendidir.

Ergani'de Zülkifl-i nebî, aleyhisselâmın türbe-i şerîfesi ittisalinde züvvâra [:ziyaretçilere] mahsus bir daire ve sarnıç inşa ettirmiştir. [151]

---

[252] Son beyitteki boşluklar özgün metinde mevcut olup vezne göre her birinde iki hecelik birer kelime düşmüştür. (HN)

230• ଔ AHMED TEVFİK PAŞA

Askerîden yetişip miralay, mirliva, ferik ve 1276 [1859]'da Altıncı Ordu reisi ve o sene içinde Receb'de [Ocak 1860] Altıncı Ordu müşiri ve Bağdat valisi oldu. 1278 Ramazanında [Mart 1862] infisal eyledi. 1280 Şabanında [Ocak 1864] Ankara valisi, dört sene Kaş ve 1284 Saferinde [Haziran 1867] Konya 1288 Cumâdelâhiresinde [Ağustos 1871] Suriye valisi olup haftasında azledildi.

1292 Saferinde [Mart 1875] Diyarbekir'e tayin edildi. Müddeti [bir sene][253] devam ederek 1294 [1877]'de azledildi. 1295 Rebiülevvelinin 13. [17 Mart 1878] günü vefat etti. Haydarpaşa da medfundur. Sû-i hâli işitilmemiştir.[254]

Konya Salnamesi'nde adı yoktur. *Bağdat Salnamesi*'nde valiliği altı ay yirmi iki gün gösterilmiştir. Bu doğrudur. Diyarbekir'de irtikâb kapısını açarak kaymakamlığı, müdürlüğü bî-pervâ [:çekinmeden] satmıştır.

231• ଔ ADURRAHMAN PAŞA

Harput'ta, Kerkük'te ve sair mahallerde valilik eden Kütahyalı Hacı Ali Paşa'nın oğludur. 1290 [1873]'te bir sene Ankara'da, 1294 [1877] tarihinde Bağdat valiliğinden Diyarbekir valiliğine tahvîlen tayin buyuruldu. 1293 sene-i mâliyyesi Nisanının aşr-ı evvelinde [1877 Nisan sonları] Diyarbekir'e geldi.

1294 Rusya muhârebe-i ahîresi, memuriyetleri zamanına tesadüf etmekle, bir taraftan ümûr-ı vilâyeti idareye ve bir yandan Dördüncü Ordu'ya müretteb mebâliğ ve zehâir ve sair levazım sevkine bezl-i himmet ve müsaraat etmiş. Valiliği bir sene bir ay devam ederek Diyarbekir'den tekrar Bağdat valisi olup gitmiştir.

---

253 Metinde boş bırakılan süre, *Sicill-i Osmânî*'ye göre bir senedir. (HN)
254 *Sicill-i Osmânî*, I, 303-304.

1299 [1881]'de sadrazam oldu. Üç ay on iki [gün] sonra azledilerek Kastamonu, iki ay on altı gün sonra ve bilâhare Aydın valisi ve sonra adliye nazırı olmuş ve 1324 sene-i mâliyyesi Temmuzunun 10'uncu [23 Temmuz 1908] gününe kadar devam etmiş, badehu vefat etmiştir. Hîn-i vefâtında yaşı doksandan noksan değildi. Fevkalâde iktidara mâlik vakur, mütedeyyin, müstakim idi. [152]

232• MEHMED İZZET PAŞA

İstanbulludur. 1240 [Ağustos 1824]'te tevellüt edip 1251 [Nisan 1835]'te asker olmuş ve tedricen bi't-terâfu', 1284 [1867] nihayetlerinde ferik ve 1285 Rebiülâhirinde [Temmuz 1868] dâr-ı şûrâ reisi ve 1286 Şabanının 28'inde [3 Aralık 1869] rütbe-i vezâretle hassa müşiri ve 1287 Cumâdelevvelinde [Temmuz 1870] Beşinci Ordu müşiri, 1289 Zilkadesinde [Aralık 1872] hassa müşir vekili ve dâr-ı şûrâ reisi, mezkûr sene Zilhiccesinde [Ocak 1873] zaptiye müşiri, 1290 Rebiülevvelinde [Nisan 1873] şûrâ-yı devlet azası, mezkûr sene Cumâdelâhirinde [Temmuz 1873] Tanzîmât-ı askeriyye azası ve Recebinde [Ağustos 1873] tekrar Beşinci Ordu müşiri, 1291 Muharreminde [Şubat 1874] tekrar şûrâ-yı devlet azası, yine o senede Bursa valisi ve 1291 Zilhiccesinde [Ocak 1875] üçüncü olarak Beşinci Ordu müşiri, iki sene sonra azl ile İstanbul'da iken, 1295 Rebiülevvelinde [Mart 1878] serasker ve iki ay sonra Cumâdelûlâda [Mayıs 1878] azl ile Kozan ve Diyarbekir taraflarına memûr-ı ıslâhât ve mezkûr sene ahirinde Diyarbekir'e vali olmuştur.

İki sene üç ay valilik ettikten sonra, azlolunarak selâmlık resmine memur iken, 1308 senesi Recebinin 8. [17 Şubat 1891] günü vefat ederek Fatih Kabristanı'na defnedilmiştir. Zevcesi hanım

dahi on gün sonra terk-i hayât etmiştir. Müşarünileyh müstakim, dindar, hadîd idi.[255]

233• ☙ HASAN SAMİH PAŞA

Mehmed Kamil Paşa'nın oğludur. An-asl Selaniklidir. 1246 [1830]'da tevellüt etmiştir. 1258 [1842]'de Mekteb-i harbiyye'ye duhul ile 1269 [1852]'de erkân-ı harb çıkıp yüzbaşı ve serdâr-ı ekrem maiyetine dahi olmuştur.

Bir müddet sonra tedricen liva ve 1281 [1864]'te ferik ve 1285 [1868]'de Altıncı Ordu'ya reis, badehu İstanbul'a gelerek 1288 Recebinin 24. [9 Ekim 1871] gününde zaptiye nazırı, mezkûr sene Ramazanının 7'sinde [20 Kasım 1871] vezaretle Üçüncü Ordu müşiri ve Zilkadenin 18'inde [28 Şubat 1872] bahriye nazırı, badehu üçüncü, dördüncü ordu müşiriyetiyle Erzurum valisi, 1289 Ramazanının 5'inde [6 Kasım 1872] saniyen zaptiye nazırı, üç gün sonra Ramazanın 8'inde [9 Kasım 1872] tekrar Dördüncü Ordu müşiriyetiyle Erzurum valisi oldu.

1293 [1876] senesi evailinde Girit valisi ve sonra İstanbul'a celple bir aralık serasker kaymakamı ve 1295 [1878]'de tekrar Dördüncü Ordu müşiri ve oradan 1299 [1881]'de Diyarbekir valiliğine tayin edildi. Dört sene altı ay kaldı. Badehu azl ile Fosfor Mustafa Paşa yerine [153] tekrar Erzurum valisi oldu.

1307 [1889]'da azl ile yâver-i ekrem iken, 1308 senesi Rebiülevvelinin 9'uncu [23 Ekim 1890] günü füc'eten vefat eyledi. Ulûm-ı riyâziyye ve hey'et ve saireye vukufu olup hatta ilm-i hey'ete dair bir risalesi vardır. Fransız lisanına aşina, müstakim, terakkiperver, hayırhâh idi. Sıdkı Bey adlı bir oğlu vardır.[256]

---

[255] *Sicill-i Osmânî*, III, 464.
[256] *Sicill-i Osmânî*, III, 6; *Kāmûsü'l-a'lâm*, IV, 2509.

234• ❧ AZİZ PAŞA

Rumeli beylerbeyi payesiyle Diyarbekir'e 1303 [1885]'te vali olmuş, beş ay valilik etmiştir. Bilâhare vezaret payesi verilmiştir. 200. adetli Ahmed İzzet Paşa'nın [bu metinde [144] sayfada 216. vali İzzet Paşa] oğludur. Kardeşi Hakkı Paşa'nın Harput'ta valiliği olduğu gibi, kendisinin de 1299 [1881]'da Harput'ta bir sene valiliği vardır. Diyarbekir'den vezaretle Yemen'e vali oldu. Musul'da da valiliği vardır.

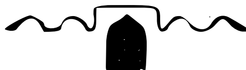
235• ❧ ARİF PAŞA

Yenişehirlidir. Erzurum vilayetince bazı ufak memuriyetlerde bulunduktan sonra, meclis-i vâlâ mazbata odasına girmiş ve buradan mîrimîrânlıkla Menteşe Resmo, Saruhan mutasarrıflıklarında ve 1295 [1878]'de ve 1302 [1884]'te iki kere Bitlis ve 1305 [Eylül 1887]'de Diyarbekir valisi olmuştur. Diyarbekir'deki valiliği bir sene beş aydır. 1306 1888]'de Trabzon ve 1307 [1889]'da Halep valiliklerine tayin edilmiştir.

1309 [1891]'de Halep'ten infisal ve 1311 Rebiülâhirinin 7'sinde [18 Ekim 1893] irtihal ederek Silivrikapısı haricinde Seyyid Nizam Türbesi civarında defnedilmiştir. Sarı saçlı, sarı sakallı, orta boylu, mürtekip ve zengin idi. Diyarbekir'de bulunduğu zaman Hüsrev isminde gayet genç ve güzel bir kölesi var idi. [154]

236• ❧ SIRRI PAŞA

Girit'te Kandiye'de Salih Tosun Efendi'nin sulbünden 1260 [1844]'te doğup tahsîl-i ilm ile mahkeme-i şer'iyye kâtibi, badehu vezirlere divan katibi ve Hekim İsmail Paşa'ya damat ve 1284 [1867]'de Yanya mektupçu muavini, 1285 [1868]'de Aydın mektupçu muavini, 1286 [1869]'da Prizren mektupçusu, 1289

[1877]'de Tuna mektupçusu olup 1293 [1876]'da ûlâ sânîsiyle Bihke[257] ve müteakiben beylerbeyi payesiyle İzvornik ve sonra Vidin mutasarrıflığına nail olmuştur.

1295 [1878]'de asâkir-i şâhâne ve muhacirîn sevkiyatı hizmetiyle, Vidin komiserliğinde ve badehu Karasi mutasarrıflığında ve 1296 [1878]'de Trabzon, 1297 [1879]'da Kastamonu ve o sene tekrar Trabzon ve 1298 [1880]'de Ankara ve 1300 [1882]'de Sivas ve 1304 [1886]'da Diyarbekir valisi olarak on bir ay kalmış ve 1305 [1887]'de Adana'ya ve 1306 [1888]'de vezaret rütbesiyle Bağdat'a ve 1307 [1889]'da tekrar Diyarbekir'e vali olmuştur. Dört sene bir ay valilik ettikten sonra hastalığına mebni, İstanbul'a 1312 [1894]'te gitmiş, 1313 senesi Cumâdelâhiresinin 23. [11 Aralık 1895] ve 1311 senesi Teşrîn-i sânîsinin 28. Çarşamba [11 Aralık 1895] günü vefat etmiştir.

Müdebbir, mukaddim, gayûr idi. Bulunduğu yerlerde hüsn-i hizmeti görülmüştür. Azl beliyyesine uğramamıştır. İlim ve fazl ü edep cihetinden nâdirü'l-akrân olanlardan idi. Enîsi, celîsi ekseriya ulemadan ibaret olup şiir ve inşası makbul ve hiddet-i mizâc ile meşhurdur, medhuldür.

Telifatı, *Ahsenu'l-kasas*, *Sırr-ı Furkān*, *Sırr-ı İnsân*, *Sırr-ı Meryem* unvanıyladır. Kur'aniyyeden Yusuf'u, Furkan'ı, İnsan'ı, Meryem'i müfessir dört kıta tefsiri ve mektubatı ve akaide dair bir risalesi, galatatı havi diğer risalesi vardır.

Çirkâb hadisesi, zamanında vaki olup ileri gelenlerden bir kaçını nefyettirmiştir. Necati isminde pek parlak bir hizmetçisi var idi. Oğlu, Vedat Bey şimdi mühendistir. [155]

---

257 "Bihke: Bosna kıtasının garb-ı şimâlî kısmında ve Una nehri üzerine liva merkezi bir kasaba olup Osmanlı Hırvatistan'ın merkezidir. Bosna sarayının 275 kilo[metre] şimâl-ı garbîsinde kâindir. 4.000 ahalisi mezkûr nehir üzerinde bir köprüsü, nehrin içinde bir küçük adanın üzerinde eski bir kalesi ve kiliseden mübeddel büyük bir camii vardır." (Yazarın notu).

237• HACI HASAN REFİK PAŞA

1305 [1887]'de vali olarak gelmiştir. İki sene altı ay kalmıştır. Vezaretle buradan Bağdat'a gitmiştir. 1299 [1881]'de Harput'ta üç sene 1312 [1894]'te Şam'da bir sene iki gün valiliği vardır. Sultan Abdulaziz merhumun zamanında silâhşörlük etmiştir. Uzun boylu vicahetli, hadîdü't-tab' idi. 1320 [1902]'de İstanbul'da vefat eyledi.

238• ENİS PAŞA

Selaniklidir. Babasının adı Salih'tir. Muş'ta, Mardin'de mutasarrıflık etmiştir. 1311 sene-i rûmiyyesine müsadif 1313 [1895] sene-i hicriyyesinde Sırrı Paşa'ya halef olarak Diyarbekir'e vali oldu. Mezkûr 1311 senesi Teşrîn-i evvelinin 19. ve 1313 senesi Cumâdelûlâsının 12. [31 Ekim 1895] Perşembe günü [valilik] fermanı okundu. Ferdası Cuma günü, Ermeni iğtişâşı zuhur etti. Valiliği bir sene sürdü; azledildi. Bilâhare Basra'ya vali oldu. Gelip Diyarbekir'den geçti. Oradan da azlinden sonra Halep'e tayin edildi. Badehu oradan da infisal etti. Bilâhare vefat eyledi. İdaresiz bir adam idi. Umûr-ı vilâyeti bazı mürtekiplerin eline vermişti. Müteneffizlere meyyâl idi.

239• MEHMED HALİD BEY

1312 [1894] senesinde vali olarak gelmiştir. Beş sene dört ay valilik etmiştir. Bundan evvel, yani 1298 [1880], 1299 [1881] tarihlerinde Diyarbekir İstinaf Mahkemesi ceza dairesi riyasetinde ve bilâhare İstanbul İstinaf müddeî-i umûmîliğinde ve İstanbul Cinayet Mahkemesi riyasetinde bulunmuştur. Diyarbekir'den infisalinden sonra zevcesi Leyla Hanım'ın şikâyeti üzerine, tenzîl-i sınıfla Çorum mutasarrıflığına tayin olunduysa da gitmedi. Sonra 1224 [1877] senesinde el-Azîz'e vali oldu. Oradan azl ile Halep'te

ikamete memur edildi. Badehu affa mazhar olarak İstanbul'a gitti. Son ömründe tekaüde sevk olundu. Hacca gitti. Sonra vefat etti.

Rütbe-i bâlâ ashabından ve haremine pek meftun, mahkûm olup bu yüzden ve bazı nâ-ehilleri, memuriyete kayırmasından dolayı çok lisana geldi. Valiliğinde irtikâbı işitilmedi. Fakat İstinaf Ceza riyasetinde mahirane bir surette para alırmış. Mutekıd ve mütedeyyin bununla beraber kinli, ahz-ı se're mail ve yazdığı şeylerde seciye çok riayetkâr idi. Lüzumundan ziyade kibri azameti görünürdü. Ramazanlarda her akşam ulemâyı, memûrîni, eşrafı, iftara davet ederdi. [156]

240• HACI ASAF PAŞA

Erzincan mutasarrıflığından vali vekâletine, 1318 [1900]'de geldi. Vekâleti iki ay devam etti. Tîz-meşreb [sinirli], tünd-hû [:sert], dil-şiken [:kalp kırıcı], acûl [:aceleci], hod-pesend [:kibirli] ve sabırsız idi. Ama temîn-i âsâyiş hususunda ibrâz-ı liyâkat ederdi. Vaktiyle Malatya mutasarrıflığında da bulunmuştur.

241• FAİK PAŞA

Selaniklidir. 1318 [1900]'de geldi. Valiliği dokuz ay devam etti. İcraatli idi, fakat müstakim değildi.

242• MEHMED NAZIM PAŞA

1319 [1901]'de gelmiştir. Müddeti

[Bundan sonra valiler faydalı eser bırakan kimseler değildir. Yalnız Asım Mollaoğlu Nizameddin Bey, 1930 senesinde Diyar-

bekir'e akmakta hamravat suyunu demir borular içine aldırarak temiz bir surette akıtılmasına himmet etmiştir. Şimdi 1928'de 30 Haziranında ikinci defa Diyarbekir'e vali olmuştur. Yeni âsâr-ı nâfiaya muvaffak olmasını temenni ederiz.][258]

243• ☙ GALİP BEY

244• ☙ NURİ PAŞA

245• ☙ SÜLEYMAN PAŞA

[258] İlâve *el-Cezîre'nin Muhtasar Tarihi*'nden (s. 369). (HN)

